

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

Introducció.

Japó, el sol renaiixent

El 26 de setembre de 2006 Koizumi Junichiro deixava el seu càrrec de primer ministre del Japó. El qui havia estat l'impulsor principal de les reformes per treure el Japó de la fallida econòmica i institucional deixava un país força recuperat respecte del que havia rebut cinc anys abans. I ho feia amb el major suport electoral en unes legislatives des de 1986. Figura controvertida, Koizumi ha representat la necessitat de canvi d'un sistema polític dividit per les faccions dins el Partit Liberal Democràtic (PLD), que ha romàs en el poder durant gairebé cinquanta anys. Koizumi no s'ha cenyit només a reformar un sistema en què ha destacat la lluita per la privatització del servei postal. La fermesa en la defensa d'aliances amb els Estats Units; la proposta de reformar la Constitució per crear un exèrcit convencional, i les repetides visites al santuari de Yasukuni - on entre d'altres s'homenatja criminals de guerra de l'època imperialista japonesa- i que ha estimulat una revisió de la història i la protesta de xinesos i coreans, són altres dels aspectes que han quedat oberts amb la marxa d'aquest polític d'aparença hollywoodiana.

El seu successor, Abe Shinzo, és el primer ministre més jove de la història del Japó, i el primer nascut després de la Segona Guerra Mundial, la qual va posar fi a l'expansionisme militar japonès. Abe pren el testimoni de les reformes però se centra especialment en el revisionisme i la recuperació de l'orgull nacional, ambdós aspectes incorporats en el discurs de l'extrema dreta nipona, present dins el mateix PLD.

Les reformes iniciades difícilment tindran marxa enrere. El país presenta símptomes de recuperació econòmica, després de viure un període crític, i de renovació formal que, juntament amb el suport nord-americà, li han de permetre situar-se en una posició de poder en el marc geopolític de l'Àsia Oriental. La societat japonesa necessita també aquesta revitalització per superar un dels grans reptes a què ha de fer front: la davallada demogràfica i l'increment de població jubilada. I, mentrestant, el Japó continua projectant-se a l'exterior, i allà on no arriba amb l'expansió dels seus negocis tecnològics utilitza el poder de la seva cultura audiovisual i gastronòmica.

En aquest *DCIDOB* volem mostrar la situació d'un país que ha patit una crisi econòmica i de valors, i que ha estat capaç de generar reformes sota el lideratge d'un primer ministre carismàtic, però també amb el desig d'una relectura de la seva història. Amb el relleu de Koizumi, caldrà veure cap a on conduirà aquest procés no només amb vista a la recuperació interna del país sinó en el context geopolític ple d'ebullició en el qual es troba immers. Un context en què cada gest pren una càrrega simbòlica de gran rellevància, i en què, paradoxalment, i tal com assenyala Oriol Farrés, "el mateix potencial de conflicte que existeix pot fer imprescindible la necessitat de col·laborar per evitar un enfrontament convertint el problema en la solució mateixa".

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

La memòria històrica en la construcció del nou Japó. Dilemes
nacionals i conflictivitat regional.
Oriol Farrés

La memòria històrica en la construcció del *nou Japó*

Dilemes nacionals i conflictivitat regional

Oriol Farrés Coordinador de l'*Anuario Asia Pacífico*, Casa Àsia, Fundació CIDOB
i Real Instituto Elcano

El Japó ha donat la benvinguda al nou segle en un moment d'especial significació per a les seves estructures socials i polítiques. És indubtable que el model de desenvolupament forjat a la postguerra ha ofert resultats excepcionals, ja que va convertir el Japó dessolat de la postguerra en la segona economia del món, instaurant una societat igualitària i poc conflictiva, que dipositava la seva confiança en l'aliança de polítics, grans empresaris i funcionaris que van fer possible el miracle econòmic. L'idealisme dogmàtic de l'esquerra japonesa encaixava poc en aquest model, i ben aviat va quedar exclòs del panorama polític. Per contra, el Partit Liberal Democràtic (PLD) va començar a teixir una xarxa clientelar que l'ha fet inamovible del poder. Aquest model travat va extingir la política per donar pas a l'esplendor del model tecnocràtic, que Alex Kerr defineix com la "burocràcia de pilot automàtic". Aquest model de creixement econòmic, però, va esfondrar-se a finals dels anys vuitanta i principi dels noranta, en esclatar la bombolla financera que s'havia format a causa d'un excés de confiança en la imbatibilitat del sistema; aquest model elitista parava tanta atenció a engrair la maquinària, que ningú no va tenir cura de projectar cap a on es dirigia la societat. La crisi dels noranta va evidenciar, sobtadament, que el model tradicional de creixement ja no funcionava i que, en favor de l'economia nacional, s'havien deixat de banda les reformes polítiques. La constatació que els joves eren producte d'una societat materialista, passiva i abocada al consum, va confirmar una crisi de valors de la societat japonesa, un dels temes que des de llavors ocupa bona part del debat nacional. És en aquest context, i com a resposta alternativa a un veritable dinamisme polític, que ressuscita la possibilitat del nacionalisme, com un conjunt de valors amb els quals s'han de guiar les noves generacions.

No deixa de ser irònic, però, que aquesta dinàmica no estigui encapçalada per noves elits polítiques, sinó que siguin precisament els representants de la vella jerarquia els qui s'ofereixen a satisfer les noves preguntes amb velles respostes, tot plantejant una reforma de la constitució i de la llei de l'educació que es caracteritza per l'exaltació dels valors patriòtics.

S'activa així una ofensiva que busca, d'una banda, que aquestes elits puguin recuperar el prestigi que van perdre durant la crisi dels noranta; de l'altra, que generin suficient cohesió social al voltant de la doctrina nacionalista per tal de resoldre, finalment, el debat sobre el pacifisme del Japó, i tirar endavant una reforma constitucional que s'avé més a les exigències del nou context geopolític de l'Àsia Oriental, que no pas a les demandes reals dels mateixos ciutadans.

Altres articles d'aquest monogràfic aborden en profunditat el tema de la política exterior del Japó i la seva relació amb els Estats Units, com també les mancances d'un sistema polític pluripartidista peculiar, on governa el mateix partit polític des de fa 50 anys. Ambdues són qüestions imprescindibles per completar el retrat que aquí es proposa. En aquest, però, incidirem en les bases culturals i històriques que permeten el ressorgiment de postures revisionistes vers la història i la pròpia imatge del Japó.

L'origen dels moviments *revisionistes*¹

En el context de postguerra, i a diferència de l'ocupació de l'Alemanya nazi, el Japó va viure l'ocupació a mans de tan sols una de les potències vencedores, els Estats Units, que van optar (potser per l'escassetat d'efectius que coneguessin la llen-

gua i la cultura del país) per mantenir bona part de les estructures que sostenien l'antic règim. Es volia recuperar ràpidament el país de la desolació i convertir-lo en una base de defensa dels interessos nord-americans a l'Àsia en el context de la Guerra Freda. Calia un exercici d'amnèsia col·lectiva per tal que els Estats Units, l'artífex de la derrota, poguessin convertir-se en els aliats imprescindibles, paper que han jugat els darrers 50 anys i que, de moment, el Govern japonès encara no es qüestiona. En el repartiment de la postguerra, els Estats Units van fer-se càrrec de garantir la seguretat del país i d'insuflar idealisme a base d'una constitució pacifista i un sistema democràtic. Els japonesos, senzillament, van adoptar aquestes condicions i van abocar-se a fer créixer la seva economia.

Per garantir l'estabilitat del sistema, els Estats Units van optar per conservar la figura de l'emperador, amb un paper simbòlic, i es va obviar deliberadament el seu paper com a nucli essencial del Japó imperialista. També es va aprofitar la censura de l'anterior règim per oferir una lectura tranquil·litzadora dels fets, i es van mantenir bona part de les seves estructures productives que tan bon resultat havien donat com a maquinària de l'economia de guerra. Per fer possible aquest gir, es va afavorir la percepció que els ciutadans japonesos havien estat víctimes de la guerra (percepció sustentada en el dramatisme dels bombardejos nord-americans, inclosos els nuclears), i es va coartar així una reflexió profunda sobre quins havien estat els fonaments de l'imperialisme japonès. De la irresponsabilitat col·lectiva que es va generar després dels Judicis de Tòquio², es podria dir que va sorgir la idea que el pas del temps i la desaparició de les persones que van viure l'ocupació japonesa, obriria una nova fase per establir novament relacions amb els països de l'Àsia Oriental, sense la pervivència del record dels greuges passats.

L'asimetria econòmica i les fractures ideològiques de la Guerra Freda van impedir l'establiment de ponts de comunicació fluida, i han permès que les memòries de la guerra s'hagin construït de manera independent a la regió, amb especial significació en el context actual a la República Popular de la Xina i a la península coreana. Aquesta desconexió de les memòries col·lectives és especialment delicada en el moment actual, en què la globalització dels mitjans de comunicació produeix xocs bruscs entre aquestes lectures incompatibles del passat i, per tant, conté un important potencial com a font de conflictes. D'altra banda, el llenguatge sintètic i emotiu dels mitjans de comunicació impedeix sovint una reflexió profunda sobre els esdeveniments, que permetria assumir els condicionants culturals de l'altre. Es decontextualitzen els fets i són presentats per tal que s'interpretin sota el seu marc cultural. El potencial per a una interpretació errònia —o fins i tot per a un exercici de mala fe— és molt important, com ja es fa evident en els primers conflictes del segle XXI. I en aquest context, al Japó i arreu, els símbols juguen un paper essencial, per la seva capacitat d'arribar emocionalment a les persones i modificar el seu estat d'ànim. La síntesi d'informació *emosoluble* que ofereix el símbol és gairebé universal, però no ho són —i això és essencial en un món globalitzat— les seves interpretacions, cosa que li atorga una enorme capacitat desestabilitzadora si no es pot expressar en el context cultural adequat.

Yasukuni, el santuari de la discòrdia

Un exemple d'aquest poder simbòlic podria ser el santuari xintoista de Yasukuni³, que s'ha convertit en l'ull de l'huracà que tensa les relacions entre el Japó i els veïns de l'Àsia Oriental, cada vegada que una figura rellevant de la política japonesa hi realitza una visita. En aquest temple hi conflueixen forces contràries i de diversa magnitud, que sovint es poden malinterpretar des de l'exterior. Tradicionalment, la interpretació *domèstica* de Yasukuni ha estat la d'honorar els sacrificats al camp de batalla per la causa imperial, un element que el va convertir en el galvanitzador de l'imperialisme japonès. És per això que constitueix un centre de peregrinació per als col·lectius d'extrema dreta, i els nostàlgics del passat imperial.

Per a l'Estat japonès, però, i també per a bona part de les elits polítiques, el temple té un paper diferent. Cal tenir present que davant de la possibilitat d'una guerra a gran escala, l'Estat democràtic necessita comptar amb el suport i el sacrifici dels seus ciutadans. Si bé la guerra tecnològica limita cada vegada més la necessitat de comptar amb aquest suport ampli de la població, és impensable imaginar la participació en un conflicte bèl·lic —encara que sigui en tasques de manteniment de la pau— que tingui un cost zero en vides humanes. Aquest és el sentit actual d'espais com el cementiri d'Arlington als Estats Units, l'Australian War Memorial o el Korean War Memorial entre molts d'altres, i que perpetuen el valor de donar la vida per la nació o els ideals.

Si l'Estat democràtic és incapaç de presentar la pèrdua de la vida en combat com un element valuós, possiblement no podrà mobilitzar la seva població per ser part activa en un context bèl·lic. És per això que, com ens recorda Takahashi, el santuari de Yasukuni és l'eina per tal que l'Estat mostri la seva gratitud i el

El santuari de Yasukuni és l'eina per tal que l'Estat mostri la seva gratitud i el respecte pels caiguts en combat i doni credibilitat al missatge que el nou Exèrcit japonès, que podria sorgir de la reforma constitucional, estaria preparat per prendre part activa en conflictes armats

respecte pels caiguts en combat i doni credibilitat al missatge que el nou Exèrcit japonès, que podria sorgir de la reforma constitucional, estaria preparat per prendre part activa en conflictes armats (Takahashi, 2006). No sembla possible, doncs, que es renunciï a un espai com Yasukuni, tot i que potser es podria plantejar refundar-lo en un nou espai i amb la vocació clara d'honorar les víctimes i garantir la pau⁴.

Fins avui però, Yasukuni ha estat un espai per fer proselitisme del passat militarista, en especial a través del museu annex al santuari, el Yushukan, que a la seva pàgina web ja ens aclareix que té com a objectiu “restaurar la veritat de la història moderna japonesa, i transmetre les seves profundes emocions a les generacions que no van viure la guerra”. Segurament es podria argumentar que l'existència d'aquest espai pot ser fins i tot un element de pluralitat democràtica, sempre que existís una explicació alternativa dels fets. Malauradament, no existeix aquesta versió alternativa, ni s'ha donat a dia d'avui un debat real sobre el paper del Japó a la guerra.

En aquest context, Yasukuni se'ns presenta com la punta d'un iceberg, que ens permet entreveure, en primer lloc, una polarització de forces en el si del mateix Japó (que enfronta col·lectius progressistes i nostàlgics, i que enmig té una societat civil ben poc implicada en política), així com una dimensió conflictiva en les relacions internacionals a l'Àsia Oriental (on un Japó rearmat genera inquietud als veïns que tenen present el seu militarisme passat i la seva estreta relació amb els Estats Units). A la vegada, podem intuir en Yasukuni un punt d'ancoratge dels qui s'oposarien a una reforma profunda, ja que és símbol potent mitjançant el qual podrien recuperar la legitimitat i reinventar novament la identitat i la memòria dels japonesos.

Fragmentació del discurs històric

S'ha dit en més d'una ocasió que la història és, en realitat, la interpretació dels fets passats segons els criteris vigents en el present. Aquesta ha estat segurament la utilitat de la història, que molt sovint en mans de la política ha esdevingut eina de construcció d'identitat nacional i d'orientació de la voluntat dels governats vers els objectius dels governants. Quan l'Estat ha estat capaç de mantenir un cert monopoli en la interpretació de la història, ha disposat d'una eina *totalitària* en el sentit que ha estat capaç d'imposar una identitat unitària al conjunt de la població.

El contacte sobtat i sense filtres entre les societats del món mitjançant els nous mitjans de comunicació d'abast global planteja, en realitat, un dilema essencial de l'Estat-nació tradicional, que perd en bona mesura espais en què, fins llavors, havia exercit el seu poder en solitari. La formació de la identitat nacional és una de les eines principals de legitimitació de l'Estat, que amb el seu exercici sustenta la cultura i el model de societat.

La memòria individual. Aquest context de revisió del passat, no solament en el cas del Japó, sinó en la resta de països que viuen processos de revisió històrica (Espanya, n'és un

(...) El triomf del Japó d'abans de l'inici de la Guerra del Pacífic ja havia destruït per sempre més el mite de l'omnipotència de l'home blanc, i les colònies del Sud-est asiàtic conqueririen la independència, l'una rere l'altra! (KOBAYASHI, Yoshimoni. *Shin Gomanism Sengen Supesharu*. Senso Ron. Vol.3. Tòquio: Gentosha, 2003). Traducció: Sònia Mejuto

exemple) coincideix amb el moment en què els protagonistes dels fets històrics desapareixen, o estan a punt de fer-ho, i la tercera generació es troba a punt d'exercir un paper actiu en la societat. Els joves, mancats d'una experiència directa amb el conflicte, requereixen d'una visió pròpia del seu passat i, per tant, són susceptibles al revisionisme històric.

Així, mitjançant publicacions atractives en format de revista o de còmic *manga*, els col·lectius d'extrema dreta apelen directament a aquest jove, i li proposen una lectura alternativa i reconfortant del passat. Segons aquestes publicacions, i en la línia del discurs de l'extrema dreta japonesa, el Japó de preguerra va voler liderar un moviment d'alliberament asiàtic, que buscava expulsar les potències occidentals que colonitzaven la regió. L'ocupació, sota aquest prisma, es converteix en un moviment d'alliberament continental. A partir d'aquí, es proposa una lectura ultranacionalista, que acusa els països occidentals i, en especial, els Estats Units d'haver sotmès el Japó a la seva voluntat, i obligar-lo a sentir-se culpable, una víctima martiritzada per la seva derrota a la guerra⁵. L'activitat d'aquests col·lectius no es limita a l'àmbit individual; duen a terme una lluita per tal d'influir, mitjançant la seva vinculació amb el poder polític, sobre el sistema educatiu.

Els altaveus de l'extrema dreta. La inexistència d'un sistema multipartidista efectiu al Japó genera un fet diferencial amb la resta de democràcies avui vigents ja que, si a la resta de casos l'extrema dreta s'identifica sovint sota les sigles d'un partit

Furgoneta amb altaveus del Partit del Gran Japó, dedicada a difondre el missatge de l'extrema dreta. Es poden llegir referències a la reforma de la Constitució i l'organització del sistema polític a l'entorn de la figura de l'emperador. Tòquio.

polític que pot quedar en un dels extrems del sistema polític, al Japó, la consolidació del conservador PLD, ha permès que aquest moviment compti amb defensors situats en llocs de poder. Segons McNeill, un grup de gairebé cent parlamentaris del PLD, com també membres destacats del món financer i del Govern, donen suport als plantejaments de l'extrema dreta. Obertament, i en diverses ocasions, polítics de gran rellevància com l'actual primer ministre Abe Shinzo, o el governador de Tòquio, Ishihara Shintaro, han fet manifestacions paral·leles a les afirmacions d'aquests col·lectius.

Si bé és cert que sempre han estat presents, i que mai no han comptat amb un ampli suport entre la població, cal destacar que a partir de la segona meitat dels anys noranta, quan el model econòmic, polític i social japonès fa el seu *cant del cigne*, els grups d'extrema dreta llancen una ofensiva a gran escala per tal de poder fer sentir la seva veu i augmentar la seva presència. El seu discurs s'articula a través de col·lectius poderosos i amb una extensa implantació territorial, com la *Nihon Kaigi* (Conferència Japonesa), una organització que promou, entre d'altres, la reforma de la Constitució i de la Llei Bàsica de l'Educació, així com les visites del primer ministre a Yasukuni. També és molt important el paper de la *Nihon Izokukai* (Associació de Famílies de Víctimes de la Guerra), que compta amb gairebé un milió de membres i que, activa en política, canalitza el vot dels seus membres cap al PLD⁶.

Un dels cavalls de batalla d'aquests col·lectius ha estat influir sobre el sistema educatiu, un objectiu que ha estat darrere de la polèmica oberta per la *correcció* dels llibres de text, que ha provocat una lluita interna al Japó entre aquests col·lectius nostàlgics i grups de professors progressistes, contraris a una visió irresponsa-

ble del passat. Aquest enfrontament va més enllà de les fronteres del país i, periòdicament, provoca espirals de tensió amb Corea del Sud i la Xina. Sovint atacades per les autoritats d'aquests països per fomentar el propi nacionalisme, i amb la col·laboració dels mitjans de comunicació sensacionalistes, aquestes espirals han estimulat un sentiment antijaponès que s'ha plasmat en exaltades manifestacions ciutadanes de protesta.

Un dels seus principals impulsors, el "Grup per a l'elaboració de nous llibres de text d'història" creat el 1996 per Nobukatsu Fujioka (McNeill, 2005), presentava d'aquesta manera els seus objectius: "Desafortunadament, molts països han comès crims de guerra (també els Estats Units). La meua preocupació és que als nens japonesos se'ls educa per odiar el seu país. Se'ls ensenya que el Japó va ser l'únic culpable de la guerra. No utilitzen tots els països la història per insuflar orgull en els alumnes? L'objectiu de l'educació en la història és preparar les persones per ser ciutadans. Els fets de la història són il·limitats. No els podem ensenyar tots, per tant, ens veiem obligats a escollir". Cal assenyalar que si bé és cert que no han tingut un gran èxit en termes d'implantació (tan sols un 0,039% dels instituts els van arribar a adoptar), sí que han donat una gran publicitat al moviment.

En enfrontaments recents als tribunals entre les autoritats de Tòquio i els gairebé 180 docents que s'oposaven a la imposició de cantar l'himne nacional (el *kimigayo*) a les cerimònies de graduació dels alumnes, la justícia es va pronunciar a favor dels professors, emparant-se en la llei de l'educació i la Constitució japonesa. Ambdues normes són les que el nou primer ministre ha inclòs com a prioritàries en la seva agenda de reformes per tal de convertir el Japó en un *País Bonic*.

Conclusions

Molt sovint es compara el paper d'Alemanya i el Japó com a dos models de convivència amb un passat militarista i agressiu. En el primer cas, la implicació en les dinàmiques generades a l'entorn de la Unió Europea s'ha mostrat com una solució útil a les tensions entre països.

És ben cert que a l'Àsia Oriental trobem exemples encoratjadors d'implicació en el camp de l'economia i les societats civils, però sens dubte cal que els polítics també es comprometin en aquest procés. La recent visita al Japó del primer ministre xinès, Wen Jiabao, ha estat un exercici de pragmatisme en què ha desplegat un discurs que estén una mà a la reconciliació, necessària per incrementar la interrelació econòmica. Contra tot pronòstic, el mateix potencial de conflicte que existeix pot fer imprescindible la necessitat de col·laborar per evitar un enfrontament convertint el problema en la solució mateixa.

També és possible pensar que a mesura que Àsia tingui un paper més important en el context internacional, i que els indicadors socials i polítics es desenvolupin, el Japó podrà acomodar-se millor al seu context regional, encara molt marcat per les asimetries socioeconòmiques, com també per l'antiga dificultat de definir l'*asianitat* del país i conciliar-la amb la modernitat occidental.

Pel que fa a l'àmbit intern, sembla possible afirmar que els plantejaments nacionalistes s'han apropiat de l'actual cúpula política japonesa, i que el context geopolític afavorirà la reforma de la Constitució que permetrà que el Japó disposi d'un Exèrcit convencional i esdevingui un *país normal*. Segons les enquestes, la població està a favor d'estimular el nacionalisme, però podria ser que no amb l'entusiasme amb què ho planteja Abe, que instaurat en el discurs de les elits, de moment ha decebut altres ànsies dels japonesos: la necessitat de reformes i d'atenció a les desigualtats socials creixents. La seva popularitat cau en picat, i cal veure quin serà el suport que rebrà a les properes eleccions per saber quina serà la línia a seguir.

Seria desitjable que les autoritats assimilessin la diferència entre responsabilitat i culpa, i que dediquessin els seus esforços a transmetre als més joves l'aprenentatge traumàtic que van haver de patir les generacions anteriors, fomentant aquells components de la identitat que facilitin la futura -i inevitable- convivència més enllà de les pròpies fronteres. Seria bo sumar a aquest exercici de responsabilitat, el màxim d'actors d'aquest sistema educatiu ampliat, entre els quals els mitjans de comunicació i els moviments de la societat civil estan cridats a tenir-hi un paper central. ●

Notes

1 El concepte de revisionisme històric s'utilitza aquí com a equivalent de les postures que pretenen oferir una lectura negacionista del passat imperialista del Japó. En aquest sentit, es fa un ús diferent de l'habitual del concepte de revisionisme històric que, legítimament, revisita la història amb noves dades i que pot tenir un objectiu moderador.

2 Els Judicis de Tòquio (coneguts formalment com a Tribunal Militar Internacional per a l'Extrem Orient), a imatge dels que es van portar a terme a la ciutat alemanya de Nuremberg, van jutjar els militars i els líders que van conduir el Japó imperialista contra els seus veïns de l'Àsia Oriental i el Sud-est asiàtic. En aquests judicis es van denunciar els crims de les tropes japoneses durant l'ocupació i la guerra, i es van sentenciar 25 persones com a criminals de classe A (crims contra la pau), i 5.700 més per crims de classe B (crims de guerra) i classe C (crims contra la humanitat). Sorprenentment, van quedar exclosos de la jurisdicció del tribunal, la figura de l'emperador, com també els crims comesos per les tropes a Corea del Sud i a Manxúria. Una de les persones empresonades com a criminal de classe A, però que mai no va arribar a ser jutjat, va ser Kishi Nobusuke, que anys més tard es convertiria en primer ministre, i que és avi matern de l'actual primer ministre, Abe Shinzo.

3 El santuari de Yasukuni és un temple xintoista en el que resideixen les ànimes (*Kami*) dels soldats i dels màrtirs morts pels conflictes bèl·lics en els que ha participat el Japó des del 1869, any en què es va construir per honorar els qui van donar la vida per la restauració de l'emperador Meiji. Entre aquestes ànimes, s'hi troben les de 14 persones considerades criminals de guerra de classe A.

4 En aquest sentit, el memorial de guerra sud-coreà podria ser un bon exemple a imitar, on la voluntat pedagògica vers la pau i la prevenció dels conflictes, és la prioritat.

5 També Europa reobre periòdicament les lliçons del seu passat colonialista a mans de gairebé totes les potències i arreu del món, i que van donar lloc a drames com el del comerç d'esclaus, on sembla llunyana la possibilitat de compensacions econòmiques per a les víctimes dels abusos. La incomoditat pel passat no és doncs un tret exclusiu del Japó, i no és tampoc exclusiva la seva reticència a acceptar interpretacions forànies de la pròpia història. En una entrevista recent a la televisió, Colin Powell defensava la negativa dels Estats Units a sotmetre's a un Tribunal Penal Internacional amb arguments molt similars.

6 "Japan's veterans bemoan lack of U.S.-style respect".

Japan Times (agost 2005).

<http://search.japantimes.co.jp/member/member.html?nn20050809f1.htm>

Referències bibliogràfiques

HEIN, Laura i **SELDEN**, Mark (ed.). *Censoring History and Memory in Japan, Germany and the United States*. Asia and the Pacific. Armonk, Nova York: M.E. Sharp, 2000.

JENSEN, Marius B. *The Making of Modern Japan*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000.

KERR, Alex. *Dogs and Demons: Tales from the dark side of Japan*. Nova York: Hill and Wang, 2001.

MCNEILL, David. "History Redux: Japan's Textbook Battle reignites". Japan Policy Research Institute. Working Paper No. 107, 2005.

TAKAHASHI, Tetsuya. "The National politics of the Yasukuni Shrine". A: Shimazu, Naoko, ed., *Nationalism in Japan*. Sheffield Centre for Japanese Studies / Routledge Series, 2006

Webs

Angus Reid Global Monitor: www.angus-reid.com

Cementiri d'Arlington: www.arlingtoncemetery.org

Japan Focus: <http://japanfocus.org>

Memorial de Guerra d'Austràlia: www.awm.gov.au

Memorial de la Guerra de Corea del Sud (enllaç a la presentació de Mudori, la seva mascota):

www.warmemo.co.kr/eng/intro/story/character.jsp

Santuari de Yasukuni i Museu militar de Yushukan:

www.yasukuni.or.jp

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

De Koizumi a Abe: el Japó de les reformes. Necessitat de canvis davant el repte de la globalització.

Fernando Delage

De Koizumi a Abe: el Japó de les reformes

Necessitat de canvis davant el repte de la globalització

Fernando Delage Director de Casa Àsia a Madrid

El setembre de 2006, un any després d'aconseguir per al Partit Liberal Democràtic (PLD) la major victòria electoral de la seva història, Koizumi Junichiro va deixar de ser –tal com havia anunciat amb anterioritat– cap d'Estat. Cal recordar que al Japó el nomenament del primer ministre és independent dels processos electorals: mentre el PLD tingui majoria parlamentària, el seu president és –d'ofici– el cap del Govern. És una singularitat de la vida política japonesa, que explica tant la ràpida successió de líders com l'escàs poder del càrrec. Ambdues circumstàncies van canviar amb Koizumi.

Els seus cinc anys i mig davant del Govern (2001-2006) situen Koizumi en una reduïda companyia: la de Nakasone Yasuhiro (1982-1987), Sato Eisaku (1964-1972) i Yoshida Shigeru (1946-1954). Durant la dècada dels noranta, abans de l'arribada de Koizumi, el Japó va tenir fins a vuit primers ministres, que van ocupar el seu lloc una mitjana de 18 mesos. Més rellevant és el fet que sense comptar amb bases pròpies de poder, Koizumi va desafiar, d'una banda, els líders del seu partit destruint el sistema de faccions (*habatsu*) –l'element més característic de la seva organització– i, de l'altra, va intentar reduir la influència de la burocràcia, pilar de l'Estat japonès des de l'era Meiji (1868-1912). Comptant amb la seva extraordinària popularitat entre l'electorat, Koizumi va trencar els motlles de la política japonesa i es va convertir en un primer ministre poderós, amb capacitat per enfrontar-se als diversos grups d'interessos i escometre les reformes estructurals que demanava el país des de principi dels anys noranta.

Una sèrie de forces obligaven des de llavors el Japó a adoptar un canvi de rumb. Amb l'esclat de l'*economia bombolla*¹ va esclatar també el neomercantilisme de postguerra:

el sistema japonès havia d'adaptar-se a les demandes de la globalització, incloent les seves institucions i pràctiques polítiques. Això explica la fluïdesa del sistema de partits des de 1993, any en què per primera vegada des de la seva fundació el 1955, el PLD es va trobar fora del Govern (encara que només per poc més d'un any). Una altra pressió a favor del canvi derivava de la transformació de l'ordre internacional. Després de la fi de la Guerra Freda, el Japó ja no es podia concentrar exclusivament en l'economia com havia fet durant mig segle mentre la seva seguretat estava garantida pels Estats Units. Més recentment, l'auge de la Xina, l'amenaça de Corea del Nord i la irrupció de l'hiperterrorisme han creat entre els japonesos un sentiment de vulnerabilitat que ha propiciat la *normalització* de la seva política exterior i de defensa.

Encara que la resistència dels interessos establerts, la inèrcia de la burocràcia i la manca de lideratge en el sistema polític obstaculitzaven la realització dels canvis que necessitava el Japó, la idea de la reforma (*kaikaku*) es va anar obrint pas gradualment. Després d'una dècada de confusió i de declivi electoral progressiu del PLD, Koizumi seria el catalitzador del *nou* Japó. Quan va abandonar el Govern el 2006, l'economia s'havia recuperat després de 15 anys d'estancament i la política prenia una nova direcció. Koizumi va deixar un Japó molt diferent del que va heretar.

El seu assoliment ha estat tan personal que el primer dubte sobre el seu successor, Abe Shinzo, escollit president del PLD el 20 de setembre de 2006, és si mantindrà l'impuls reformista. Amb 52 anys d'edat, Abe és el primer ministre més jove que ha tingut el Japó en 65 anys, i el primer nascut després de

la guerra. Tot i que pertany a una coneguda dinastia política (que inclou al seu avi Kishi Nobusuke, primer ministre de 1957 a 1960), Abe ha tingut una limitada experiència com a líder en el si del seu partit i mai no va ocupar un ministeri rellevant en els gabinets de Koizumi. El seu perfil és més tradicional que el del seu antecessor, no té el seu carisma, i no se li coneixen grans declaracions reformistes. Abe s'ha abocat en la política exterior (la seva popularitat va créixer a partir de 2002 per la seva gestió de la crisi amb Corea del Nord) i en defensar la reforma de la Constitució i del sistema educatiu per reforçar el patriotisme. Les seves idees i interessos, recollits en un llibre publicat l'any passat, no semblen coincidir amb els de la majoria dels ciutadans².

Respondrà Abe a les expectatives populars de canvi i avançarà en les reformes econòmiques encara necessàries? Contribuirà a consolidar els canvis en el funcionament del PLD o no podrà evitar el retorn de les faccions? Com evolucionarà el sistema polític, en aquest realineament de partits encara no tancat des de 1993? Les incerteses sobre Abe són nombroses, mentre que la proximitat de les eleccions al Senat, el juliol de 2007, li donen un breu marge de maniobra per assegurar-se la seva permanència en el poder. Una derrota acabarà probablement amb el seu lideratge del partit.

Demandes de canvi

No hi ha res que expliqui millor el context de canvi que viu el Japó que les circumstàncies que van envoltar les últimes eleccions generals. En la seva agenda de reformes, Koizumi havia arribat el 2005 a l'os més dur de rosegat: el sistema postal. La caixa postal d'estalvis, símbol de l'estratègia desenvolupista japonesa des de la postguerra, proporcionava els fons amb què s'engreixava la maquinària de suport polític de les faccions del PLD. En declarar obertament la guerra al cor de l'estructura tradicional de poder, Koizumi va apostar el seu futur polític per la privatització del sistema. Encara que va aconseguir la seva aprovació a la cambra baixa el 5 de juliol, el mes següent va ser derrotada al Senat amb el vot en contra de membres del PLD. La reacció immediata de Koizumi fou convocar eleccions anticipades, que convertí de facto en un referèndum sobre les reformes. Va expulsar del partit els membres que s'havien oposat a la seva iniciativa i va presentar en les seves circumscripcions nous candidats, anomenats "assassins" pels mitjans de comunicació.

La reacció del primer ministre, sense precedent en una cultura de consens com la japonesa, no va assegurar solament el seu triomf sinó que va aconseguir per al PLD 296 dels 480 escons de la cambra baixa, 84 més dels que va aconseguir el 2003. El PLD, aliat a més al Nou Komeito³, compta amb una majoria suficient per evitar vetos i governar amb mínima resistència per part del principal grup de l'oposició, el Partit Democràtic del Japó (PDJ). L'episodi va reforçar encara més el poder del primer ministre a costa dels barons del PLD i de la burocràcia.

Koizumi va fer de les reformes econòmiques l'eix central de l'agenda del PLD. Ja abans d'accedir al Govern, va comprendre que la població japonesa esperava aquelles reformes i va advertir repetidament que no podria haver creixement sense canvis estructurals. Els seus principals objectius econòmics es van centrar a reduir la despesa pública en infraestructures, acabar amb l'excés de regulació i privatitzar les empreses públiques i semipúbliques. Aquestes eren vistes per Koizumi com una càrrega pesada per a l'economia, a més de fomentar la corrupció. La victòria en la reforma postal va obrir el camí a la fase següent de les reformes, però encara s'espera una clara senyal d'Abe respecte de la seva continuïtat.

Poc després de prendre possessió, Abe va anunciar que readmetria dins del partit dotze membres expulsats per Koizumi, una mesura que va fer caure en picat la seva popularitat. Quan va començar a fer concessions al *lobby* de la construcció de carreteres, el suport públic va disminuir encara més. No sembla que Abe estigui disposat a avançar decisivament en les reformes més enllà d'alguns retalls pressupostaris i, per suposat, no abans de les eleccions al Senat de juliol de 2007. Aquestes determinaran la seva capacitat per impulsar-les, però amb independència dels resultats el que és cert és que no podrà ignorar l'economia indefinidament.

El febrer de 2007 es van complir 60 mesos consecutius de creixement, el període més sostingut de creixement des de la postguerra. La confiança mai no ha estat tan gran des de l'esclat de l'*economia bombolla* el 1990; no obstant això, hi ha quatre factors als quals el Japó ha de prestar atenció durant els propers anys. El primer és el deute públic, que s'apropa al 200% del PIB, la xifra més alta de l'Organització de Seguretat i Cooperació a Europa (OSCE). Si com a conseqüència dels bons resultats de l'economia augmenten els tipus d'interès –com, de fet, està passant– el finançament del deute serà cada vegada més costós, especialment si es té en compte el segon

Les incerteses sobre Abe són nombroses, mentre que la proximitat de les eleccions al Senat, el juliol de 2007, li donen un breu marge de maniobra per assegurar-se la seva permanència en el poder. Una derrota acabarà probablement amb el seu lideratge del partit

factor: la demografia. Cap al 2015, el percentatge de població japonesa més gran de 65 anys superarà el 25% i, amb aquest, augmentaran les despeses socials sobre una població activa que decreix amb rapidesa. La població laboral japonesa caurà un 0,7% l'any i s'estima que es reduirà dels 66 milions que hi ha actualment a 55 milions el 2035. (La població total disminuirà de 128 a 100 milions cap a mitjan segle).

En tercer lloc, el Japó ha de fer un esforç considerable per millorar els índexs de productivitat. Tot i que la seva indústria és coneguda per la seva eficiència, el sector serveis i les finances es caracteritzen més aviat pel contrari. És necessari desregular més per facilitar la innovació i la competència, com també per permetre el creixement dels serveis. Invertir en R+D en àrees com energies alternatives, nanotecnologia i biotecnologia és també crucial.

Un quart factor amb implicacions polítiques directes és la bretxa creixent entre rics i pobres, que amenaça amb trencar la imatge que el Japó té de si mateix com a país majoritàriament de classe mitjana. L'atur va caure del 5,4% el 2002 al 4,1% el 2006, però els salaris no creixen al mateix temps que augmenta el percentatge de treballadors a temps parcial. Segons l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), el Japó és ja el segon país membre –després dels Estats Units– en termes de pobresa relativa, és a dir, la proporció d'habitants que viuen per sota de la renda mitjana. No és estrany, doncs, que, en un sondeig recent, el 67,6% dels japonesos es mostrin inquietos pel futur del seu benestar personal, la xifra més alta registrada en quaranta anys.

Mentre els japonesos diuen que el que més els preocupa és l'estancament dels salaris, la fragilitat del sistema de pensions, l'augment dels impostos i la desigualtat social cada vegada més gran, Abe ha escollit com a prioritats la política exterior, la reforma de la Constitució i l'estímul del patriotisme a les escoles. El seu programa per crear “un país bonic” amb un major paper internacional per al Japó sembla oblidar les reformes d'ordre intern que espera l'opinió pública. Aquesta discrepància és el que explica la seva caiguda de popularitat i la possibilitat d'uns mals resultats a les eleccions al Senat.

El PLD i els seus barons

Koizumi va introduir dos importants canvis en la dinàmica interna del PLD. El primer va ser que va aconseguir debilitar el paper de les faccions (*habatsu*). Durant mig segle, van ser els líders de les faccions els que acordaven el nomenament del cap del Govern i dels ministres, i els responsables del finançament del partit. Koizumi va formar els seus gabinets sense consultar les faccions i prescindint del tradicional repartiment de poder entre aquestes. En segon lloc, es va enfrontar també a les *zoku*, literalment “tribus”, és a dir, els grups de parlamentaris del PLD especialitzats en sectors concrets i que, amb gran influència en el procés de decisió, determinaven amb els funcionaris els continguts de les polítiques públiques. Les *zoku* suposaven un obstacle a les reformes econòmiques en respondre als interessos del statu

Segons l'OCDE, el Japó és el segon país membre en termes de pobresa relativa, és a dir, la proporció d'habitants que viuen per sota de la renda mitjana. No és estrany, doncs, que, el 67,6% dels japonesos es mostrin inquietos pel futur del seu benestar personal

quo. Koizumi va limitar la seva influència promovent uns canvis que donaven més joc a les regles del mercat.

D'altra banda, l'intent de Koizumi per imposar-se enfront de la burocràcia va dur a la creació del Consell de Política Econòmica i Fiscal, que presideix el primer ministre i representa una supervisió des del Govern del tradicionalment tot-poderós Ministeri de Finances. S'ha creat, així mateix, una Oficina del Gabinet, que permet al primer ministre tenir el seu propi equip d'assessors, càrrecs polítics de confiança de manera que ara no depèn completament dels ministeris com era la norma per als seus antecessors. El gabinet del primer ministre és així un nou centre d'iniciativa política i legislativa independent de l'administració.

Conscient que no hi hauria reforma possible sense canviar la manera de fer política al Japó, Koizumi va anar introduint aquests canvis organitzatius. Però potser més important és el fet que va saber construir el seu lideratge sobre noves bases. Com ja s'ha esmentat, Koizumi va reforçar la seva capacitat pel suport d'una opinió pública a la qual va convèncer de la urgència del canvi. Al mateix temps, va comptar amb un altre factor que va utilitzar a favor seu: la irrupció d'una nova generació política al PLD, una generació sense experiència directa de la guerra, a favor d'un ambiciós perfil internacional per al Japó i generalment defensora d'altres pràctiques polítiques. La pèrdua d'autoritat dels més veterans pels errors econòmics comesos durant els anys noranta va consolidar ben aviat com a grup els joves parlamentaris.

Koizumi va obligar el PLD a assumir la seva agenda personal, però, com ja s'ha dit, el dubte és si el partit la mantindrà després de la seva retirada de la política. No es pot descartar que, amb Abe, els líders de les faccions recuperin el poder i es restauri la tradició de la despesa pública a favor dels interessos establerts. A Koizumi no li va importar destruir la vella estructura de poder del PLD, que va considerar com el principal

obstacle a la reforma, i va optar per dirigir-se directament a l'electorat. Abe, en canvi, depèn més del partit. Però no compta solament amb un poder limitat com a líder, sinó que és l'encarregat de dirigir un PLD dividit pels canvis de Koizumi i polaritzat per les diferències d'opinió sobre les reformes.

Les faccions i les *zoku* desenvolupaven un paper central en el manteniment de l'ordre intern del partit. Les primeres mantenien un equilibri de poder entre els membres, mentre que les segones ajustaven el procés de decisió donant forma a un consens (*nemawashi*) que intentava satisfer els interessos de tots. Els canvis realitzats per Koizumi deixen a Abe amb dos desafiaments en la gestió del PLD. El primer és el conflicte entre les diferents generacions de parlamentaris. Els més joves estan encantats amb el fet que el seu ascens ja no depengui com abans de l'experiència, mentre que els més sèniors defensen el retorn de les faccions per recuperar el seu poder en la jerarquia. En segon lloc, al contrari que altres líders, Abe no pot recolzar-se en el poder dels barons que, a través del control de les faccions i les *zoku*, asseguraven un eficient funcionament intern. En resum, el PLD manca de la unitat i cohesió d'altres temps, i Abe de la capacitat per resoldre els conflictes interns del partit.

Per consolidar el seu estatus com a president del partit, Abe haurà de respondre a aquests desafiaments. Però un problema afegit és que Abe és un conservador ideològic en una nació acostumada a líders pragmàtics. I mentre vol fer de les eleccions de juliol una batalla sobre la reforma constitucional, el PDJ centra la seva campanya en la desigualtat social i els temes que preocupen als ciutadans. L'únic avantatge per a Abe és que el PDJ es troba dividit i no aconsegueix capitalitzar els errors dels liberals.

Bipartidisme imperfecte

Durant prop de quatre dècades, la política japonesa es dividia ideològicament entre el PLD i el Partit Socialista. Era el denominat "sistema de 1955" (any en què es va fundar el PLD), en el qual també participaven el Partit Comunista i, posteriorment, un petit nombre de grups centristes. Malgrat la seva existència com a oposició, els socialistes mai no van ser, en realitat, una alternativa de Govern. Era un partit molt ideològic que tenia davant un PLD que, sobre la base del pragmatisme, va fer del Japó de postguerra un dels grans èxits econòmics del segle XX.

El fi de la Guerra Freda, la corrupció política i la recessió van transformar el context del sistema polític. La divisió interna del PLD va conduir a les eleccions de 1993, de les quals va resultar un Govern format per una coalició de set partits. Per primera vegada des del seu naixement, el PLD era fora del poder. Reforma política significava llavors sobretot reforma electoral, i aquell Govern heterogeni va aconseguir l'aprovació d'un nou sistema el 1994. L'objectiu de la legislació, que eliminava les candidatures múltiples d'un partit en un mateix districte, era facilitar la creació d'un sistema bipartidista de tall britànic.

Mentrestant, també el 1994, el PLD va pactar amb el seu enemic històric, el Partit Socialista. Això va permetre el seu retorn al Govern, aquesta vegada sota la direcció d'un primer ministre socialista. Aquell acord faria que a les eleccions de 1996, les primeres sota la nova legislació electoral, els socialistes pràcticament desapareguessin com a partit. Alguns dels seus antics membres es van unir a un petit grup creat aquell mateix any, el Partit Democràtic del Japó, que es convertiria en l'oposició principal al PLD. Això va semblar, almenys, a les eleccions de l'any 2000, quan va obtenir la meitat d'escons que els liberals. Encara que no va aconseguir reduir les seves diferències amb aquests el 2003, el seu ascens havia estat notable si es té en compte la seva creació recent. El PDJ no havia comptat, tanmateix, amb l'"efecte Koizumi": després de les eleccions de 2005, la seva representació parlamentària va caure de 177 a 113 diputats.

El problema del PDJ, a més de les seves tensions internes, és que les seves propostes no són molt diferents de les del PLD. Molts dels seus dirigents són, de fet, antics membres del PLD i els votants no acaben de veure què ofereixen com a alternativa. La conseqüència és que, segons els sondeigs, l'aprovació popular del partit és encara pitjor que la d'Abe.

És improbable, per tant, que el Japó compti amb un veritable sistema bipartidista en un futur pròxim. La ironia és que, malgrat la seva majoria actual, l'era hegemònica del PLD també va acabar. Koizumi va destruir el seu partit per tal de salvar-lo, però va deixar el sistema ancorat en un *impasse* estructural. És una altra peculiaritat de la vida política japonesa que tampoc Abe no podrà resoldre. ●

Notes

1 N. de l'ed.: La forta inversió immobiliària i borsària dels anys vuitanta va conduir el Japó a una bombolla financera (1986-1990) que va ser seguida per un declivi important de l'economia japonesa, un temps conegut com a *dècada perduda*.

2 Abe Shinzo, "Utsukushii kuni e" (*Cap a un país bonic*). Tòquio: Bungei shunju, 2006.

3 N. de l'ed.: Partit polític conservador budista creat per Ikeda Daisaku, líder de l'organització budista Soka Gakkai.

Referències bibliogràfiques

CURTIS, Gerald. *The Logic of Japanese Politics: Leaders, Institutions and the Limits of Change*. Nova York: Columbia University Press, 1999.

NATHAN, John. *Japan Unbound: A Volatile Nation's Quest for Pride and Purpose*. Boston: Houghton Mifflin, 2004.

PYLE, Kenneth B. *Japan Rising: The Resurgence of Japanese Power and Purpose*. Nova York: Public Affairs, 2007.

SCHAEDE, Ulrike i GRIMES, William, eds. *Japan's Managed Globalization: Adapting to the Twenty-First Century*. Armonk, Nova York: M.E. Sharpe, 2003.

SCHLESINGER, Jacob M. *Shadow Shoguns: The Rise and Fall of Japan's Postwar Political Machine*. Nova York: Simon & Schuster, 1997.

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

Japó en el nou sistema internacional. La transformació i normalització de la política exterior.

Lluc López i Vidal

Japó en el nou sistema internacional

La transformació i *normalització* de la política exterior

Lluc López i Vidal Professor de Ciència Política a la Universitat Pompeu Fabra
i a la Universitat Oberta de Catalunya

Cap a la definició d'un nou paradigma en política exterior

El nou primer ministre del Japó, Abe Shinzo, iniciava el passat setembre de 2006 el seu debut diplomàtic, no pas amb la tradicional visita a la Casa Blanca, sinó amb una gira que el portaria primer a visitar les capitals dels dos països amb qui manté unes relacions més tibants, la Xina i Corea del Sud, i posteriorment a desplaçar-se fins a les principals capitals europees, Londres, Berlín, Brussel·les i, finalment, París. L'altre esdeveniment que marcava el començament de la legislatura fou l'aprovació, després de més de cinquanta anys de discussió sobre la idoneïtat de la mesura, d'una llei que elevava l'Agència de Defensa del Japó a rang de Ministeri per poder, en paraules del primer ministre, "acomplir amb les obligacions del país amb relació a les activitats de cooperació per al manteniment de la pau internacional i, tanmateix, reforçar la defensa del territori nacional".

Aquests dos fets, no mancats d'un estudiat simbolisme, ens suggereixen que la diplomàcia japonesa s'ha pres seriosament la necessitat de transformar el seu baix perfil polític de postguerra per poder adaptar-se als nous reptes del sistema internacional. La creixent interdependència de la seva economia, els desafiaments a la seva seguretat existents a la regió del nord-est asiàtic, la ràpida expansió de l'economia xinesa o l'unilateralisme de la superpotència americana han fet replantejar les prioritats i necessitats d'una política exterior marcada tradicionalment pels constrenyiments d'un pacifisme *imposat*. La Constitució japonesa del 1947, escrita sota la batuta dels nord-americans, afirma que el Japó no podrà tenir forces

bèl·liques de cap tipus; d'aleshores ençà, aquest punt ha limitat l'àmbit d'actuació del país en el panorama internacional. Ara bé, aquest pacifisme, creuen les autoritats japoneses, ha deixat de ser adient per afrontar els reptes del nou segle i per això cal normalitzar la política exterior japonesa, és a dir, fer del país un actor polític a l'altura dels Estats Units, la Unió Europea o la Xina. Abans de valorar els principis rectors d'aquest nou paradigma caldrà, emperò, examinar quina ha estat l'evolució de la política exterior japonesa fins a l'actualitat.

El *pacifisme passiu* de la Doctrina Yoshida

A partir de la fi de la Segona Guerra Mundial, i en el context de Guerra Freda que caracteritza el període, el Japó va assentar la seva política exterior sota el principi de l'anomenada Doctrina Yoshida (1956), en honor al primer ministre japonès que va saber conciliar els interessos tant dels sectors realistes com dels idealistes en una síntesi de paradigma que seguiria vigent fins a la dècada dels noranta.

D'una banda, aquesta doctrina advocava per una aliança militar amb els Estats Units en virtut de la qual Washington asseguraria la total defensa de l'arxipèlag envers qualsevol atac exterior, a la vegada que, tot i limitar les capacitats de defensa japoneses, donava el seu vistiplau per crear unes Forces d'Autodefensa que garantissin al Japó l'exercici del principi de *self-help*. La constitució d'aquestes forces, que esdevindrien amb els anys un dels principals exèrcits encoberts del planeta, acontentava en part als falcons del partit en el Govern (el Partit Liberal Democràtic) que desitjaven no tancar la porta a

un futur rearmat. El successor de Yoshida, el primer ministre Nobusuke Kishi, va reforçar aquesta relació bilateral privilegiada amb la revisió del Tractat de Seguretat amb els Estats Units (1960) gràcies al qual el Japó segellava indefinidament la seva aliança militar amb Washington i s'allunyava de la idea de liderar políticament la regió de l'Àsia Pacífic.

D'altra banda, i conciliant els interessos dels sectors més idealistes, la Doctrina Yoshida apostava per una diplomàcia japonesa concentrada en la recuperació i en el creixement econòmic; elecció que va permetre al Japó una estabilitat econòmica i política sense precedents en la història del país. Es tractava d'aplicar el principi de *senkei bunri* o separació de la política i l'economia en dues esferes molt diferenciades que havien de confluïr el mínim necessari. Com a conseqüència derivada d'assolir aquesta privilegiada posició de segona potència econòmica del món, el poder del Japó de postguerra no fou mesurat en termes de poder *dur*, sinó de poder *tou*, és a dir, aquell derivat pel fet de ser una potència econòmica, comercial, financera i tecnològica. L'innegable èxit d'aquesta estratègia basada en un baix relleu polític i un alt perfil econòmic va permetre que el Japó es concentrés en el seu creixement i que aconseguís el somni de postguerra de superar Occident (*catching up with the west*), esdevenint l'altra superpotència econòmica del sistema.

La Doctrina Fukuda: cap a un nou lideratge econòmic al Sud-est asiàtic

A mesura que la Guerra Freda avançava, es consolidava l'enorme èxit comercial japonès, especialment a la zona del Sud-est asiàtic, on les empreses nipones tenien una presència cada cop més gran. En una metàfora visual que simula el vol de les oques salvatges en disposició triangular, el Japó se situaria al capdavant de l'estol i lideraria la industrialització de la resta dels països. Però si bé és cert que aquesta relació beneficiava ambdues parts, la forta penetració comercial d'empreses japoneses va fer aflorar en els països de la zona una malfiança i recel envers un model de dependència, aquest cop econòmic, que continuava sent associat amb el passat del Japó imperial. D'aquesta forma, la Doctrina Yoshida s'ajustaria a la nova realitat del país com a motor econòmic de la regió del Sud-est asiàtic sense que aquest aixequés la desconfiança pel seu passat colonial. Per adaptar-se al seu nou entorn regional, el Japó adoptaria els principis de la Doctrina Fukuda (1978), segons la qual el país no esdevindria una potència militar poderosa i, per contra, establiria relacions econòmiques i culturals basades en la confiança mútua amb la zona del Sud-est asiàtic. Es tractava d'evitar qualsevol aproximació intervencionista o ideològica a l'hora de tractar amb els diferents règims polítics de la zona, per concentrar-se en els temes econòmics i comercials¹. El primer ministre Fukuda havia captat a la perfecció com articular el seu poder econòmic en el context regional en el qual s'inseria el Japó sense aixecar les antipaties i les sospites dels seus veïns.

Els efectes de la Guerra del Golf en la política exterior japonesa: la "diplomàcia del talonari"

Res tornaria a ser igual després de la Primera Guerra del Golf. Amb un sistema bipolar que s'estava desmantellant de forma precipitada, i una Constitució que limitava al seu territori l'àmbit d'actuació de les seves Forces d'Autodefensa, el Japó va decidir restringir la seva participació a la guerra a l'Iraq a la de mer *pagador* de les despeses de guerra, en el que es coneixeria com la "diplomàcia del talonari". Aquesta actitud fou recriminada per la comunitat internacional, especialment els Estats Units, que entenien que el Japó aconseguia el seu benestar econòmic gràcies a la no participació en les estructures de seguretat (*free-rider*). Però malgrat la gran suma de iens per contribuir amb les despeses de la guerra, els resultats no foren, ni de bon tros, els esperats per la diplomàcia japonesa. Entre les paraules d'agraïment del príncep de Kuwait a la coalició alliberadora, en cap moment aquest va fer referència al paper del Japó en el conflicte, fet que va produir una profunda sensació de frustració i desencís per la poca visibilitat que el país havia adquirit malgrat les seves generoses aportacions. Certament es posava al descobert la debilitat de la seva diplomàcia i la seva limitació a l'hora de donar resposta a les necessitats del nou entorn de postguerra freda que s'estava forjant.

Per intentar mitigar els efectes de la Guerra del Golf, van començar els primers moviments per canviar aquest engranatge de seguretat cap a una major presència internacional de les seves Forces d'Autodefensa. Amb l'aprovació d'una Llei de Cooperació per al Manteniment de la Pau amb una participació activa, per primer cop d'ençà que s'havia acabat la Segona Guerra Mundial, les Forces d'Autodefensa japoneses serien enviades a operacions fora del seu territori. El pacifisme *passiu* havia deixat de tenir sentit.

La mesura més colpidora fou la decisió de Koizumi d'enviar tropes a l'Iraq com a part d'una estratègia en la seva política exterior que desitjava trencar amb el seu idealisme pacifista de postguerra i aconseguir major visibilitat i *actorness* entre la resta d'actors

El Japó ha tirat endavant una estratègia de *double hedge* que li permet explotar una major autonomia en l'esfera de la seva economia a través d'una creixent cooperació a l'Àsia Pacífic, a la vegada que reconeix que l'aliança militar amb els Estats Units és més necessària que mai

La normalització d'una política exterior cada cop més activa

La fi de la Guerra Freda ha transformat el context en el qual s'insereix la política exterior i de seguretat japonesa i, d'aleshores ençà, dins de la societat japonesa s'ha encetat un profund debat sobre la conveniència que el Japó actuï com un *futsū no kuni* és a dir, com un país *normal* en el si d'una societat internacional cada cop més convulsa. Primer fou Koizumi Junichiro qui, pocs mesos després de ser escollit en el seu càrrec, va haver d'encarar els atemptats de l'11 de setembre amb la rapidesa i la determinació d'apostar obertament per un alineament incondicional amb els Estats Units i la seva particular croada. Aquest suport va aixecar no poques crítiques d'alguns sectors –entre els quals hi havia ministres del seu propi gabinet– que reclamaven major independència respecte de la potència americana. Amb tot, la Dieta japonesa aprovà una sèrie de lleis que permetien desplaçar contingents a l'oceà Índic per assistir les tropes americanes. Però, sens dubte, la mesura més colpidora fou la decisió de Koizumi d'enviar tropes a l'Iraq com a part d'una estratègia en la seva política exterior que desitjava trencar amb el seu idealisme pacifista de postguerra i aconseguir major visibilitat i *actorness* entre la resta d'actors.

No ha estat per atzar que dos néts dels exprimers ministres Kishi i Yoshida, Abe Shinzo i Aso Taro, respectivament, siguin els nous responsables de la política exterior del Japó del nou segle. Aso Taro, com a ministre d'Afers Exteriors, i amb una retòrica inspirada en la doctrina pacifista del seu avui Yoshida, recordava a final de 2006 que el Japó ja havia complert la “majoria d'edat” i que s'havien d'alçar dos nous pilars sostenidors de la política exterior japonesa. El primer és una diplomàcia fonamentada en els valors universals com la democràcia, la

llibertat, els drets humans o l'Estat de dret. La segona és la construcció d'un “arc de llibertat i de prosperitat” que integri els països de l'Associació de Nacions del Sud-est asiàtic (ASEAN), l'Índia i l'Àsia Central fins arribar a Europa (zona del Caucas i Ucraïna). El Japó, com a primera democràcia asiàtica, adopta, doncs, el paper de *hasonsba* o acompanyador de les joves democràcies. Amb aquest principi idealista, Tòquio es desmarca de l'ús de la força de l'unilateralisme americà, assenyalant que la seva nova diplomàcia està basada en un compromís constructiu per allunyar-se precisament de l'actual “arc d'inestabilitat”.

Per la seva banda, el primer ministre Abe Shinzo ha fet un pas endavant amb relació a Koizumi i s'ha marcat com a prioritats dos grans temes: actualitzar el concepte de seguretat a les necessitats geopolítiques, i abordar els reptes globals que per al Japó són més importants, a saber, redefinir la seva aliança amb els Estats Units, afrontar l'ascens de la Xina, contenir l'amenaça nord-coreana i augmentar la seva visibilitat en les principals institucions de poder de l'entramat institucional mundial.

Estats Units i Japó: dos amants en un mateix jaç

Com recordava un parlamentari del Partit Socialista Japonès amb certa ironia amb relació a les estretes relacions entre Koizumi i George Bush, “el Japó és l'Estat número 51 de la Unió”, fent al·lusió al servilisme de l'ex primer ministre a les necessitats i voluntats de la superpotència nord-americana. Però més enllà de les antipaties que aquesta estreta relació entre ambdós dirigents despertaven en part de la societat japonesa, els Estats Units continuen sent el país més important per a la diplomàcia japonesa.

Abe Shinzo amb el secretari general de l'OTAN, Jaap de Hoop Scheffer.

Després d'una dècada desastrosa per a la seva economia i amb una societat que ha perdut bona part de les esperances de recuperació nacional, el Japó és conscient que en aquesta lluita pel lideratge surt amb un clar desavantatge amb relació a la Xina

A la fi de la Guerra Freda, alguns especialistes apunten com a idea que amb la desaparició de l'ordre bipolar, aquesta relació acabaria per deteriorar-se i perdria la funció que havia tingut durant més de cinquanta anys. Però el cert és que la remilitarització de l'Àsia Oriental –amb el problema nord-coreà i la possible amenaça xinesa– i l'estratègia global americana d'*atacs preventius* han fet reforçar, encara més, una associació militar que beneficia ambdós països. L'11 de setembre ha confirmat la bona salut de la relació de seguretat entre els Estats Units i el Japó. El paquet de lleis per enviar les seves Forces d'Autodefensa a l'oceà Índic i a l'Iraq superaven amb escreix les expectatives que els aliats americans havien dipositat amb el seu aliat asiàtic.

Ara bé, les excel·lents relacions en l'àmbit de la seguretat regional no sempre coincideixen amb els interessos globals d'ambdós països. El Japó ha tirat endavant una estratègia de *double hedge* que li permet explotar una major autonomia en l'esfera de la seva economia a través d'una creixent cooperació regional a l'Àsia Pacífic, a la vegada que reconeix que l'aliança militar amb els Estats Units és més necessària que mai. Això implica afirmar, en definitiva, que la naturalesa d'aquesta aliança militar i diplomàtica es pot definir com *dosho imu*, és a dir, dos amants que comparteixen el mateix llit, però que tenen diferents somnis.

La “diplomàcia dual” amb la Xina

L'emergència de la Xina com a clar competidor en el lideratge econòmic regional i global, i la clara interdependència entre les dues economies ha fet que aquest país esdevingués una oportunitat alhora que un repte per a la diplomàcia japonesa. Trenta anys després de la normalització de les relacions entre la Xina i el Japó, i després d'un període de cert temperament, les relacions dels dos motors asiàtics passen per una de les seves pitjors etapes.

Entre els temes més espinosos trobem el problema de la història. La Xina ha desfermat una autèntica campanya diplomàtica pel recent revisionisme d'alguns llibres de text que han relativitzat el passat militarista japonès i han maquillat algunes de les operacions de l'armada imperial japonesa com ara la massacre a Nanjing o l'exploració de les anomenades “dones de confort”. A més, durant els cinc anys que Koizumi va estar en el poder, va acomplir una de les seves promeses abans d'accedir al càrrec: visitar el santuari de Yasukuni, on s'alberguen les ànimes dels caiguts en combat, entre ells criminals de guerra del tipus A. Però a més de la “carta de la història” jugada per ambdós països, durant els darrers deu anys s'han revifat algunes disputes territorials que es creien ja enterrades. Tant el Japó com la Xina reclamen la sobirania de les illes Senkaku (o Diaoyu per als xinesos), un seguit d'illots que, a més del seu interès geopolític, conserven importants reserves energètiques.

Aquestes greus disputes no amaguen, però, una realitat que tant a Tòquio com a Beijing han començat a assimilar: les seves economies són cada cop més dependents i complementàries. La Xina, que des de l'any 2003 és ja el principal soci comercial japonès, s'ha convertit no solament en un gran mercat per a les seves exportacions, sinó també en una gran fàbrica de mà d'obra barata per a les empreses japoneses. Al mateix temps, les inversions² i la cooperació tecnològica ajuden a madurar una economia xinesa, que cada cop més requereix de l'experiència japonesa.

Com dues grans carpes en un petit estany, cadascuna tracta d'aconseguir la seva posició d'*hegemon* regional en un joc de suma zero. Després d'una dècada desastrosa per a la seva economia i amb una societat que ha perdut bona part de les esperances de recuperació nacional, el Japó és conscient que en aquesta lluita pel lideratge surt amb un clar desavantatge amb relació a la Xina. Però la batalla no està perduda.

Els problemes a la seguretat nacional: l'amenaça nord-coreana

En l'actualitat, l'amenaça més greu a la seguretat del territori és el règim estalinista de Pyongyang. Des de la dècada dels noranta, un cada cop més aïllat règim nord-coreà comença a intimidar Tòquio amb el llançament, sobre illes japoneses, de míssils Taepodong, i amb vaixells de guerra nord-coreans que arriben a aigües territorials nipones. Tanmateix, a partir de l'any 2002 les relacions van començar a empitjorar mes rere mes. Després de la visita de Koizumi a Kim Jong Il (setembre 2002) semblava que s'obria la porta per establir relacions diplomàtiques amb Corea del Nord. Però unes paraules del mandatari comunista van colpir la delegació japonesa a Pyongyang: acceptaven per primer cop que el règim nord-coreà havia segrestat durant la dècada dels setanta a ciutadans japonesos per tal que ensenyessin la seva llengua a espies coreans, i afirmaven que encara en quedaven alguns de vius al país. Aquest fet va enterbolir encara més les ja de per si mateixes malmeses relacions entre ambdós països. Abe Shinzo, aleshores encarregat de negociar aquest aspecte, llegí el missatge més contundent: fins que no s'alliberin tots els segrestats, el Govern japonès no dialogarà amb el règim nord-coreà.

Però l'amenaça a la seva seguretat més directa arribà l'any següent, el 2003, quan Corea del Nord declarà la seva intenció d'abandonar el Tractat de No Proliferació, tot refusant de participar en les rondes de negociació a sis bandes³. Aquesta escalada de tensió ha augmentat uns graus més amb la declaració de febrer de 2005 segons la qual el règim de Pyongyang afirma tenir la capacitat de disposar d'armes nuclears. A partir de llavors, la diplomàcia japonesa ha mirat de congelar qualsevol ajuda econòmica al règim de Kim Jong Il i endurir les penes en contra del règim tant al grup dels sis, com a l'ONU.

Val a dir que el problema nuclear nord-coreà ha servit tant per reforçar la cooperació militar amb els Estats Units com per legitimar, de cara a l'opinió pública nacional però també mundial, que el Japó només pot aturar l'amenaça constant nord-coreana reforçant les seves Forces d'Autodefensa. Certament, durant els darrers anys el Japó s'ha embarcat en un programa de modernització militar amb l'objectiu d'expandir el seu paper en la seguretat global i regional⁴ que li permetrà dur a terme una diplomàcia més proactiva i "normal" en el món de la postguerra freda.

Alguns escenaris de futur

Abe Shinzo ha decidit fer del Japó un *país bonic* que tothom respecti i estimi. Des de fa més d'una dècada tots els esforços diplomàtics estan orientats a superar aquest complex d'inferioritat del Japó com a actor amb veu però sense vot en els grans temes del sistema internacional. I per superar aquest *trauma* res millor que muscular una política exterior que permeti dotar el país de major presència i visibilitat en el sistema. A banda del seu enorme –no ho oblidem mai– poder econòmic, el Japó vol participar en els esquemes de seguretat regional i global i per això està disposat a modernitzar i augmentar les seves Forces d'Autodefensa. Això li permetrà adaptar-se a un entorn de postguerra freda que conté algunes amenaces –Corea del Nord–, desafiaments –com enfocar les relacions amb la Xina– però també alegries –una millor situació econòmica que li permet revifar i encarar el futur amb esperança. Però la pregunta que molts es fan és si aquest viatge cap al grup de l'excel·lència diplomàtica el farà de la mà dels Estats Units, en qualitat del Regne Unit de l'Àsia, o bé sola, liderant una regió, l'asiàtica, on de ben segur s'acabarà decidint la geopolítica del segle XXI. ●

Notes

- 1 Això portaria el país a establir bones relacions diplomàtiques i comercials amb règims autoritaris com Indonèsia o Myanmar.
- 2 Fins ara la major part de les inversions japoneses a la Xina eren a través de l'Ajuda Oficial al Desenvolupament.
- 3 Aquest grup de països negociadors, a més de Corea del Nord, inclou els Estats Units, la Xina, Corea del Sud, Rússia i Japó.
- 4 El pas més important cap a aquesta modernització ha estat la decisió de desenvolupar una BMD (*Ballistic Missile Defense*) en coordinació amb els Estats Units.

Referències bibliogràfiques

- GREEN**, Michael J. *Japan's reluctant realism. Foreign Policy Challenges in an Era of Uncertain Power*. Nova York: Palgrave, 2003.
- INOBUCHI**, Takashi i **BACON**, Paul. "Japan's emerging role as a 'global ordinary power'". *International Relations of the Asia-Pacific*, vol 6: 1-21 (2006).
- KAWASHIMA**, Yutaka. *Japanese Foreign Policy at the Crossroads. Challenges and Options for the Twenty-First Century*. Washington D.C: Brookings Institution Press, 2003.
- TOGO**, Kazuhiko. *Japan's Foreign Policy 1945-2003. The Quest for a Proactive Policy*. Leiden: Brill Academic Publishers, 2005.
- VV.AA.** *Japan's International Relations. Politics, economics and security*. Londres: Sheffield Center for Japanese Studies/Routledge, 2001.

Webs

- Cuadernos de Japón: www.japanecho.co.jp/cuadernos/hpesp.html
- Gaiko Forum: www.gaikoforum.com
- Japan Focus: <http://japanfocus.org>
- Keizai Koho Center. Japan Institute for Social and Economic Affairs: www.kkc.or.jp/english
- The Japan Forum on International Relations: www.jfir.or.jp/e/index.htm
- The Japan Institute of International Affairs: www.jiia.or.jp/en

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

Japó: la recuperació vacil·lant. L'economia no acaba de sortir de la llarga recessió.

Pablo Bustelo

Japó: la recuperació vacil·lant

L'economia no acaba de sortir de la llarga recessió

Pablo Bustelo Real Instituto Elcano i Universidad Complutense

Quinze anys després d'iniciada la seva crisi econòmica, el Japó no acaba de sortir de la recessió. Tot i que des de 2004 les taxes de creixement del PIB han estat relativament altes¹, no sembla que el Japó sigui capaç de superar un increment anual mitjà del PIB del 2,0% o del 2,5% (quadre 1). Aquesta xifra no és únicament molt baixa amb relació a la registrada pel país fins a principi dels anys noranta (3,8% de mitjana el 1982-1992) sinó que també és molt inferior a la dels Estats Units, que ha rondat el 3,5% els tres últims anys. No cal dir que a l'Àsia Oriental, el baix creixement del Japó contrasta amb la forta expansió de la Xina, Vietnam, Malàisia, Singapur, Taiwan o Corea del Sud, entre altres economies emergents.

L'inconvenient és que fins fa poc les coses semblaven estar ben encarrilades, com també es pot veure en el quadre. El 2004 es deia que l'expansió no estava ben repartida, perquè era una recuperació basada únicament en les exportacions. No obstant això, el 2005 van començar a mostrar signes positius tant la inversió com el consum privat i molts van llançar les campanes al vol. El 2006, malauradament, tot i que la inversió va continuar forta, el consum no va mantenir la velocitat anterior. En resum, el que està passant és que la recuperació japonesa, que hauria de descansar en el consum, la inversió i les exportacions per tal de ser sòlida, manca encara del suport del consum privat.

Les causes principals de l'atonía del consum són diverses: l'augment dels beneficis de les empreses no s'ha traslladat plenament als salaris; l'increment de les retribucions dels treballadors no s'ha manifestat en augment de consum, perquè els japonesos prefereixen estalviar, per raons que veurem més endavant; i les tendències deflacionàries —és a dir, la caiguda dels preus— fan que es posposi el consum.

A més, el Govern no pot alimentar la bomba de creixement amb despesa pública. Japó, com és sabut, té un altíssim dèficit pressupostari, resultat d'anys de polítiques fiscals expansives. El deute públic és enorme (180% del PIB). A causa de l'envelliment ràpid de la població, el Govern s'enfronta a despeses potencials molt elevades en pensions i sanitat, de manera que no pot mantenir el desequilibri pressupostari i el deute públic en els nivells actuals. En definitiva, la política fiscal no pot acompanyar: és i serà, com diuen els economistes, anticíclica. És i serà obligadament restrictiva quan hauria de ser expansiva.

Quadre 1. Taxes de creixement d'alguns indicadors macroeconòmics del Japó, 2003-2007

	2003	2004	2005	2006	2007*
PIB	1,4	2,7	1,9	2,2	2,0
Consum privat	0,4	1,6	1,6	0,9	1,4
Inversió privada no residencial	4,4	5,6	6,6	7,6	5,8
Exportacions	9,2	13,9	7,0	9,5	2,9
Importacions	3,9	8,1	5,8	4,5	1,2

(*) previsió

Font: Oficina d'Estadístiques del Japó i Crèdit Suisse per al 2007

A això se suma que l'estratègia política per lluitar contra la crisi i impulsar el creixement dista de ser clara i homogènia entre els diferents estaments de les autoritats. El Govern, com és natural, vol que la política monetària sigui el més expansiva possible, és a dir, que el Banc del Japó no augmenti els tipus d'interès o ho faci molt moderadament fins que la recuperació estigui definitivament consolidada. El Govern del primer ministre Abe s'enfronta a més a unes importants eleccions parlamentàries el juliol de 2007. D'altra banda, el Banc del Japó que, com tots els seus homòlegs, considera que la seva tasca principal és la lluita contra la inflació i que té un gran temor al fet que es torni a crear una bombolla d'actius (borsaris i immobiliaris), com a principi dels anys noranta², s'ha proposat augmentar gradualment els tipus d'interès a mesura que creixi l'economia i augmentin els preus. Després de cinc anys de tipus nuls, el Banc del Japó els va augmentar al 0,25% el juliol de 2006 i al 0,50% el febrer de 2007.

Previsions per al 2007

Després d'un creixement del 2,2% el 2006, les previsions apunten a una expansió una mica menor el 2007. La debilitat del consum privat, a causa principalment de l'increment moderat dels salaris, de la gran incertesa sobre l'evolució prevista dels preus i de la inèrcia estalviadora de la població, continuarà segurament al llarg del 2007. L'augment de les exportacions serà també probablement menor el 2007 que el 2006 per la previsible apreciació del ien, la desacceleració del creixement als Estats Units i el refredament de l'economia xinesa. Pel que fa a la política monetària, continuarà sent creixentment restrictiva i no s'ha de descartar una o diverses pujades dels tipus d'interès durant el 2007, fet que afectarà negativament la inversió.

Les previsions de Crèdit Suisse a final de març de 2007 per a l'any en curs figuren en l'última columna del quadre 1. Segons aquestes previsions, el creixement del PIB serà del 2% el 2007, perquè es desacceleraran la inversió i, sobretot, les exportacions. El lleuger augment del consum privat no serà suficient per compensar aquestes tendències negatives.

El 2007-2008 hi haurà, tanmateix, un factor estructural positiu, que és el començament de la jubilació massiva de la generació del *baby boom* posterior a la Segona Guerra Mundial. Aquest fet podria tenir dos efectes favorables al creixement, com són un augment del consum i una reducció de la massa salarial distribuïda per les empreses, fet que augmentaria els seus beneficis.

En qualsevol cas, la gran pregunta és si durant els propers exercicis l'economia japonesa serà capaç d'anular els dos grans curtcircuits que impedeixen la seva plena recuperació. El primer és el que impedeix que l'augment dels beneficis empresarials es traslladi plenament a un creixement dels salaris. El segon és el que no permet que l'augment dels ingressos dels assalariats es manifesti plenament en un crei-

xement del consum. Moltes empreses tendeixen a crear llocs de treball en països de salaris baixos en lloc d'augmentar les retribucions dels seus treballadors al Japó. Els assalariats no es llancen a consumir perquè, entre altres raons, observen que continuen les tendències deflacionàries i temen que l'envelliment demogràfic i l'alt deute públic suposi més càrregues familiars i impositives.

Riscos a curt termini

Algunes anàlisis posen de manifest, a més, que no s'ha de descartar que apareguin riscos considerables a curt termini. Entre aquests riscos n'hi ha dos de principals i tres de menor importància.

El primer risc és que torni a sorgir clarament la deflació després de diversos mesos consecutius amb una variació dels preus igual o superior a zero³. Si la variació de l'IPC subjacent passés a ser negativa durant diversos mesos seguits, les coses es complicarien substancialment. La deflació podria aparèixer novament si el creixement del PIB fos menor de l'anticipat, si es produís una caiguda més gran dels preus del petroli i, sobretot, si el Banc del Japó augmentés de nou els tipus d'interès i ho fes abans de temps. En el context actual, molts analistes consideren que les autoritats monetàries haurien de ser extremadament prudents i esperar, per augmentar una altra vegada els tipus, que les tendències inflacionàries es consolidessin de manera més evident.

El 2007-2008 hi haurà, tanmateix, un factor estructural positiu, que és el començament de la jubilació massiva de la generació del *baby boom* posterior a la Segona Guerra Mundial. Aquest fet podria tenir dos efectes favorables al creixement, com són un augment del consum i una reducció de la massa salarial

El segon risc és que es produeixi una apreciació del ien, fet que posaria en dificultats a les empreses exportadores⁴. Fins al primer trimestre de 2007, amb l'excepció del mes de març de 2007, el ien s'havia depreciat substancialment, especialment si es mesura el seu tipus de canvi ponderat pel comerç exterior. El febrer de 2007, el ien, mesurant el seu tipus de canvi d'aquesta manera, va assolir el seu menor nivell dels últims vint anys (vegeu el gràfic 1). Les coses, tanmateix, podrien canviar. L'augment del valor internacional del ien, especialment respecte del dòlar, es podria produir si baixés el diferencial de tipus entre el Japó i els Estats Units, en augmentar els seus el Banc del Japó i reduir els seus la Reserva Federal nord-americana. A final de març de 2007, el tipus de referència al Japó era del 0,05% al Japó i del 5,5% als Estats Units. Si la diferència entre ambdós tipus s'estrenyés, això provocaria una menor sortida de capital des del Japó i reduiria la demanda japonesa de moneda estrangera, fet que, en absència d'intervencions del Banc Central, apreciaria el ien⁵. Altres factors d'una apreciació eventual del ien podrien ser un dèficit corrent als Estats Units més gran de l'esperat o una recessió en l'economia nord-americana (fet que faria caure el dòlar, especialment si baixessin els tipus d'interès) i una creixent diversificació de les reserves en divises dels bancs centrals asiàtics cap a monedes diferents del dòlar, entre les quals es podria trobar el ien.

A més, existeixen altres riscos menors: una desaceleració del consum als Estats Units més gran de l'esperada; un augment dels preus del petroli i d'altres matèries primeres, per factors geopolítics; i convulsions borsàries (només cal recordar que la primera setmana de març de 2007 l'índex Nikkei 225⁶ va perdre un 5%).

Desafiaments a mig i llarg termini

A més dels riscos a curt termini, l'economia japonesa s'enfronta a desafiaments molt seriosos a mig i llarg termini. El primer és l'envelliment de la població, que ha fet que una cinquena part de la població tingui 65 anys o més. Les raons principals de l'envelliment demogràfic són la baixa taxa de fecunditat (1,29 fills per dona en edat de procrear el 2006, molt per sota de la taxa de reemplaçament generacional de 2,1) i la molt elevada esperança de vida en néixer (85,5 anys per a les dones, la més alta del món, i 78,5 anys per als homes, la tercera més alta del món). A aquests dos factors, hem de sumar l'escassa immigració.

La població total del país ha començat fins i tot a disminuir des del 2006, després que la població activa ho fes ja des d'alguns anys abans. L'envelliment i la reducció de la població activa tenen efectes negatius notables: exigeixen un augment considerable de les despeses en pensions i sanitat; redueixen la taxa d'estalvi entre els jubilats; provoquen una disminució del consum entre els actius; fan augmentar la taxa de dependència (mesurada pel nombre de gent gran respecte del nombre d'actius), etc.

Alguns especialistes i polítics creuen que cal retardar l'edat de jubilació i, fins i tot, fer-se a la idea que el descens de la població total és, fins i tot, positiu, a causa de l'elevada densitat demogràfica (343 habitants per km², una de les més altes del món) i el fet que el Japó ha d'importar el 60% dels aliments que consumeix

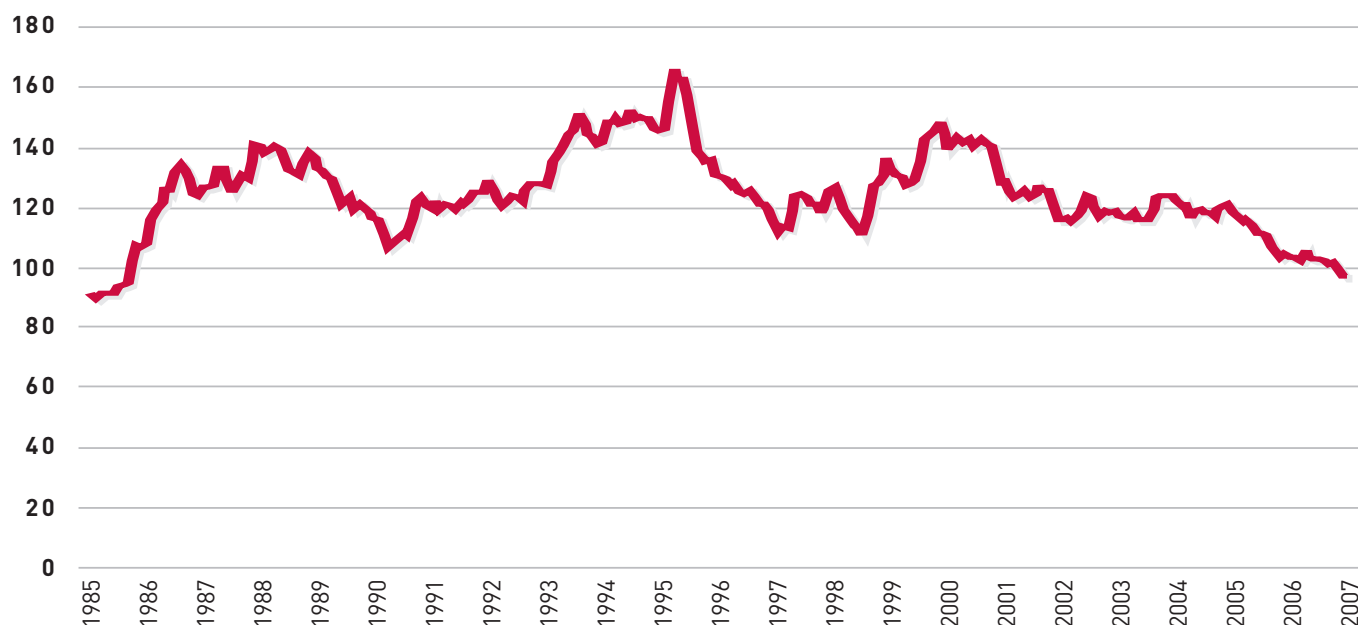
Les autoritats japoneses han intervingut i han proporcionat incentius per tal que augmenti la fecunditat i amb una obertura lleugerament més gran a la immigració. No obstant això, es preveu que la taxa de fecunditat continuï disminuint (serà previsiblement de 1,21 fills per dona el 2012) i no sembla realista anticipar un fort augment del nombre d'immigrants en una societat tan tancada com la japonesa.

Alguns especialistes i polítics creuen que cal retardar l'edat de jubilació i, fins i tot, fer-se a la idea que el descens de la població total és, fins i tot, positiu, a causa de l'elevada densitat demogràfica (343 habitants per km², una de les més altes del món) i el fet que el Japó ha d'importar el 60% dels aliments que consumeix.

Amb tot, la passivitat davant de l'envelliment podria resultar molt perillosa. El Japó necessita rebre més immigrants, augmentar la productivitat del treball de manera més ràpida (els darrers deu anys, aquest augment ha rondat el 2,4% de la taxa anual mitjana, enfront del 4,1% als Estats Units o el 3,4% a l'Europa Occidental) i incrementar la taxa d'activitat femenina, que continua sent deu punts més baixa que als Estats Units.

El segon problema a mig i llarg termini és la delicada situació pressupostària. Malgrat els diversos anys de consolidació, el dèficit públic continua superant el 5% del PIB mentre que el deute públic fou el 2006 del 182% del PIB, el més alt del món desenvolupat. El Govern s'ha fixat com a meta arribar a un superàvit públic primari (sense comptar el pagament d'interessos) cap al 2011-2012, fet que l'adminis-

Gràfic 1. Tipus de canvi efectiu real del ien entre gener de 1985 i febrer de 2007 (març de 1973 = 100)

Nota: El tipus de canvi efectiu real del ien és l'índex de la mitjana ponderada dels tipus de canvi reals del ien amb 15 monedes principals (26 països) que es calculen amb els tipus de canvi i els índex de preus dels respectius països.

Font: Banc del Japó

tració del primer ministre Abe creu, de moment, que es podria assolir sense augmentar els impostos, és a dir, només amb una reducció de la despesa pública (estimada en 14,3 milions de iens en un període de cinc anys). No obstant això, aquesta previsió descansa en una expectativa de creixement del PIB que podria finalment ser massa optimista i obligar a un augment dels impostos, especialment de l'IVA, fet que afectaria molt negativament al consum.

La consolidació fiscal és imprescindible en un país que s'enfronta simultàniament a un envelliment demogràfic, amb les consegüents despeses en pensions i sanitat, i l'augment dels tipus d'interès, fet que es produirà a mesura que surtin de la deflació i augmentin els preus i que suposarà una forta despesa en concepte de pagament d'interessos. D'aquí prové la necessitat de reduir l'endeutament públic.

Conclusions

El balanç del que s'ha assenyalat anteriorment és que la recuperació econòmica que es va iniciar el 2004 continua vacil·lant. La raó principal és que el consum privat no s'acaba de sobreposar a anys d'estancament. Al mateix temps, la vitalitat del consum depèn, entre altres factors, del comportament dels preus, que es continuen movent en un terreny deflacionari, i que les empreses aprofitin els seus alts beneficis per augmentar decididament els salaris dels seus treballadors. ●

Notes

- 1 El creixement del PIB els darrers tres anys ha estat alt en comparació de l'estancament anterior, encara que no amb l'expansió a la resta del món.
- 2 La bombolla de finals dels anys vuitanta i principi dels noranta fou el resultat d'una política monetària molt laxa, fet que va fomentar una forta inversió en actius borsaris i immobiliaris.
- 3 El mes de gener de 2007 fou el vuitè mes consecutiu de variació de l'IPC subjacent (sense comptar els aliments frescos però incloent l'energia) igual o superior a zero. A més, el preu de l'habitatge va créixer el 2006, per primera vegada en 16 anys.
- 4 L'apreciació del ien té a més un altre efecte negatiu, que és l'abaratiment de les importacions i, per tant, la contenció del creixement dels preus. En un context de deflació, el fet ideal seria que la moneda es depreciés per tal d'encarir les importacions.
- 5 En particular, un menor diferencial de tipus reduiria molt el que s'anomena *carry trade*, que és l'operació consistent en manllevar en iens, a tipus d'interès molt baixos, per invertir en actius denominats en dòlars, euros o altres monedes, amb major rendiment. Aquesta operació fa augmentar l'oferta de iens i provoca, per tant, una disminució del valor de la divisa nipona.
- 6 N. de l'ed.: Aquest índex, que representa l'evolució del mercat de Tòquio, és l'índex borsari més important d'Àsia. Es publica des de 1949 i està format per 225 companyies, les més importants i més actives que cotitzen.

Referències bibliogràfiques

BUSTELO, Pablo; GARCÍA, Clara i OLIVIÉ, Iliana. *Economia contemporània de l'Àsia oriental*. Barcelona: Editorial UOC, 2004.

CREDIT SUISSE. *Japan Economics Weekly*: www.credit-suisse.com/researchandanalytics

JAPAN CENTER FOR ECONOMIC RESEARCH (JCER). "The Downside Risks in the Japanese Economy. Return of Deflation and an Appreciating Yen". *Japan Financial Report*, 13 (març 2007).

MANO, Teruhiko. "How Japan's Economy Fared in 2006 and Prospects for 2007". *The Japan Times*, 25 de desembre de 2006.

TSURU, Kotaro. "Economic and Fiscal Agenda for 2007". *RIETI Special Series*, Research Institute for Economy, Trade and Industry, Tòquio, 5 de març de 2007.

Webs

Japan Center for Economic Research (JCER): www.jcer.or.jp/eng

Research Institute for Economy, Trade and Industry (RIETI): www.rieti.go.jp/en

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

Educació i transmissió de valors en la societat japonesa. Breu recorregut històric de l'educació de la dona al Japó.
Saito Akemi

Educació i transmissió de valors en la societat japonesa

Breu recorregut històric de l'educació de la dona al Japó

Saito Akemi Historiadora i professora de la Universitat de Komazawa, Tòquio

A final de gener de 2007, una sèrie de comentaris desqualificadors vers les dones pronunciats pel ministre de Sanitat, Treball i Benestar, Yanagisawa Hakuo, va tenir un gran impacte no solament a la societat japonesa sinó també fora. Yanagisawa va qualificar les dones com a “màquines de parir” en tractar el tema del descens de la natalitat al Japó: “El nombre de dones entre 15 i 50 anys és fix. Mentre tinguem un nombre constant d'aparells i màquines de procrear, tot el que els podem demanar és que cadascuna s'hi esforci al màxim”. Immediatament, l'opinió pública va demanar la seva dimissió per la seva falta de sensibilitat cap a les dones, tot i que el març de 2007 continuava en el seu lloc. Un dels punts més criticats fou el fet de pensar que la procreació i l'educació de fills recauen solament sobre les dones. Per a molts el principal rol femení és tenir fills i criar-los, tot això sotmès al control del marit.

Malauradament, el comentari de Yanagisawa és una simple punta d'iceberg d'una mentalitat antiquada i persistent en una societat suposadament *democràtica* i *igualitària* després de la derrota de la Segona Guerra Mundial. És, potser, pel sistema d'educació i de transmissió de valors al llarg de la història que existeix aquest tipus de pensament sobre la dona?

Educació i transmissió de valors sobre la dona a l'era Edo (1603-1868)

La societat japonesa ha estat i continua sent encara una societat patriarcal en què les dones es consideren subordinades als homes. Aquesta pràctica es remunta a temps pas-

sats, especialment durant l'era Edo (1603-1868) quan el confucianisme es difongué per la societat gràcies al suport oficial.

En aquella època tots els caps de família aspiraven a preparar les seves filles per guanyar la futura partida i obtenir els majors beneficis. En aquestes aspiracions tenia un paper molt important l'educació de les nenes. Però, hem de recordar que la paraula “educació” no s'utilitzava aleshores en el sentit d'insistir o transmetre uns coneixements amb finalitats professionals o acadèmiques. En realitat, l'educació femenina consistia en convertir les dones en les “peces del tauler” més atractives als ulls dels jugadors. Abans de tot, la seva formació incidia en l'aprenentatge de la bona conducta, una qualitat que havia d'adornar l'esposa en tot moment. Amb aquesta finalitat es van publicar nombrosos manuals de conducta per a les dones. La majoria van ser escrits per homes: monjos budistes o seguidors de Confuci, d'acord amb les creences religioses que regulaven la vida quotidiana de la societat japonesa.

Onna Daigaku (Enciclopèdia de la Dona). *Onna Daigaku*, atribuïda a Kaibara Ekiken (1630-1714), fou en aquella època la guia de conducta més important impartida a les nenes. Els pares de les noies i les dones mateixes llegien aquest llibre amb gran interès, no solament durant l'era Edo sinó també en temps posteriors ja que, a més de ser un manual de conducta, fou utilitzat per aprendre a llegir i escriure. L'autor va subratllar que les úniques qualitats de la dona eren l'obediència absoluta als homes i la paciència. La seva doctrina va ser utilitzada com a matèria d'instrucció en moltes llars, per tal que les nenes esdevinguessin bones

esposes i mares quan arribessin a l'edat per casar-se. El llibre comença amb una frase que representa la idea de l'autor sobre la vida de les dones nipones de la seva època: “Una dona ha de ser educada rigorosament pels seus pares perquè servirà als seus sogres quan es casi. Si els seus pares li donen molta llibertat durant la seva infància, ella pot tenir molts problemes amb la família del seu futur marit. En aquest cas, el seu marit l'odiarà” (Kaibara, 1848: 38). Des del seu naixement, doncs, la dona estava destinada a *servir* una família diferent a la seva. Segons Kaibara, el paper de la serventa perdurava tota la vida.

Pel que fa al matrimoni, l'autor insisteix que la casada deu obediència al seu marit: “(...) una dona ha de respectar el seu marit i mai no l'ha de menysprear (...). Ha de comportar-se, així mateix, de manera respectuosa en la seva presència” (*Ibidem*, p. 67-68). A més, Kaibara no tolerava les dones que cometien *faltes greus*. En el seu llibre proposava les set faltes que obligaven les dones casades a abandonar la llar familiar: la desobediència al marit; l'esterilitat, encara que si l'esposa es comporta amb educació i no és gelosa pot quedar-se a la casa per tenir cura d'altres fills de la mateixa família, o dels de la concubina del marit; la conducta luxuriosa; l'enveja; la malaltia; la loquacitat; i el robatori (*Ibidem*, p. 50-60).

De la lectura d'aquestes faltes es desprèn que el paper de l'esposa responia al d'un dona obedient, treballadora i submissa. Per això, les que contradeien aquest esquema –les desobedients, estèrils i ocioses– eren rebutjades per la família del marit. En canvi, si el marit cometia adulteri, Kaibara, en comptes de criticar aquesta conducta immoral, recomanava a l'esposa que fos comprensiva i que no demostrés la seva gelosia, ja que: “si una dona és massa gelosa, esdevé una fera. Així, el seu aspecte i paraules aspres fan que el marit abandoni la dona”.

La societat japonesa ha estat i continua sent encara una societat patriarcal en què les dones es consideren subordinades als homes. Aquesta pràctica es remunta a temps passats, especialment quan el confucianisme es difongué per la societat gràcies al suport oficial

Era Meiji

L'any 1868 va finalitzar l'era Edo amb la caiguda del shogunat Tokugawa i va començar l'era Meiji, una nova etapa per a la història del Japó. Després d'abandonar la política d'aïllament que va durar més de dos segles, el nou Govern, conscient del seu *retard* cultural, va pretendre modernitzar la vida del poble segons els models occidentals. Va pensar que l'educació era una manera eficaç de crear ciutadans cultes i fidels al Govern i l'emperador, “Déu” a la societat nipona.

La promulgació de la Llei del Sistema Educatiu de 1872 va afavorir la igualtat d'oportunitats entre els dos sexes a l'ensenyament primari¹. La nova llei va fixar l'obligatorietat de l'escolarització bàsica de tota la població, incloses les dones. Però, en realitat, l'objectiu principal fou el mateix de sempre: preparar les nenes per ser “bones mestresses de casa i mares sàvies”. Respecte a l'ensenyament superior, no es pot oblidar la tasca dels missioners occidentals que van obrir moltes escoles femenines d'ensenyament superior. Però no va passar molt de temps fins que el Govern japonès comencés a posar traves a aquests intents.

A partir dels anys noranta del segle XIX, en el procés d'establiment de l'imperialisme japonès, l'educació va convertir-se en un mètode eficaç per tal que els ciutadans anessin esdevenint fidels a l'emperador. Aquest canvi va començar a ser evident amb la promulgació del Decret Imperial d'Educació de 1890, que propagava la lleialtat i la devoció filial (*Chū-kō*) com a virtut del poble japonès. Sota aquest edicte, tots els alumnes i professors es veien obligats a obeir l'emperador. Així, les nenes havien de convertir-se en “bones mares-esposes”, la responsabilitat de les quals seria sostenir la família, la unitat bàsica de l'Estat. Per aquesta raó, a les escoles superiors femenines abundaven assignatures específiques com les labors i altres temes relacionats amb la llar i la costura. En canvi, els estudiants de les escoles masculines secundàries tenien assignatures relacionades amb les ciències socials i naturals. La desigualtat de gènere en termes d'educació era evident.

La guerra de l'Àsia-Pacífic (1931-1945)

En els règims totalitaris, la individualitat i la llibertat subjectiva es consideraven innecessàries per al bon funcionament de l'Estat. En aquesta línia, els afers relacionats amb el cycle de vida de les dones es van anar convertint en qüestions *públiques*. La política social del règim militar japonès durant la guerra es va basar en “el domini del cos femení”, un simple cos al marge de la personalitat i els sentiments, que “va servir” a l'Estat com una “màquina de parir”. Així, la maternitat va començar a ser centre d'atenció del règim, com va ocórrer a l'Espanya franquista. El Govern va fomentar les bodes i la maternitat mitjançant campanyes educatives de la glorificació de la maternitat i amb lleis protectores de les mares i els nens.

Participant al Festival de Yayoi, Temple de Futurasan, Nikko.

En aquest sentit, l'Associació de Dones del Gran Japó, l'única organització femenina estatal durant la guerra i similar a la Secció Femenina de la Falange Espanyola, va tenir un paper important en la formació de les dones japoneses. Va organitzar nombrosos cursos de *mares* per ensenyar “les virtuts femenines” tradicionals, com l’abnegació, el servei a la llar i la submissió als homes.

A més, sota la seva ensenyança, ser “bona mare-esposa” no repercutiria només a la pròpia llar sinó també a tota la societat com a “mares dels soldats”. Com també va passar a Europa, durant la guerra, l’espai destinat a les dones es va estendre de la llar a tota la societat per dedicar-se a les tasques productives vacants a la rereguarda. No obstant això, en finalitzar la guerra (1945) es va imposar novament la campanya del retorn a la llar com va passar en altres països.

L'etapa de postguerra

La derrota japonesa a la Segona Guerra Mundial va suposar per a la societat nipona una obertura cap a la democràcia. La realització d'una reforma educativa per tal d'aconseguir la igualtat a l'aula fou un dels objectius més importants al Japó de la postguerra. Anteriorment, la segregació i la discriminació per raó de sexe en els àmbits escolars van ser freqüents.

La reestructuració de l'assignatura de Llar fou un bon exemple d'aquest intent. Sota la supervisió nord-americana, aquesta assignatura, que havia estat únicament per a les nenes,

va esdevenir una assignatura obligatòria per a ambdós sexes per fomentar la igualtat entre homes i dones des de la infància. Segons les autoritats nord-americanes, la participació masculina en el treball domèstic era indispensable per formar una família igualitària i democràtica. No obstant això, aquesta nova idea no fou ben rebuda per les autoritats japoneses.

Des de final de 1950, època en què l'economia japonesa va entrar en una fase de gran desenvolupament, es van començar a necessitar, novament, “bones esposes i mares sàvies” però aquesta vegada per donar suport “als soldats dels negocis”. Així va tornar la segregació per sexe en el pla d'estudis de l'assignatura de Llar. D'aquesta manera, cada sexe tenia diferents activitats suposadament ajustades a la seva característica de gènere, per a les nenes, la cuina i la costura, per als nens, el bricolatge.

A partir de la dècada de 1970

Juntament amb l'arribada de la segona onada feminista dels setanta, la desigualtat entre els sexes a l'espai educatiu va començar a ser qüestionada per algunes persones. A partir de la dècada de 1990, la pràctica de registrar primer als nois a la llista d'alumnes i les noies a continuació, va començar a estar en el punt de mira, ja que es va considerar una discriminació invisible cap a les dones des de la infantesa. Fins aleshores aquesta pràctica es feia de manera habitual a la major part de les escoles com un costum més. Avui dia moltes escullen la llista mixta per ordre alfabètic.

Motxilles escolars (*Randoseru*) arrengrades en una escola infantil, Tòquio.

Un altre canvi notable és el color de les motxilles escolars o *Randoseru*. Anteriorment, es destinava el color negre per als nois i el vermell per a les noies. Quan l'autora d'aquest article anava a l'escola primària a la dècada de 1980, portava un *Randoseru* vermell però el seu germà, un de negre. Avui dia moltes escoles permeten als seus alumnes escollir el color que vulguin, verd, blau, rosa, etc.

Encara continua la desigualtat entre sexes...

Aconseguir una societat basada en la igualtat de gènere és un dels principals objectius del Govern japonès del segle XXI. L'establiment de la Llei Bàsica sobre la Igualtat de Gènere (1999) n'és un bon exemple. Aquesta legislatura garanteix la igualtat entre els homes i les dones davant la llei i intenta fomentar aquesta pràctica en esferes diferents de la societat: a l'escola, el treball, la llar, etc.

No obstant això, la realitat demostra que no és tan fàcil aconseguir aquest objectiu com s'esperava. Els resultats del sondeig d'opinió pública realitzat el 2004 per l'Oficina del Gabinet mostren, de manera clara, que queda molt camí per davant perquè la societat japonesa aconsegueixi una societat basada en la plena igualtat de sexes (Gettukan Yoron Choosa, 2005). Només un 20% dels enquestats (5.000 persones majors de 20 anys) va contestar que sí que existeix la igualtat de gènere a la societat japonesa (el 15%

de les dones enquestades davant del 26% d'homes). D'altra banda, un 74% percep un tracte preferent a favor dels homes. Les dades detallen que entre diferents espais públics i privats (l'entorn escolar, el lloc de treball, el món polític, el sistema legislatiu, la llar, els usos i costums), l'entorn escolar és el lloc que aconsegueix més la igualtat entre gèneres (67%), seguit per la llar (40%), el sistema legislatiu (39%), el treball (25%), el món polític (20%) i els usos i costums (17%).

Aconseguir una societat basada en la igualtat de gènere és un dels principals objectius del Govern japonès del segle XXI. L'establiment de la Llei Bàsica sobre la Igualtat de Gènere (1999) n'és un bon exemple

Gràcies a molts esforços realitzats en l'àmbit escolar, a poc a poc el sector educatiu està aconseguint un ambient igualitari entre nens i nenes dins de l'escola. Però el problema ve després. Una vegada acabats els estudis, i fora de la protecció de professors i parents, moltes dones han d'enfrontar-se a la crua realitat que perdura a la societat: la desigualtat laboral (el contracte temporal, el pitjor salari, la falta d'oportunitat de promoció, etc.) i social (la càrrega més gran del treball domèstic).

Tant a l'espai privat com al públic, malauradament, encara és majoritari el percentatge d'homes (caps i marits) que continuen menyspreant les dones per raó del sexe. Principalment en l'espai laboral, els homes que han rebut una educació menys igualitària continuen ocupant llocs de responsabilitat i molts d'ells consideren les dones com a força laboral de *segona categoria o possibles promeses* dels seus treballadors solters. Potser haurem d'esperar a la generació següent per tal que millori l'ambient laboral a favor de les dones treballadores.

Però també es poden observar avenços. Per exemple, respecte del repartiment del treball domèstic entre parelles, ha disminuït una mica la responsabilitat de la dona, tot i que la reducció és mínima. El 2004, segons el citat sondeig, el 78% de les persones responsables de la neteja de la llar eren dones, un 7% menys que el 1992. Un 15% va contestar que tots els membres de la família es dediquen a la neteja (el 1992, un 10%). En canvi, continua sent molt baixa la participació dels marits, un 4% el 2004, només dos punts més que el 1992. Sembla que encara hi ha molt camí per recórrer. ●

Nota

1 Aquesta llei va transformar l'antic sistema feudal d'escoles populars (*Terakoya*) en un nou sistema educatiu format per escoles primàries, secundàries i universitats (Velloso de Santisteban, 1994: 29).

Referències bibliogràfiques

GETTUKAN YORON CHOOSA (*Revista mensual de Sondeig d'Opinió Pública*), 37, (5). Tòquio: Oficina del Gabinet, 2005.

KAIBARA, Ekiken. *Onna daigaku takarabako* (*Enciclopèdia de la dona*). Osaka: Kashiwaraya Seiemon (ed.), 8ª ed., 1848.

KIMURA, Ryoko. *Gakkobunka to jenda* (*Cultura escolar i gènere*). Tòquio: Keiso shobo, 1999.

SAITO, Akemi. *Mujeres japonesas entre el liberalismo y el totalitarismo 1868-1945*. Màlaga: Universidad de Màlaga, 2006.

VELLOSO DE SANTISTEBAN, Agustín. *El sistema educativo en Japón*. Barcelona: Labor, 1994.

Webs

Centre Nacional de l'Educació de la Dona: www.nwec.jp/en

Ministeri d'Educació, Cultura, Esport, Ciència i Tecnologia:

www.mext.go.jp/english/index.htm

Oficina del Gabinet, Departament per a la igualtat de gènere:

www.gender.go.jp/english_contents/index.html

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

El repte demogràfic al Japó. El problema demogràfic i les seves implicacions socioeconòmiques.

Rosalia Avila Tàpies

El repte demogràfic al Japó

El problema demogràfic i les seves implicacions socioeconòmiques

Rosalia Avila Tàpies Professora de Geografia,
Universitat de Konan, Kobe

La població japonesa està envellint més ràpidament que cap altra en la història, al mateix temps que descendeix el volum de la seva població en edat de treballar. Amb això, el Japó se situa en una posició pionera en el procés d'adaptació a una societat de ràpid envelliment i estableix un precedent en altres països. Aquest fenomen d'envelliment progressiu està promogut per una caiguda brusca de la fecunditat, precedida al seu torn per una baixa mortalitat en totes les edats i d'una alta esperança de vida, que han afectat de manera directa l'estructura per edats actual, seguint un patró comú al d'altres països desenvolupats, i donant lloc a una situació de *shōshi-kōreika* (pocs nens, envelliment)¹, que es consolida ràpidament, i que està ocasionant el descens de la població total des de l'any 2004. Aquest augment accelerat de l'edat mitjana de la població i el descens poblacional són considerats per molts una amenaça, un greu *problema demogràfic*; per aquesta raó, aquest article tracta aquesta qüestió, el seu significat i els seus reptes, a través de l'estudi de l'evolució cronològica dels diferents moviments naturals, amb especial atenció a la dinàmica demogràfica actual i a les implicacions socioeconòmiques d'aquests canvis demogràfics.

Una revisió històrica del problema demogràfic japonès

Encara que no se sol recordar, l'anomenat *problema demogràfic* (*jinkō mondai*) japonès ha tingut de vegades un significat diferent i oposat, segons els canvis en els ritmes de creixement poblacional (gràfic 1) i les conseqüències socioeco-

nòmiques que s'entreveuen en cada moment d'aquests canvis. Precisament, la reversió recent de la situació demogràfica de mitjan segle passat, ha concedit al terme el significat contrari que tenia llavors. De manera que si des de finals de l'era Tokugawa el problema demogràfic era percebut com una qüestió de sobrepoblació, d'excés de població (*jinkō kajō*), en el nou mil·lenni aquest té el sentit contrari: és principalment un tema de descens poblacional (*jinkō genshō*).

L'explosió demogràfica i les polítiques natalistes imperialistes. Durant el segle passat es va produir al Japó una explosió demogràfica exhortada per polítiques natalistes amb rerefons ideològic imperialista i colonialista. Durant els anys vint, el Govern, les autoritats militars i els grans empresaris industrials es van oposar a qualsevol intent de planificació familiar, ja que consideraven que la població era la major riquesa de la nació, una font de poder militar i de força de treball; per això, van arribar a suprimir moviments a favor del control de la natalitat i de la planificació familiar que estaven apareixent en aquell temps. Com a conseqüència d'aquestes polítiques natalistes, l'índex sintètic de fecunditat (ISF) es va mantenir en uns nivells alts, amb mitjanes de més de cinc fills per dona en edat fèrtil l'any 1925 (gràfic 2) que, juntament amb una taxa de mortalitat en declivi, va permetre assolir una població total de 60 milions d'habitants el mateix any, i es van donar increments de població superiors a l'1,3% de taxa de creixement anual acumulatiu (TCAA) entre el 1920 i el 1935.

No obstant això, a partir sobretot de l'Incident de Manxúria (1931) l'augment de població va ser cada vegada més glorificat amb el lema de "Sigueu fecunds i incrementeu

la població pel país” (*umeyo fuyaseyo kuni no tame*), i es va impedir oficialment la difusió pública del coneixement i de les tècniques de planificació familiar. En aquest context, el consell de ministres va aprovar el 1941 la Guia per a l'Establiment de la Política de Població (*jinkō Seisaku Kakuritsu Yōkō*), on s'expressa per primera vegada oficialment l'increment de població com a objectiu de la política nacional, i es prohibeix, entre d'altres mesures, qualsevol forma de control de la natalitat. Però, paradoxalment, i mentre al país s'estaven imposant aquestes polítiques pronatalistas, els líders polítics nipons sol·licitaven a països d'immigració que rebessin als seus súbdits *excedents* al·ludint a un *problema demogràfic* a casa, a una situació d'*excés de població*, i aconseguint així engegar polítiques emigratòries imperialistes de greus conseqüències per a tots, inclosos els mateixos emigrants japonesos al continent americà als quals, com els colons en territoris sota domini nipó, se'ls farà creure en la conveniència no solament econòmica, sinó també demogràfica i geopolítica de la seva sortida.

El creixement poblacional de la postguerra com a problema demogràfic. Després de la guerra, la repatriació de milions de soldats de l'exèrcit imperial i de civils residents a les excolònies i Manchukuo va ocasionar un important increment de la població i un espectacular *baby boom* (1947-1949) (gràfic 3). Amb una alta fecunditat de més de quatre fills per dona en edat fèrtil, es va transformar determinantment l'estructura d'edats, i es van assolir xifres de fins a un 4,04% de mitjana de creixement anual (1945-1947), arribant a una població total de 80 milions d'habitants (1948), tot això en un moment de gran debilitat econòmica.

Aquest extraordinari i veloç increment va alertar els demògrafs japonesos i anglosaxons per les seves temudes repercussions negatives en el desenvolupament econòmic i l'augment de la desocupació en el futur. Van al·ludir reiteradament i explícitament al *problema demogràfic*, com una greu situació de sobrepoblació en un territori nacional reduït, muntanyós i de pocs recursos naturals, i van afirmar textualment que “un dels punts focals del problema de la població és una taxa de natalitat extremadament alta”², encara que, també es preveia que aquesta es reduiria en el futur, i s'atenuaria el problema, gràcies a les mesures preses des del Govern i diverses organitzacions dedicades a la difusió de la planificació familiar, assessorades i promogudes també per la famosa demògrafa Margaret Sanger, convidada al Japó diverses vegades.

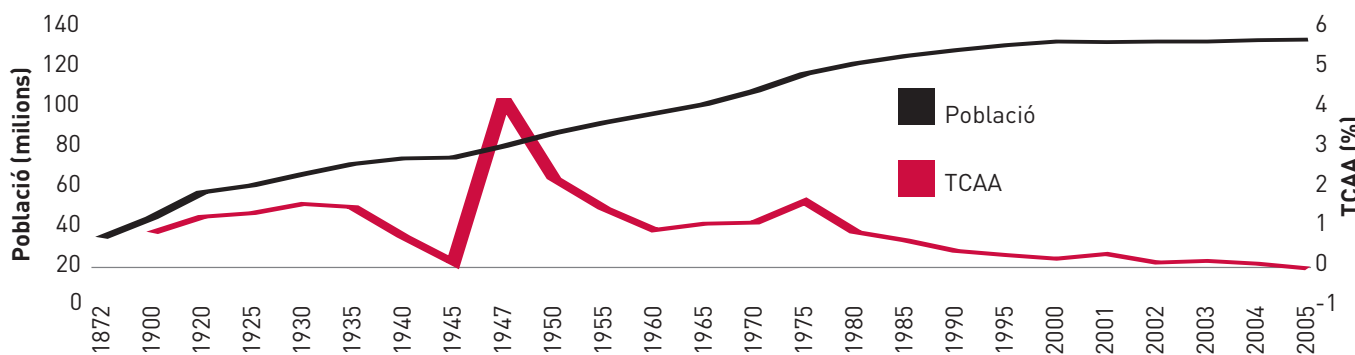
Certament, la Llei de Protecció Eugenèsica del 1948 (*Yōsei Hogo Hō*), que va aprovar l'avortament per motius –entre d'altres– econòmics, va estimular la caiguda de la natalitat i la fecunditat i el control del creixement de la població, que van ser evidents ja a partir de 1949, quan la taxa de natalitat va passar del 33,0‰ el 1949 al 28,1‰ el 1950, i amb la posterior disminució a raó d'un 2‰ anual fins a la seva estabilització a finals de la dècada dels cinquanta entre el 17‰ i el 19‰. Paral·lelament, es va produir una brusca caiguda de la fecunditat cap a mitjanes de només dos fills per dona en edat fèrtil, la qual cosa va constituir un descens singularment ràpid

i únic en el món, que va aconseguir estabilitzar així la taxa de creixement anual al voltant d'un 1% fins a mitjan anys setanta. Enmig d'una fecunditat en descens i una baixíssima taxa de mortalitat, s'observa un important increment dels naixements entre el 1971 i el 1974 (segon *baby boom*) com a conseqüència de l'entrada en les edats més fèrtils de la generació del primer *baby boom* (nascuts entre el 1947 i el 1949). Amb això es va originar un augment de la taxa de creixement anual, i es va assolir un 1,54% de mitjana per al període de 1970-1975, i es va arribar a una població total de 110 milions.

La implosió demogràfica com a problema demogràfic. A partir de 1974 la fecunditat es va situar per sota de l'índex de reemplaçament (2,1 fills), seguint la tendència demogràfica de caiguda de la fecunditat iniciada cap a mitjan segle passat, fins a assolir el valor actual d'1,25 fills, en una evolució paral·lela a la d'altres països europeus, inclosa Espanya. Si fins al 1990 la causa demogràfica principal semblava ser el retard en l'edat d'entrada al matrimoni i l'augment de la solteria, a partir de l'any 1990 seran altres causes com el descens de la fecunditat matrimonial, resultat dels canvis socioeconòmics³. Aquesta difusió de pautes de baixa fecunditat cap a nivells molt per sota del necessari per al reemplaçament generacional, va accelerar el procés d'envelliment de la població, iniciant el declivi poblacional. A partir de mitjan anys setanta la mitjana de creixement anual se situava per sota de l'1%, i no va deixar de descendir fins a arribar a valors negatius a partir del 2004. En aquest any es va assolir un màxim de població mai registrat abans (127 milions) per iniciar a continuació una disminució gradual. Entre el 2004 i el 2005 hi va haver un descens de 19.000 persones, i les defuncions van superar, per primera vegada des de la Segona Guerra Mundial, els naixements, avançant-se dos anys a les previsions demogràfiques del Govern⁴, dada que en fer-se pública va provocar infinitat de reaccions al país.

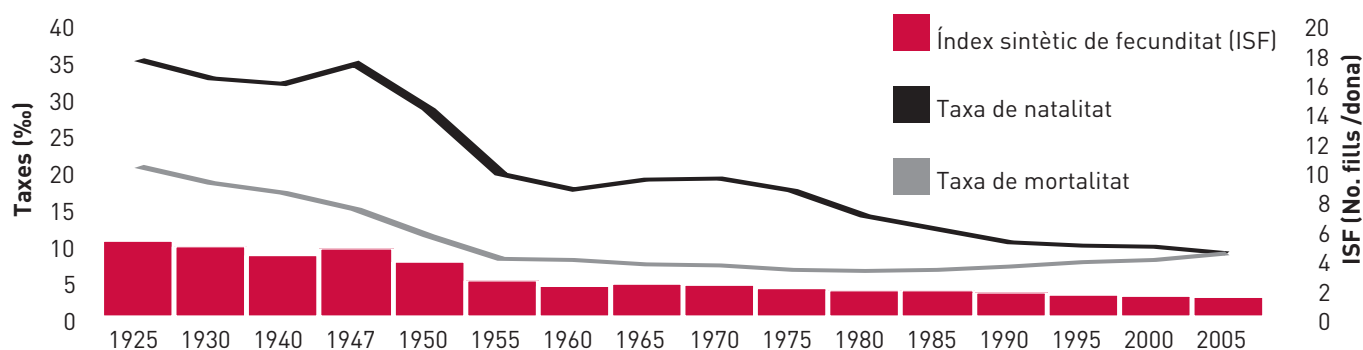
Si des de finals de l'era Tokugawa el problema demogràfic era percebut com una qüestió de sobrepoblació, d'excés de població, en el nou mil·lenni aquest té el sentit contrari: és principalment un tema de descens poblacional

Gràfic 1. Evolució de la població japonesa i de la taxa de creixement anual acumulatiu (TCAA) (1872-2005)

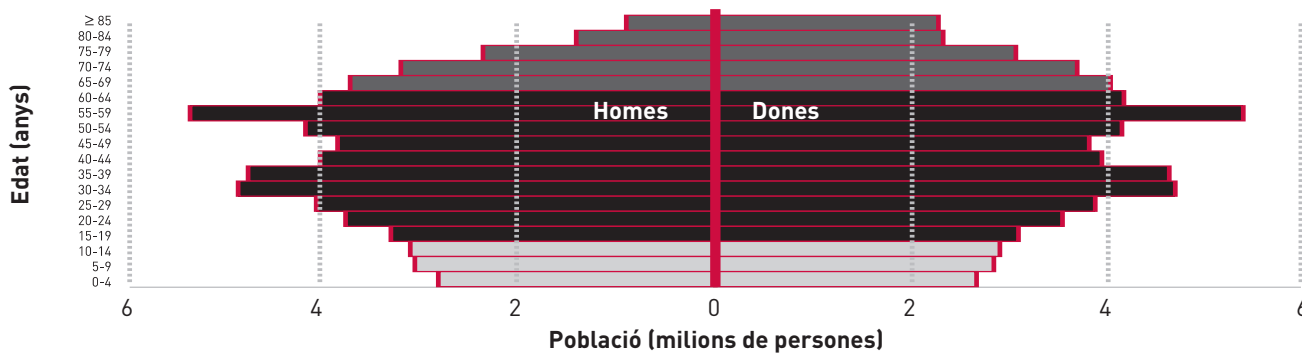
Elaboració pròpia. Font: Institut Nacional de Recerca sobre Població i Seguretat Social del Japó; Estadístiques Demogràfiques, 2006

Gràfic 2. Evolució de les taxes de natalitat, mortalitat i fecunditat al Japó (1925-2005)

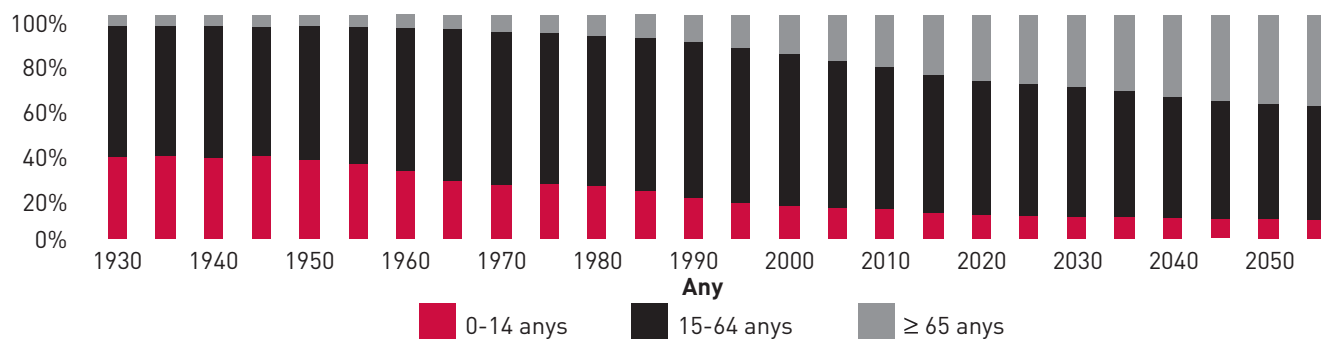
Elaboració pròpia. Font: Ministeri de Salut, Treball i Benestar del Japó

Gràfic 3. Piràmide de població del Japó (febrer de 2007)

Elaboració pròpia. Font: Ministeri d'Afers Interns i Comunicacions del Japó. Estimacions provisionals per edat (en grups de 5 anys) i gènere

Gràfic 4. Tendències en la distribució percentual de la població japonesa per tres grups d'edats (1930-2050)

Elaboració pròpia. Font: Ministeri d'Afers Interns i Comunicacions del Japó i Institut Nacional de Recerca sobre Població i Seguretat Social del Japó

Aquest *problema demogràfic*, entès com un problema d'envelliment i descens poblacional a escala nacional, i que alguns demògrafs nipons denuncien que el Govern ha advertit tard i malament, es refereix als efectes del nou model demogràfic que s'imposa als països desenvolupats i que es caracteritza per una baixa fecunditat, l'envelliment de l'estructura per edats i pel descens poblacional. Un model que al Japó s'ha consolidat amb una rapidesa extraordinària i, que en les seves característiques fonamentals, serà seguit de prop per altres països asiàtics de l'entorn.

Causes demogràfiques del descens poblacional actual i previsions de futur

La nova situació de descens demogràfic al Japó, que continuarà durant bona part del segle XXI segons les projeccions oficials, es deu no solament al descens del nombre de naixements, sinó a l'envelliment de la població pel ràpid retrocés de la mortalitat en totes les edats durant l'últim mig segle. Recentment, el descens de la mortalitat en els grups d'edat més avançada ha contribuït a un allargament de l'esperança de vida i a l'augment de la proporció del seu grup d'edat respecte de la resta de la població, convertint-se en el major percentatge del món industrialitzat: 21,1% a dia d'avui (gràfic 4). En arribar les generacions nombroses o *plenes* dels *baby boom* —especialment la del primer, la del *dankai*— a edats avançades, i encara que el nombre anual de naixements no canviï, la mortalitat superarà la natalitat, i s'iniciarà un procés de descens de població ineludible, si no es produeix un creixement de la immigració. Envelliment des del centre, des de la generació del *dankai*, i descens de població són dos processos íntimament relacionats.

A més, tot i que existeix una elevada capacitat fèrtil, les pautes de baixa fecunditat acceleraran aquest procés d'envelliment i descens poblacional, ja que menys joves avui significa també menys joves durant les pròximes dècades, perquè la baixa taxa de la natalitat actual i futura es traduirà també en menys dones en edat fèrtil; les projeccions demogràfiques a llarg termini són impressionants: s'espera que la població descendeixi a uns 100 milions cap a mitjan aquest segle⁵, encara que amb una estructura per edats radicalment diferent a la que mostrava l'any 1967 amb la mateixa població. Si en aquell temps, els joves (0-14 anys) constituïen el 25% de la població, els adults (15-64 anys) el 68%, i els ancians (65 o més anys) el 7%, per contrast, el 2045 la relació arribarà a ser del 9%, el 53% i el 38%, respectivament. Es preveu, doncs, una menor presència infantil, un alt nivell de creixement de la població anciana i, en conseqüència, un major índex de dependència, amb molts més dependents per cada persona en actiu, sobretot dependents ancians.

El repte demogràfic al Japó

L'opinió pública majoritària considera que el ràpid declivi poblacional s'ha d'evitar perquè influenciarà negativament en la societat i en l'economia del futur. Però no són pocs els especialis-

Carrer de Tòquio.

tes al Japó que perceben la baixa natalitat, l'envelliment i el descens poblacional com una realitat demogràfica i no com un problema en si mateix; pensen en la caiguda de la fecunditat com una tendència històrica sobre la qual no cal intervenir, sinó que s'ha d'acceptar com el resultat del desenvolupament econòmic i social assolit i que, juntament amb el descens de població, cal adaptar-se a ella. Alguns, fins i tot, afirmen que és preferible que el Japó *s'encongeixi* demogràficament i, amb això, es redueixi la competitivitat i millori la qualitat de vida, sobretot de la població urbana, abans que permetre, per exemple, una onada migratòria procedent previsiblement d'altres països de l'Àsia Oriental i del Sud-est asiàtic.

Els efectes negatius del canvi demogràfic i estratègies de creixement. Els canvis de la població tenen nombrosos impactes sobre els aspectes socials i econòmics de l'activitat i influeixen directament en la futura demanda de béns i serveis. El procés descrit d'envelliment i descens poblacional és multidimensional i afectarà sens dubte totes les àrees de la societat i de l'economia, però és concretament l'econòmica la que més sol preocupar. Es creu que aquests canvis demogràfics tindran greus repercussions negatives en el creixement econòmic en causar canvis en els nivells de població en edat de treballar, en la demanda interna, en les taxes d'estalvi, en el manteniment dels pagaments de pensions i del sistema sanitari, etc. Persisteixen, especialment, molts dubtes sobre com s'adaptaran les empreses a un mercat de consum més petit, o pors sobre si la societat mantindrà el seu esperit d'innovació amb el descens de població i un elevat índex de dependència.

Aquest any la generació del *dankai* comença a jubilar-se, i amb això la relació entre població fora del mercat productiu respecte de la població econòmicament activa augmentarà ràpidament; s'iniciarà el descens de la taxa de població activa i un gran dèficit de mà d'obra jove, ja que no s'espera un gran canvi en la

restrictiva política immigratòria ni, per tant, una massiva immigració d'estrangers. Es calcula que calen 400.000 treballadors estrangers anuals durant els següents 50 anys per tal que es pugui frenar el declivi poblacional al Japó i el dèficit de mà d'obra jove. Però segurament aquesta gran immigració laboral i el seu possible assentament posterior no es permetran, ja que implicaria canvis socials bruscos, difícils de pair en un país amb una llengua i una cultura tan pròpia, i tan amant de l'ordre i de la uniformitat social. S'espera més aviat un increment controlat i moderat de la immigració a partir d'una ampliació de la Llei d'Immigració que beneficiaria especialment la immigració laboral temporal.

Altres estratègies per mantenir el creixement econòmic malgrat el declivi poblacional, i més probables que occorrin, estaran basades sobretot en l'increment de la participació de dones i ancians en la força de treball, en l'atracció d'inversions estrangeres, en la innovació tecnològica, en l'estímul a la productivitat i en la reforma econòmica.

Les oportunitats del canvi demogràfic japonès. Però aquests canvis demogràfics actuals no s'han de considerar només un problema sinó que, des d'una perspectiva humanística, es pot afirmar que el declivi poblacional i l'envelliment de la societat poden ser també una oportunitat per al creixement personal i professional, i per a la solidaritat. En una societat encara molt tradicional en l'assignació de rols com és la japonesa, és una oportunitat per a la incorporació de la dona al mercat laboral en major igualtat de condicions, i per poder tenir un millor paper en la vida pública nipona. És una oportunitat per organitzar una societat amb un ambient més favorable envers la mare treballadora i les persones grans. És també una oportunitat per mantenir-se econòmicament actius durant períodes més llargs, si així es desitja, una oportunitat per a l'immigrant que vagi a treballar al Japó i que vulgui tenir un futur en aquest país, així com un moment per a la solidaritat internacional.

Reflexions finals

La consideració del procés d'envelliment i descens poblacional japonès com un *problema demogràfic* és demagògic i discutible, tal com ho era el *problema de sobre població* fa mig segle, que va acabar aconseguint el major creixement econòmic de la història del país. Però és cert que la majoria dels japonesos ho sent com un repte i un problema per al futur. Sovint es percep com una amenaça al vigor econòmic que ha situat el Japó en una respectada segona potència mundial i l'ha situat com a líder indiscutible del desenvolupament asiàtic. Concretament, Àsia Oriental és una regió de tensions i rivalitats hegemòniques on el Japó és una potència econòmica però no militar. Els japonesos es qüestionen, llavors, si podran continuar sent el motor econòmic d'Àsia amb un descens poblacional i econòmic i sense un exèrcit propi, mentre observen una Xina que s'alça desafiadora i que juga la carta dels greuges històrics infligits per part del Japó imperial, per justificar així les seves pretensions hegemòniques. A escala global, el descens demogràfic japonès serà més una amenaça al fràgil equilibri de nacions de la regió d'Àsia Oriental que un problema demogràfic irresoluble nipó. ●

Notes

- 1 De vegades s'afegeix el prefix *chō-* (super) al terme *shōshi-kōreika*. Així, *chō-shōshi-kōreika*.
- 2 The Population Problems Research Council. *Population Problems Series*. No.6 (1952). P.1. Vegeu també de la mateixa sèrie No.9 (1953), No.8 (1953), No.12 (1955).
- 3 Institut Nacional de Recerca sobre Població i Seguretat Social del Japó: www.ipss.go.jp
- 4 El gener de 2002 el Govern va fer públiques les seves projeccions quinquennals de futur de la població i va pronosticar un màxim de població per a l'any 2006, amb 127,74 milions d'habitants i un descens a partir del 2007 (projecció mitjana). No obstant això, la població màxima es va assolir el 2004, i el descens es va iniciar el 2005. La implosió demogràfica ha començat, doncs, abans del que s'esperava.
- 5 Institut Nacional de Recerca sobre Població i Seguretat Social del Japó: www.ipss.go.jp/pp-newest/j/newest03/newest03.asp

Referències bibliogràfiques

- AVILA TÀPIES, Rosalia. "Japón y las migraciones internacionales: una revisión bibliográfica de los artículos del *International Migration Review (IMR)*". *Biblio 3W Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales*. Vol. X. No. 663. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2006. www.ub.es/geocrit/b3w-663.htm
- Institut Nacional de Recerca sobre Població i Seguretat Social del Japó.** *Estadístiques Demogràfiques, 2006*. Tòquio: Population Research Series, No. 313 (2006).
- MacKELLAR, Landis et al. *The economic impacts of population ageing in Japan*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, Inc., 2004.
- NIHON JINKŌ GAKKAI. *Jinkō Daijiten / Encyclopedia of Population*. Tòquio: Baifūkan, 2002.
- OHBUISHI, Hiroshi. "Demographic Transition in the Process of Japanese Industrialization". A: P. Hugh, ed., *Japanese Industrialization and its Social Consequences*. Berkeley: University of California Press, 1976.
- PÉREZ DÍAZ, Julio. "Avantatges internacionals de l'envelliment demogràfic". *Dcidob* 82: 14-17 (2002).

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

El soft power japonès: la seducció d'Occident. El desembarcament de Japó a la modernitat.

Jordi Mas López

El *soft power* japonès: la seducció d'Occident

El desembarcament de Japó a la modernitat*

Jordi Mas López Professor de la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la UAB;
membre del grup de recerca Inter-Àsia

La imatge de l'entrada dels “vaixells negres” de la flota nord-americana de l'almirall Perry al port de Yokohama, l'any 1854, per obligar el Govern japonès a signar tractats comercials amb les potències estrangeres és ben indicativa de la manera com aquest país tornà a situar-se en el mapa mundial. El Japó no era pas un Estat pobre ni endarrerit. Tot i que el seu sistema polític i la seva economia començaven a donar mostres d'esgotament, durant els dos segles llargs que havia romàs tancat a l'exterior s'havien viscut etapes de gran riquesa econòmica i cultural, com quan, a final del segle XVII, el poeta Bashō, el dramaturg Chikamatsu i el narrador Saikaku van produir les seves obres més importants, adreçades a una classe comerciant i urbana cada vegada més nombrosa.

Tanmateix, en trencar relacions amb els països europeus durant la primera meitat del segle XVII, i reduir-les als intercanvis amb els comerciants holandesos al port de Nagasaki, el Japó va perdre l'oportunitat de tenir un contacte de primera mà amb la revolució industrial i els avenços tecnològics i militars que comportà. A la segona meitat del segle XIX no estava en condicions de competir en aquests dos camps amb les potències estrangeres.

Això no comportava solament el perill que el país fos envaït per productes estrangers i que, ensorrat el seu teixit social i econòmic en aquesta lluita desigual, fos incapaç de desenvolupar una indústria pròpia que l'acostés als estàndards occidentals: comportava, de fet, la pèrdua de la independència, bé per la via econòmica, bé per la política. El context colonial preveia, en principi, només dues categories per als estats que en formaven part: la de potència colonial –occidental– i la de territori colonitzat –no occidental. I, per tant, el Japó havia de decidir en quina s'havia d'encaixar.

En conseqüència, el país del sol naixent començà, ben aviat, a establir les bases que li havien de permetre competir amb els imperis colonials en peu d'igualtat. Envià delegacions a Occident per conèixer el funcionament de les seves institucions, i es van formar professionals en els diversos camps científics per transferir la tecnologia occidental a la indústria nacional. El Japó havia entès perfectament que, des del moment en què estava obligat a jugar, ho havia de fer amb les regles del joc que li eren imposades, i en poques dècades es convertí en un rival temible. Un cop annexionades les illes d'Okinawa per la via diplomàtica (1879), demostrà en les guerres sino-japonesa (1895) i russo-japonesa (1905) que ja estava en condicions de crear el seu propi imperi colonial al continent asiàtic.

Aquesta via del *hard power* culminà amb la derrota del país a mans de les tropes nord-americanes a la Segona Guerra Mundial. La nova Constitució, a més, reduïa l'exèrcit del país a una força d'autodefensa que no podia ser enviada en missions a l'estranger. A partir de llavors, el Japó s'hagué de concentrar per trobar un encaix favorable en el context mundial, en l'enfortiment de la seva economia i en l'explotació del *soft power*¹, en la seva capacitat de presentar-se de manera atractiva als altres països. Tots dos elements, de fet, van estar presents en la seva evolució ja des dels primers contactes amb Occident a la segona meitat del segle XIX, però a les dècades dels cinquanta i seixanta del segle XX aquests elements permeteren al Japó convertir-se en una mena de *país no alineat* ben atípic: mentre països com l'Índia van buscar el seu lloc en l'equidistància entre el bloc capitalista i el comunista, el Japó acceptà, i quan va caldre va reformular, les regles del capitalisme per emergir com una potència econòmica inusual, no occidental, i servir de precedent i model als dragons asiàtics que han irromput a l'economia mundial posteriorment.

La mirada *exotitzadora* sobre el Japó

El Japó esmerçà el temps que havia restat tancat a les influències exteriors repensant la seva identitat per mitjà de la disciplina dels *kokugaku*, els estudis nacionals. El seu objectiu era, en part, destriar els elements distintius de la seva cultura de les influències foranes, majoritàriament xineses, que havien servit, des dels primers moments històrics, per bastir l'Estat japonès. Aquests elements distintius es van trobar, per exemple, en la primera antologia imperial de poesia, el *Manyōshū*, i en la visió del món que transmetien la mitologia i la religió xintoïstes. Els *kokugaku* foren, doncs, un exercici de construcció, de definició, de la identitat pròpia.

L'entrada dels “vaixells negres” al port de Yokohama forçà la societat japonesa a observar aquesta mateixa identitat des d'un punt de vista aliè, imposat: l'occidental. La identitat japonesa —emprem aquest terme amb totes les reserves necessàries— estava amenaçada, i, per tal de protegir-la, el país havia d'aprendre a presentar-se davant de les potències colonials d'una manera intel·ligible i, evidentment, positiva. Calia evitar la imatge de país pobre i endarrerit, i projectar-ne, en canvi, una altra de país que, tot i no ser occidental, comptava amb una cultura rica i sofisticada i amb una essència nacional que mereixia ser preservada.

En el camp del pensament, el resultat de la incorporació de la mirada *exotitzadora* d'Occident ha estat un cos molt nombros i encara creixent de textos coneguts com a *nihonjinron* (*discursos sobre els japonesos*), centrats en l'anàlisi i la discussió dels trets distintius de la cultura i la societat japonesa. Ara, la identitat es busca per contrast, sobretot amb Occident, i les teories es basteixen a partir d'aquells elements que no existeixen a les societats nord-americana o europees, o que s'escapen, o semblen escapar-se, de la comprensió d'aquests països i les seves disciplines intel·lectuals. És discutible fins a quin punt

El Japó s'hagué de concentrar per trobar un encaix favorable en el context mundial, en l'enfortiment de la seva economia i en l'explotació del *soft power*, en la seva capacitat de presentar-se de manera atractiva als altres països

els *nihonjinron* han aconseguit aportar interpretacions realment científiques o plausibles sobre la identitat japonesa, però és indubtable que la seva influència ha arribat a tots els estrats de la societat. Els japonesos, tant col·lectivament com individualment, tendeixen a veure's com a persones intrínsecament diferents dels membres de qualsevol altra nació del món, tot i que sovint els sigui difícil explicar en què consisteix, essencialment, aquesta diferència, o que només ho puguin fer a través de llargues llistes de trets més aviat anecdòtics.

Al capdavant, però, aquesta actitud és defensiva, imposada per una necessitat estratègica. En una situació tan compromesa com la que creaven els tractats comercials imposats per les potències estrangeres, el Japó havia de recórrer a la carta del *soft power* per afermar la seva identitat i, també, per crear riquesa econòmica exportant aquells productes que el distingien d'altres països.

El japonisme i altres exportacions

I, cal dir-ho, el seu èxit en aquest àmbit ha estat formidable ja des del primer moment. Gràcies a la sofisticació i el refinament de la seva cultura material, el Japó va resultar ser una troballa immillorable per al mercat occidental, freturós de novetats. A partir de l'Exposició Universal de París de 1867, i durant un període de quatre dècades —sobretot fins al 1888, any de l'Exposició Universal de Barcelona—, a Europa i als Estats Units es produí la moda del japonisme, una veritable fascinació per tot allò japonès. Ceràmica, quimonos, mobles auxiliars, objectes de fusta o metall, etc. van passar a integrar-se, amb més o menys fortuna o propietat —per exemple, els quimonos es feien servir com a bates per estar per casa— a les llars benestants, i alguns col·leccionistes d'art es van especialitzar en els gravats *ukiyo-e*. Aviat, pintors de primera fila com Manet, Degas o Van Gogh van començar a acusar la influència de l'art japonès i van traslladar els seus recursos tècnics a la seva obra. Així mateix, les arts decoratives europees van gaudir d'un nou impuls creatiu —pensem en la riquesa del modernisme— gràcies a l'estímul que els proporcionaven les japoneses².

De vegades, els artesans japonesos van aprofitar el desconeixement occidental per produir mercaderies adaptades al gust del mercat internacional. Aquesta mena d'estafa lleu —que també es pot llegir de manera positiva, ja que era una manera de fer-les accessibles— és la que entre el 1899 i el 1902 va dur a terme la companyia teatral de Kawakami Otojiro, la principal estrella de la qual era la seva esposa Sadayakko. La companyia realitzà dues gires per Amèrica del Nord i Europa, i gràcies al seu èxit a l'Exposició Universal de París de 1902 aconseguiren crear expectació arreu on anaren. Tanmateix, l'espectacle que oferien hauria estat impossible de representar al Japó: Sadayakko, com a dona que era, no podia actuar en el teatre *kabuki*, i les obres que representaven eren un refregit creat a partir d'altres obres per concentrar-hi vestits, danses i cops d'efecte que poguessin seduir una audiència que no entenia la llengua que empraven i que descoïnxia totalment la tradició del teatre japonès³.

Durant la segona meitat del segle XX i els primers anys del XXI, ha continuat exportant periòdicament elements del seu patrimoni cultural tan variats com ara arts marcial, teràpies (reiki), tècniques de meditació (zazen) o la cuina (sushi)

En aquest moment, l'admiració d'Occident envers aquest país encara estava tenyida de condescendència, per la seguretat que proporcionava el poder econòmic i militar. Tanmateix, en esclatar la Primera Guerra Mundial, quan el Japó ja havia demostrat la seva força en derrotar Rússia, i quan Okakura Kakuzō havia reivindicat la seva cultura en una obra tan popular com *El llibre del te*, de 1906, la seva actitud va haver de canviar. Els valors occidentals havien entrat en crisi, i Àsia es convertí, per a molts, en una reserva de valors espirituals i estètics que podien reparar aquest trencament intern.

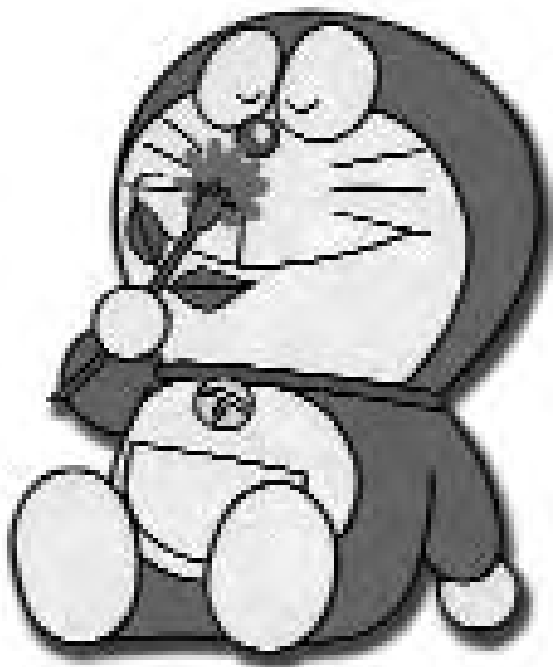
En aquest sentit, és paradigmàtica la manera com la forma poètica del *haiku* penetrà en la literatura francesa i, posteriorment, en les de la seva òrbita cultural. El 1916, Julien Vocance publicà *Cent visions de guerre*, una sèrie de *haikus* en què plas-mava la seva experiència al front franco-alemany. L'interès testimonial de l'obra, juntament amb la seva parquedat lingüística i falta de sentimentalisme, cridaren vivament l'atenció d'un bon nombre d'autors envers la forma del *haiku*, que tingué un conreu ben considerable fins, aproximadament, l'any 1925. Aquest conreu no fou pas anecdòtic: els autors veien en el *haiku* un instrument per acabar amb les romanalles de la literatura de la fi de segle, i esperaven que s'arribés a convertir en una forma tan clàssica com la del sonet. A la nostra literatura, Josep Maria Junoy i Joan Salvat-Papasseit són un exemple ben clar de la centralitat que aquests autors van atorgar a la forma del *haiku* en la seva obra⁴.

Durant les dècades següents, fins a la seva derrota durant la Segona Guerra Mundial, el Japó mostrà la seva cara menys amable, fent ús del poder militar, el *hard power*, per expandir el seu imperi asiàtic. Tanmateix, durant la segona meitat del segle XX i els primers anys del XXI, ha continuat exportant periòdicament elements del seu patrimoni cultural tan variats com ara arts marcial –judo, karate, aikido–, teràpies –el reiki–, tècniques de meditació –el *zazen*–, la cuina –el sushi

és conegut i apreciat a pràcticament tot el món–, etc. No obstant això, si el país ha aconseguit recuperar el poder de seducció que havia tingut abans del conflicte, no ha estat pas gràcies a aquesta mena d'exportacions.

Sadayakko amb un dels vestits que duia a les representacions de l'Exposició Universal de París de 1900, a la revista *Le Théâtre*.

El valor afegit al Japó

A partir dels anys cinquanta del segle passat, molt poc després de la fi de la Segona Guerra Mundial, el Japó emergí com a nova potència econòmica en el context mundial, i la seva progressió fou tan extraordinària que cap a la dècada dels vuitanta la seva competència, en sectors com el de l'automòbil, arribà a inquietar els mateixos Estats Units. Els productes tecnològics japonesos de tota mena s'associaven a la qualitat i al baix preu, i a poc a poc anaren guanyant terreny a costa de la quota de mercat d'altres països. És a dir, el Japó competia amb èxit en un terreny que no tenia res a veure amb el de la seva cultura secular.

Aquest succés s'explica per l'aplicació amb què, ja des de feia dècades, s'havia anat assimilant la tecnologia dels països més avançats. Ara bé, els japonesos no es limitaven a copiar els seus competidors –tot i que, al principi, es veiessin forçats sovint a emprar aquest procediment–, sinó que introduïen alguna millora en els productes o en els models de producció a fi d'augmentar la qualitat final o reduir el preu. Això permeté, per exemple, que sense tenir la capacitat de fer recerca tecnològica de base es poguessin crear patents a partir de les petites millores introduïdes en les tecnologies estrangeres, o que el procés de fabricació s'optimitzés a partir de conceptes com el *just-in-time* o els contractes de treball per a tota la vida, que augmentaven el compromís dels treballadors amb l'empresa, i, en conseqüència, el seu rendiment.

Creiem que aquest model es pot transposar a camps com la literatura, el cinema, els còmics o els productes d'animació japonesos –coneguts com a *manga* i *anime*, respectivament–, o els videojocs. En tots aquests, el Japó hagué d'assimilar tècniques i models textuais estrangers abans de poder iniciar una producció pròpia, però gràcies al fet que aquesta producció anava dirigida fonamentalment a un mercat interior molt sòlid, la tradició cultural i el punt de vista japonès s'hi van anar fent palesos. Així,

quan posteriorment es van començar a exportar a altres mercats, el seu públic rebia productes que empraven un llenguatge comprensible, però que alhora resultaven innovadors, diferents dels coneguts fins aleshores.

Per exemple, en el terreny literari, al segle XIX la traducció d'obres estrangeres al japonès comportarà la creació d'un nou model de llengua estàndard, allunyat del japonès clàssic, i l'adopció dels motlles textuais occidentals, que tots els grans escriptors japonesos del segle XX han emprat a l'hora d'escriure. L'obra d'autors com Mishima Yukio, Ōe Kenzaburō o Murakami Haruki no es podria explicar sense aquesta base occidental, i fins i tot Kawabata Yasunari i Tanizaki Junichirō, que en els anys de maduresa reivindicaren la tradició japonesa, van experimentar de joves amb les formes d'avantguarda importades, i es van deixar seduir pels atractius de la vida moderna.

Els japonesos no es limitaven a copiar els seus competidors –tot i que, al principi, es veiessin forçats sovint a fer-ho–, sinó que introduïen alguna millora en els productes o en els models de producció a fi d'augmentar la qualitat final o reduir el preu

El mateix passa en l'àmbit de les arts basades en l'ús de la imatge, com són el cinema, el *manga* i l'*anime* i, fins i tot, els videojocs. En tots tres casos, el mateix mitjà marca les pautes d'expressió, però les obres o productes concrets no poden deixar d'acusar, en més o menys mesura, la influència de la tradició visual japonesa —els rotlles pintats o *emaki*, els gravats *ukiyo-e*, els relats il·lustrats o *ehon*—, d'una banda, i de l'imaginari clàssic i popular, de l'altra. Un exemple del primer tipus d'influència el trobem en la filmografia de directors com Mizoguchi Kenji o Ozu Yasuhiro, que creen un estil cinematogràfic nou, força diferent de l'occidental, en retratar el Japó clàssic o el tradicional; un exemple del segon és el cinema de terror japonès dels últims anys, que ha renovat el gènere creant atmosferes esgarrifoses a partir d'elements tan quotidians com una cinta de vídeo o una trucada de telèfon.

Quant al *manga*, l'*anime* i els videojocs, només cal observar d'on provenen els productes d'aquests tipus que obtenen més popularitat entre els nens i joves catalans per constatar l'èxit de la indústria japonesa. I és per aquesta via, segurament, que el Japó s'està assegurant per a les pròximes dècades que una part considerable de la nostra població en tingui un concepte molt positiu. No sembla pas casualitat que un bon nombre dels alumnes que cada curs comencen a estudiar la llengua japonesa a Barcelona ho facin empesos pel desig d'entrar en contacte directe amb el país d'on provenen els *manga*, *anime* o videojocs que omplen les seves hores d'oci. ●

Notes

- 1 El concepte de *soft power* ha estat creat per Joseph Nye per referir-se a la capacitat d'influir en els altres i aconseguir que facin allò que es vol sense necessitar de recórrer al *hard power*, que consisteix a utilitzar el poder econòmic i militar per imposar la pròpia voluntat.
- 2 Sobre la influència de l'art japonès en la pintura occidental d'aquesta època, vegeu el llibre de Klaus Berger citat a la bibliografia.
- 3 La història de Sadayakko i els detalls de les seves gires han estat molt ben documentats a DOWNER, Lesley. *Madame Sadayakko*. Barcelona: Lumen, 2003.
- 4 Amb relació a aquesta qüestió, vegeu: MAS LÓPEZ, Jordi. *Josep Maria Junoy i Joan Salvat-Papasseit: dues aproximacions al haiku*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004. El primer capítol presenta una panoràmica de la introducció del haiku a la literatura francesa.

Referències bibliogràfiques

- BERGER, Klaus. *Japonisme in Western Painting from Whistler to Matisse*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- DALE, Peter N. *The Myth of Japanese Uniqueness*. Londres: Routledge, 1990.
- GARCÍA SEGURA, Caterina. "Seguridad humana y política exterior japonesa: contexto, concepto y aplicación." *Revista CIDOB d'Afers Internacionals* 76: 79-95 (desembre 2006-gener 2007).
- GUARNÉ, Blai (coord). Dossier "Identitat i representació cultural: perspectives des del Japó." *Revista d'etnologia de Catalunya* 29 (2006).
- KEENE, Donald. *Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era. Fiction. A History of Japanese Literature, vol. 3*. Nova York: Columbia University Press, 1998.
- NYE, Joseph S. "Soft Power Matters in Asia". *The Japan Times* (5 de desembre de 2005) [en línia]. <http://search.japantimes.co.jp/print/ea20051205a1.html>

* Aquest article és resultat del projecte d'investigació MEC I+D (HUM2005-08151) "Interculturalitat d'Àsia Oriental a l'era de la globalització"

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

Diàspora japonesa a Catalunya.
Joaquín Beltrán i Amelia Sáiz

Diàspora japonesa a Catalunya*

Joaquín Beltrán i Amelia Sáiz Institut d'Estudis Internacionals i Interculturals,
Universitat Autònoma de Barcelona;
Xarxa d'Investigació de les Comunitats
Asiàtiques a Espanya, Fundació CIDOB

La presència japonesa a Catalunya es troba especialment relacionada amb les seves inversions econòmiques en sectors productius. L'establiment de grans corporacions japoneses transnacionals mitjançant filials va començar a final de la dècada de 1960 (Sanyo, 1969; Sony, 1972; Panasonic, 1973) i va assolir el seu zenit a mitjan anys noranta. El teixit industrial català, gràcies a les seves infraestructures i nivell de desenvolupament, ha ocupat una posició privilegiada per a la inversió japonesa a Espanya amb el resultat de l'especial concentració de les seves empreses.

Malgrat que el volum de la població d'origen japonès és relativament petit, la seva contribució a l'economia espanyola no passa desapercebuda, i és responsable de més de 70.000 llocs de treball directes o indirectes, i d'una part significativa del comerç exterior.

A Catalunya viuen 1.490 dels 4.020 japonesos amb permís de residència a Espanya (final de 2006), és a dir, el 37% del total, superant a Madrid que ocupa la segona posició. Segons les dades del Consolat General del Japó a Barcelona, el nombre de japonesos ascendia a 2.173, incloent els estudiants, els nacionalitzats espanyols i els desplaçats per períodes curts de temps.

La comunitat japonesa està formada per tres segments de població clarament identificables: els executius expatriats, els estudiants i un grup heterogeni de residents permanents compost per professionals independents, artistes, empresaris de serveis per a la comunitat i matrimonis mixtos. La interacció amb la societat general depèn del grup al qual pertanyen, i va des d'un aïllament considerable propi dels executius amb trets comuns a l'estil de vida de l'elit econòmica del país (botigues exclusives, clubs de golf, residència a les zones més cares) al contacte quotidià i intens dels casats amb catalans.

Executius expatriats. La comunitat interior

El 2003, de les 190 empreses japoneses a Espanya, 66 eren centres de producció, i 140 es trobaven a Catalunya (el 70% del total a Espanya). El conjunt de la comunitat japonesa es caracteritza per una mitjana d'edat relativament elevada de 42 anys, amb una estructural laboral masculina (el 58% de les altes a la Seguretat Social són homes) i amb la taxa més elevada d'enginyers i llicenciats (el 36% del total dels seus treballadors) de tots els col·lectius estrangers. També destaca la seva preponderància en el sector industrial enfront d'altres asiàtics. Habitualment aquests treballadors altament qualificats estan casats i els acompanyen les seves dones i fills.

Els executius japonesos es caracteritzen per la temporalitat de la seva estada, que varia de tres a cinc anys, i la rotació constant dels seus destins en càrrecs de direcció i gestió de les empreses filials, la qual cosa impedeix el seu assentament a llarg termini i no facilita l'establiment de vincles estrets amb la societat general. El seu àmbit de relacions socials sol limitar-se a l'encontre amb altres executius japonesos i a realitzar activitats com jugar al golf o al beisbol. Tradicionalment la seva residència es concentrava en els barris de classe alta de Barcelona (Sarrià, Pedralbes, les Corts) i en ciutats com Sant Cugat del Vallès. No obstant això, recentment hi ha una tendència a una major dispersió, i és habitual la seva presència no solament als voltants de les fàbriques esteses per tota la geografia catalana, sinó també en municipis litorals com Lloret de Mar, Canet de Mar, Castelldefels o Sitges. La costa catalana comença a ser un destí possible per als jubilats japonesos.

El nombre d'executius expatriats de cada companyia japonesa amb interessos comercials o productius a Catalunya és molt petit i es limita als llocs de direcció. Per exemple, l'actual president de Suiyokai-Barcelona, Kobayashi Takatoshi, és el director de Kao Chemicals Europe amb filials també a Alemanya i França. El 1993 la companyia va traslladar la producció des de França a Espanya i actualment proporciona llocs de treball a 450 persones a Catalunya, 150 a Alemanya i nou a França. L'empresa opera arreu d'Europa amb un total de nou executius japonesos.

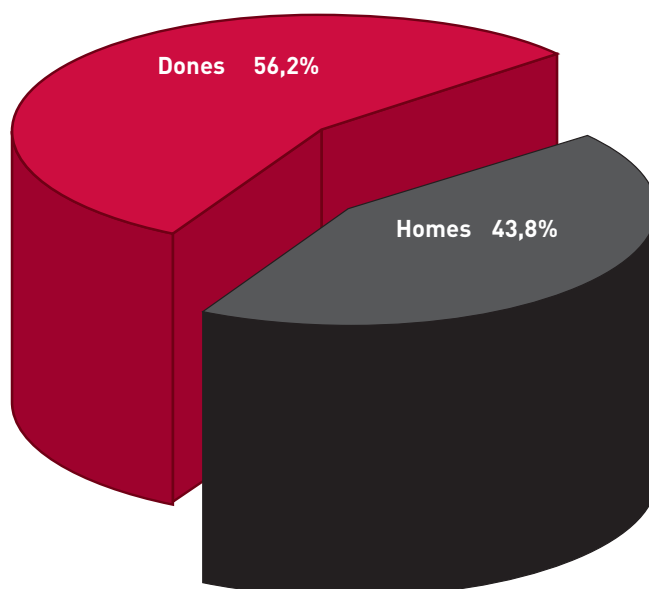
La Suiyokai i el Col·legi Japonès de Barcelona

L'Associació d'Empresaris Japonesos a Catalunya (Suiyokai), creada el 1979, reunia, a final de 2006, 53 filials, sucursals i oficines de representació d'empreses japoneses a Espanya, com també *joint-ventures*, amb oficina a Espanya, amb el domicili social o centre d'activitats a Catalunya. Si es té en compte un àmbit més gran que inclou la Comunitat Valenciana i Balears, com també empreses radicades a Madrid amb filials a Catalunya, el nombre d'empreses puja a 72. Un criteri bàsic d'admissió per ser membre consisteix en el dipòsit d'una fiança d'elevada quantia, la qual cosa exclou empresaris individuals i empreses petites que no disposen d'un gran capital.

L'associació és un punt de trobada per als seus membres que intercanvien informació i organitzen activitats; també s'encarrega de mitjançar entre les empreses japoneses i les autoritats locals, autonòmiques i centrals, i finalment dóna ajut davant de qualsevol tipus d'urgència o crisi: robatoris, malaltia, etc. Una de les seves activitats principals va ser la creació del Col·legi Japonès de Barcelona. L'associació es va encarregar de la construcció de l'escola i finança les despeses relacionades amb el seu manteniment, que inclouen l'habitatge dels professors. El Col·legi Japonès de Barcelona satisfà les necessitats d'escolarització dels fills dels executius per a la seva posterior continuïtat dels estudis al Japó, ja que el seu currículum és el mateix que el del sistema educatiu japonès. També col·labora en l'organització i dóna suport econòmic a activitats esportives i culturals com els concursos d'oratória japonesa, campionats de beisbol, celebració de l'Any Nou japonès, concerts de música, activitats infantils, entre d'altres.

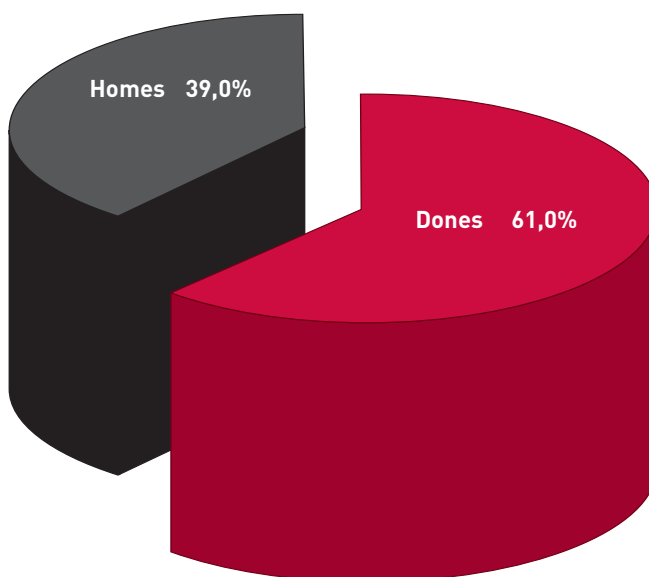
Entorn dels executius japonesos s'ha desenvolupat una sèrie de serveis destinats especialment per a ells: restaurants de cuina japonesa, agències de viatges, immobiliàries, consultories i empreses de mediació que inclouen traducció, acadèmies de llengua, supermercats de menjar japonès, llibreries, biblioteca, tallers de ceràmica. La Biblioteca Japonesa a Barcelona, creada el 1992, va ser una iniciativa de Yamashita Yoshizumi, propietari d'alguns dels restaurants de cuina japonesa més prestigiosos de la ciutat, com també d'altres empreses orientades a servir a la comunitat, amb el suport de l'Associació Cultural Hispano-Japonesa; el fons de la biblioteca –de més de 20.000 volums– es manté, en part, gràcies a les donacions dels executius que canvien de destí i estudiants que abandonen el país.

Residents japonesos a Espanya (2005)

Elaboració pròpia. Font: *Anuario Estadístico de Extranjería*.
Ministeri de Treball i Afers Socials

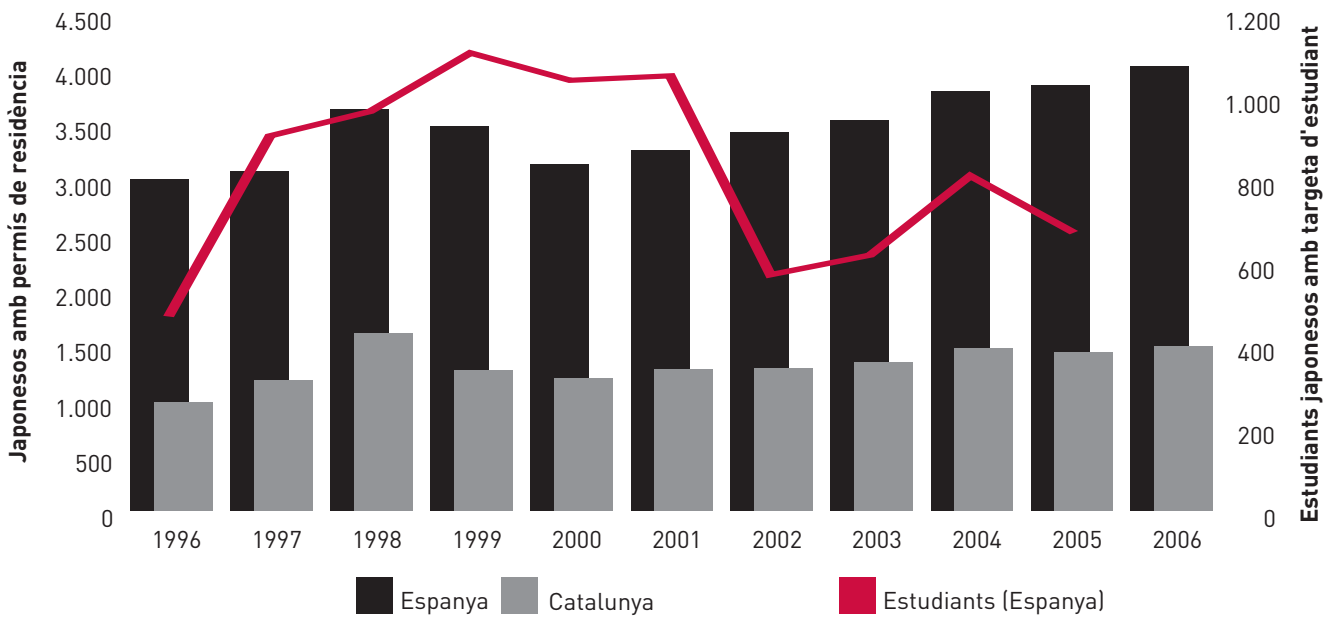
Estudiants japonesos a Espanya (2005)

Elaboració pròpia. Font: *Anuario Estadístico de Extranjería*.
Ministeri de Treball i Afers Socials

Estudiants

El Japó va ser el primer país d'Àsia que va enviar estudiants a l'estranger d'una forma significativa des de final del segle XIX, tot i que a Espanya van arribar molt pocs en aquella època. No obstant això, els japonesos constitueixen el grup d'estudiants asiàtics més important a Espanya. El 1999 es van atorgar 1.101 permisos per estudis, que es van reduir gairebé a la meitat el 2002, com a conseqüència, entre d'altres raons, de l'11 de setembre de 2001. Per al 2006 s'ha recuperat una mica el seu volum, encara que per primera vegada els procedents de

Japonesos amb permís de residència i estudiants (1996-2006)

Elaboració pròpia. Font: *Anuario Estadístico de Extranjería*. Ministeri de Treball i Afers Socials. Direcció General de Policia. Anys 1997-2007

la Xina estan a punt de superar-los. Belles Arts ha estat l'especialitat predominant, i Espanya s'ha unit a altres destins europeus com França i Itàlia. També és important el seu interès per la llengua espanyola, l'arquitectura, la música, etc. Els artistes han estat pioners en la difusió de determinades imatges d'Espanya, i especialment de Catalunya, al Japó. L'arquitectura de Gaudí i la pintura de Picasso són dues de les icones més emblemàtiques d'Espanya al Japó i motiu de visita imprescindible a Barcelona per part de nombrosos turistes (una mitjana de 250.000 anuals) en la seva ruta europea.

El turisme cultural inclou modalitats com la matriculació per aprendre castellà, i fins i tot català, en acadèmies de llengua públiques i privades. Espanya està de moda al Japó com confirma l'obertura d'un parc cultural dedicat al país el 1994. Allà es pot trobar, per exemple, la muntanya de Montserrat o el carrousel Gaudí. L'elecció d'Espanya està molt motivada pels atractius que s'hi troben: l'arquitectura, la pintura i la música són els més importants. Alguns artistes (pintors, músics) han acabat establint-se al país d'una manera definitiva, com també professionals, per exemple, en l'àmbit de l'arquitectura.

Un altre tipus d'atractiu de Catalunya que atreu cada vegada a més estudiants són les escoles esportives de tenis i golf. Alguns estudiants van acabar formant part del cos diplomàtic: Suzuki Kazumi, actual cònsol general del Japó a Barcelona, va estudiar a la ciutat comtal quan era jove. També sobresurten com a hispanistes i traductors de les grans obres literàries antics estudiants com Ogiuchi Katsuyuki, professor de la Universitat de Tòquio. La llengua catalana s'està obrint pas entre els estudiants japonesos i cada vegada són més els qui la dominen. Fukuda Makiko, doctora en Filologia Catalana i professora de la Universitat Autònoma de Barcelona, ha traduït la llei lingüística catalana per a la seva publicació en japonès.

La majoria dels estudiants japonesos a Espanya i a Catalunya són dones, algunes de les quals acaben quedant-se per sempre. Els motius són diversos: l'augment de la desocupació al Japó, la necessitat d'una major formació exigida pel mercat laboral a la dones, la disponibilitat de mitjans econòmics familiars i el desig d'experimentar la vida a l'estranger.

Matrimonis mixtos. La comunitat intercultural

La comunitat japonesa compta amb més dones que homes en una proporció del 56% per al total de residents i del 61% per a estudiants, l'any 2005. Les dades de matrimonis mixtos demostren que la comunitat japonesa no compleix el tòpic d'hermetisme i aïllament, o només en part, ja que és la comunitat asiàtica amb la taxa més alta de matrimonis amb persones no coètniques, assolint el 2,36% del total dels residents, enfront, per exemple, del 0,32% dels xinesos. Els matrimonis mixtos solen ser de dones japoneses amb homes no japonesos, mentre que el cas contrari és minoritari. D'altra banda, també és remarcable que el matrimoni no comporta directament la naturalització; els japonesos són els qui, proporcionalment, menys sol·liciten la nacionalitat espanyola, tot i reunir els requisits.

La internacionalització matrimonial és un nou fenomen a la societat japonesa. Dins del país és més habitual que els homes es casin amb dones estrangeres, mentre que fora es produeix el cas oposat. Una de les raons és que predominen les dones solteres sobre els solters en el moment d'arribar a Espanya, ja que els executius expatriats solen estar casats. Els matrimonis mixtos han donat lloc a un segment especial de la comunitat japonesa a Catalunya i és l'origen de l'associació Tampopo, creada el 1995, punt de trobada d'aquestes dones que s'esforcen per tal que els seus fills rebin el llegat cultural japonès.

Entrevista al Sr. Kobayashi Takatoshi, president de la Suiyokai (Associació d'empresaris japonesos a Catalunya) i de Kao Chemicals Europe

Com ha evolucionat la presència dels empresaris japonesos i de les inversions japoneses a Catalunya durant l'última dècada?

Abans Catalunya resultava un lloc molt atractiu per la seva capacitat tecnològica i la qualitat de la seva mà d'obra; a més, la relació entre cost i execució era millor que en altres països i constituïa una bona porta d'entrada per al gran mercat europeu. Catalunya ofería avantatges en la producció, especialment en el sector de la mecànica amb costos barats, avantatges en els impostos i bons mitjans de comunicació i transport.

Fins ara la gestió de la producció operava en una única empresa, per tant Catalunya era un país interessant per als japonesos. Però la situació està canviant i la competència a escala global cada vegada és més gran. Actualment, la UE s'està ampliant i els salaris a Espanya cada vegada són més alts, tot i que encara inferiors que a Alemanya. La tendència general a Europa és el trasllat de la producció total o parcial a l'Europa de l'Est pels costos més barats i les millores de la infraestructura logística, com succeïa en el passat a Espanya. Així doncs, Catalunya ha perdut part del seu atractiu com a lloc per a la producció.

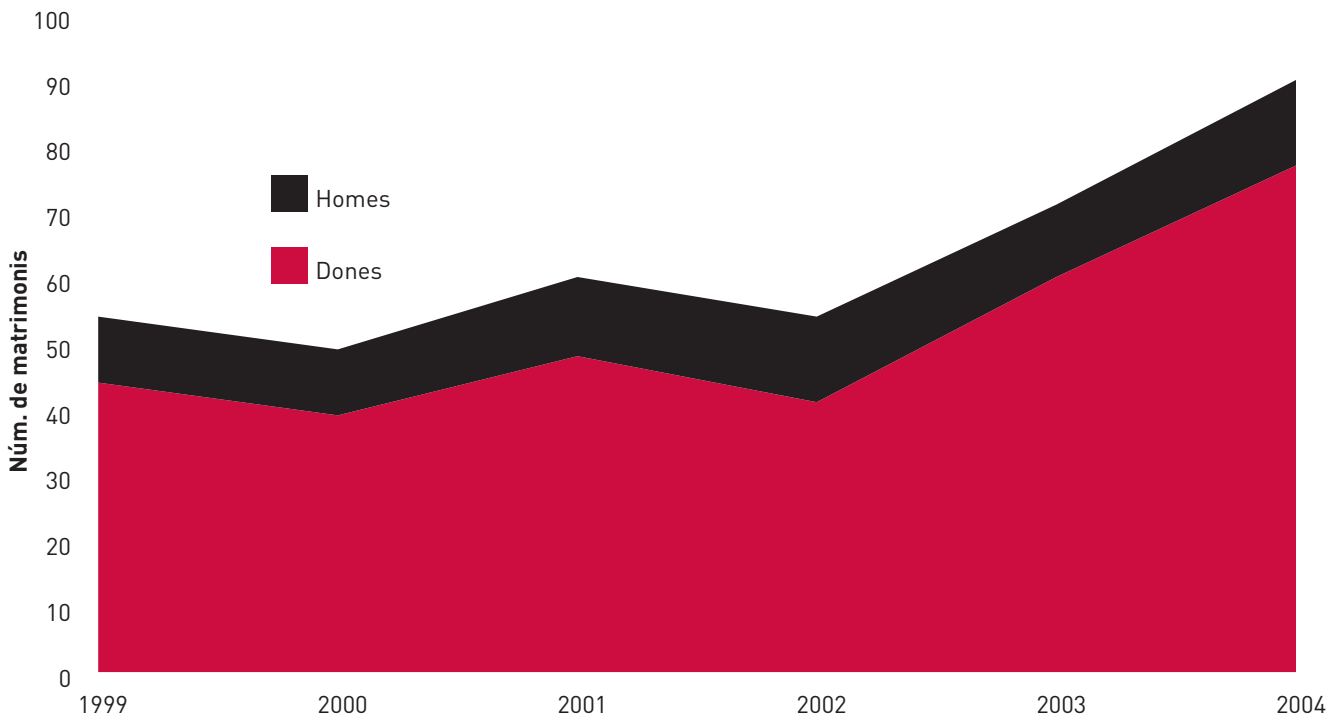
Per tal de tenir un funcionament eficaç, les companyies japoneses preparen i divideixen les funcions de les amfitriones. Això significa la separació de la gestió i el capital de la producció. Les funcions de gestió i capital es troben, per exemple, a Alemanya o els Països Baixos, i la producció ara es trasllada a l'Europa de l'Est. Les companyies ja presents a Catalunya continuaran operant amb tota seguretat aquí, però les noves inversions tenen en compte el millor lloc en termes de qualitat i cost.

Abans existien algunes diferències quant a l'estil de gestió, però ara és igual pràcticament arreu. La gestió s'ha globalitzat i les empreses japoneses són empreses globals.

La vida a Barcelona és bona tot i que cal fer front a un augment de problemes com els robatoris. Un euro fort i les multes també són problemes. Pel que fa al visat i permisos de residència, és un procés llarg amb una gran incertesa pel que fa als terminis. A Alemanya, per exemple, quan una família japonesa arriba al país, pot obtenir el visat i la residència en un dia. A Espanya mai no se sap quin dia s'obindrà i són necessaris almenys tres mesos, la qual cosa suposa una gran diferència. Hem parlat sovint amb el Govern català d'aquest tema però sense cap resultat.

No obstant això, el menjar i el caràcter de la població de Catalunya és millor que en altres països europeus.

Matrimonis de japonesos amb no-japonesos (1999-2004)

Elaboració pròpia. Font: *Anuario Estadístico de Extranjería*. Ministeri de Treball i Afers Socials. Direcció General de Policia. Anys 1997-2007

El *hoshuko*, o escola de llengua japonesa, va ser creada per aquests matrimonis mixtos que desitgen que els seus fills aprenguin la llengua i cultura japoneses i funciona en horari extraescolar, els dissabtes. Les classes abans s'impartien en un centre cívic de Pedralbes i ara en el Col·legi Japonès de Sant Cugat del Vallès. Sens dubte, aquestes famílies constitueixen un exemple actiu d'interculturalitat i d'obertura a l'exterior.

Manga, sushi... La cultura japonesa a Catalunya

L'abast de la presència cultural japonesa a Catalunya supera el node de la seva diàspora. Fenòmens com ara el *manga* i l'*anime* (cinema d'animació) compten amb un dels seus principals punts de trobada al Saló del Manga de L'Hospitalet de Llobregat, o els festivals d'*anime*, a Barcelona. La cuina japonesa, simbolitzada pel sushi, també s'ha convertit en una icona de modernitat. Les arts marcials com el judo i el karate han passat a formar part del món esportiu espanyol, fins al punt d'haver-se convertit en una potència mundial en la seva pràctica. Altres aspectes de la cultura japonesa com el cultiu de bonsais, la cerimònia del te, l'arranjament floral conegut com a *ikebana*, o la cal·ligrafia es difonen cada vegada més al país.

Malgrat tot, els artistes japonesos establerts a Catalunya, especialment de ceràmica i pintura, es queixen del poc interès de la societat pel seu treball; mentre al Japó podien viure de la venda de les seves obres, a Espanya gairebé és impossible. D'altra banda, les orquestres simfòniques del país també compten amb molts virtuoses japonesos.

En definitiva, la diàspora japonesa a Catalunya es caracteritza per la seva heterogeneïtat. Alguns dels seus membres ja fa 30 anys que hi viuen i altres no superen una estada de més de tres. D'altra banda, s'està experimentant, tal com descriu Paul White en altres països europeus, el pas d'una emigració institucionalitzada (executius expatriats d'empreses transnacionals) a una altra individualitzada (estudiants, professionals, artistes, dones), en què la decisió d'emigrar és personal i voluntària. Mentrestant, la globalització de la producció cultural i tecnològica japonesa, cada vegada més present en la vida quotidiana, acompanya aquells que per un motiu o un altre es troben aquí, incrementant amb la seva presència la diversitat cultural del país. ●

Referències bibliogràfiques

- BELTRÁN**, Joaquín i **SÁIZ**, Amelia. "Comunidades asiáticas en Cataluña". A: RICAÉ-CIDOB, *Población y actividades económicas de las comunidades asiáticas en España*. Documentos CIDOB-Asia 10: 31-47, 2006.
- DÍAZ**, Adenso; **KAWAMURA**, Yayoi. *La cultura empresarial japonesa en España*. Madrid: Editorial Civitas, 1994.
- FUKUDA**, Makiko. "Col·legi Japonès de Barcelona. Les ideologies lingüístiques d'una comunitat expatriada a Catalunya". *Treballs de Sociolingüística Catalana* 18: 209-228 (2005).
- PERNAU**, Gabriel i **LUQUE**, Carmen. "'Arigato', Barcelona!". *Barcelona. Metròpolis Mediterrània* 37: 79-85 (1997).
- VALLS CAMPÀ**, Lluís. "La presencia humana de Japón en España". *Papers* 54:157-167 (1998).
- WHITE**, Paul. "La emigración japonesa a Europa: Desde lo institucional a lo individual". A: Beltrán, Joaquín ed., *Las diásporas de Asia Oriental en Europa Occidental*. Documentos CIDOB-Asia 13: 17-37, 2006.

* Aquest treball és resultat en part del projecte d'investigació MEC I+D (HUM2005-08151) "Interculturalitat d'Àsia Oriental a l'era de la globalització"

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

Perfils polítics.

Perfils polítics

Koizumi Junichiro (1942-)

**Primer ministre japonès
(26 abril 2001–26 setembre 2006)**

Koizumi és una figura popular i controvertida tant dins el seu partit com entre l'electorat japonès.

Estudia econòmiques a la Universitat de Keio del Japó. Continua els seus estudis a la University College de Londres fins al 1969 quan torna al Japó, exhortat per la seva família a seguir la tradició de les dinasties polítiques del Partit Liberal Democràtic (PLD): succeir el seu pare mort i presentar-se a l'elecció de l'escó de diputat vacant.

Per inexperiència no assoleix el seu propòsit però aconsegueix entrar en el cercle de protegits de Fukuda Takeo, alt dirigent del partit. El 1970 és secretari personal de Fukuda i el 1972 guanya l'escó de diputat. Posteriorment, esdevé secretari d'Estat de Finances (1979), president del Comitè de Finances del PLD (1980), president de la Cambra de Representants de la Dieta (1986) tasca que compagina, a partir de 1987, amb la vicepresidència del Comitè del PLD sobre assumptes de la Dieta. La seva trajectòria política continua en ser anomenat ministre de Salut i Benestar Social (1988) però

no és revalidat i retorna a la direcció interna del partit com a president del Comitè d'Organització i de la comissió encarregada de formular polítiques sobre la reforma del sistema sanitari. Més tard, assoleix la Vicesecretaria General del partit (1991) i el Ministeri de Correus i Telecomunicacions (1992).

Al llarg d'aquests anys Koizumi s'ha construït una imatge pública de contestatari enfrontat a la vella guàrdia liberaldemòcrata, a la qual critica la incapacitat per renovar el discurs i reaccionar enfront dels darrers avisos electorals. Les seves maneres i la seva presència física, també inusuals, així com el seu divorci que no passa desapercbut en el marc dels estàndards nacionals, fan de Koizumi un heterodox dins el partit, si més no en les formes, ja que es manté fidel a l'oficialisme malgrat la derrota electoral de 1993. En aquests anys es vincula amb el grup Shinseiki, constituït per joves parlamentaris motivats pels canvis.

El 1995 anuncia la seva candidatura a succeir el president del partit, però és derrotat en elecció interna per Hashimoto Ryutaro, el qual representa l'aparell del partit, per 304 vots contra 87. Koizumi, però, entra en el Govern de Hashimoto com a ministre de Salut i Benestar Social (1993-1998) fins a la dimissió de Hashimoto, moment en què torna a presentar la seva candidatura; però novament és derrotat i queda en tercer lloc. El primer lloc se l'enduu Obuchi Keizo, candidat moderat consensuat per les faccions dominants i els alts càrrecs que desconfien de les proclames de canvi i renovació, malgrat que el programa de Koizumi no és gaire diferent al dels altres candidats. La figura de Koizumi, però, es va consolidant, fora del Govern, com un dels membres que lideren el partit. Després de la sobtada mort d'Obuchi (2000) les eleccions del mes de juny mostren un declivi del PLD. La incertesa econòmica i els errors d'imatge del nou primer ministre Mori Yoshiro propicien una cursa per a la seva successió, en la qual destaca Koizumi qui, deslligant-se de la rigidesa del sistema de faccions, estableix relacions amb diversos dirigents marginats. Malgrat que Koizumi defensa una reforma estructural amb la privatització del sistema postal –autèntica caixa d'estalvis amb

més de 400.000 treballadors— i que els socis del Govern prefeixen altres candidats, l'elecció del 24 d'abril de 2001 li atorga la victòria amb 298 vots dels 487 possibles.

La investidura de Koizumi com a primer ministre es resol de forma meritòria pocs dies després amb 287 vots a favor. A continuació, Koizumi es posa al front d'un Govern de coalició. L'elecció és ben rebuda pels mitjans de comunicació locals —i per la població, atesos els alts índexs de popularitat— que la interpreten com un principi de la necessària renovació després d'una etapa d'incerteses i de crisi del model social i econòmic. Koizumi planteja reformes importants, un pla de sanejament estructural i la reorganització de l'estructura de faccions del PLD. En el pla exterior, Koizumi situa l'aliança de seguretat amb els Estats Units com a eix de la diplomàcia nipona, així com el desenvolupament de pactes amb la Xina, Corea del Sud i la Federació Russa. També planteja la revisió de l'article 9 de la Constitució sobre les Forces d'Autodefensa per tal que puguin participar en missions de pau fora del país.

Malgrat el suport del partit, algunes de les reformes plantejades, com la privatització del sistema postal o la Corporació de Carreteres, queden suspeses per la forta oposició i la paràlisi ocasionada pels dubtes dins el seu propi partit. Aquest primer any té els seus alts i baixos amb resultats pobres econòmicament i amb crisis internes dins el Gabinet, promogudes des de dins i aprofitades des de l'oposició, que suposen un descens en els índexs de popularitat de Koizumi, i la destitució —i en alguns casos la persecució policíaca— d'estrets col·laboradors seus. Els atemptats de l'11 de setembre de 2001 als Estats Units i el desafiament nuclear de Corea del Nord de final de 2002 contribueixen de forma considerable a agreujar el clima d'inseguretat alhora que es potencien les relacions entre els governs de Tòquio i Washington.

L'agost de 2001, Koizumi visita el santuari xintoista de Yasukuni, la qual cosa provoca les crítiques dels seus socis de coalició i els recels de la Xina i Corea del Sud, ja que el santuari s'erigeix com a monument als militars i civils caiguts en guerra al llarg del període imperialista de 1867-1945, entre ells alguns jutjats com a criminals de guerra i contra la pau. El malestar es deixa sentir de forma molt estrident especialment a Corea del Sud, on s'afegeix a la polèmica oberta anteriorment sobre els manuals japonesos d'història escolars —revisionistes i indulgents amb les atrocitats comeses pel Japó entre 1910 i 1945 segons el Govern coreà. Les visites al santuari es succeeixen fins a sis cops al llarg del seu mandat i la polèmica amb els governs veïns es manté amb alts i baixos durant tot aquest període.

Koizumi promou una legislació antiterrorista especial, aprovada poc temps després, per la qual els membres de les Forces d'Autodefensa poden participar en escenaris internacionals d'operacions militars en missions no de combat. La Xina, Corea i Vietnam mostren la seva preocupació davant un possible rearmament japonès, de manera que, per calmar els

ànims i definir el seu posicionament, Koizumi desplega una important activitat diplomàtica carregada de gestos d'aproximació: Washington (setembre), Beijing i Seül (octubre), a més de participar a Shanghai a la IX Cimera de la Cooperació Econòmica d'Àsia-Pacífic (APEC) (octubre) i a Brunei a la VII Cimera de l'Associació de Nacions del Sud-est Asiàtic (ASEAN+3) (novembre).

També visita la Federació Russa (2002 i 2003) amb la intenció de millorar les relacions entre ambdós governs, i Corea del Nord (2002) on, malgrat les bones paraules del Govern de Pyongyang, aquest admet poc després que està participant en un programa atòmic secret d'enriquiment d'urani per a usos militars. Aquest tema, juntament amb la invasió de l'Iraq, acapara l'acció diplomàtica de 2003.

Tota aquesta activitat exterior contrasta amb el fracàs de les polítiques internes —amb reformes constantment postergades— esquitxades d'escàndols polítics. L'evolució de l'economia no és satisfactòria i Koizumi es resisteix a fer una reforma estructural del sistema a gran escala. A més, el suport reconegut a la invasió de l'Iraq i la participació econòmica del Japó a la Cimera de Donants de Madrid (2003) obtenen la desaprovació de bona part de la població japonesa. Malgrat tots aquests entrebancs, Koizumi aconsegueix que s'aprovi una Llei per a l'Assistència a la Reconstrucció de l'Iraq (juliol 2003) que permet el desplegament de forces a l'Iraq. Aprofitant la inèrcia de la victòria aconseguida, Koizumi guanya l'elecció a la presidència del partit (setembre 2003) i avança les eleccions (novembre 2003) que també guanya sense aconseguir, però, la majoria absoluta que li hagués permès endegar les reformes promeses sense grans dificultats. El mateix dia de la investidura se sap que una dotzena de soldats japonesos s'han desplaçat a l'Iraq. Deu dies després, dos diplomàtics japonesos són assassinats a Tikrit (Iraq), i es confirmen els temors de la població japonesa.

El 2005 la Cambra dels Consellers rebutja el projecte de llei de privatització del sistema postal amb el vot en contra d'un nombrós grup de membres del PLD. Koizumi dissol la Cambra de Representants, expulsa el grup rebel del partit i convoca noves eleccions. Koizumi lidera la victòria del PLD i obté una de les més grans majories de la història moderna del Japó. A la següent sessió parlamentària el nou Parlament aprova 82 dels 91 projectes de llei proposats pel Govern, entre aquests la reforma del sistema postal. El projecte de convertir l'Agència Japonesa de Defensa en un ministeri queda ajornat fins a l'arribada d'Abe Shinzo.

Koizumi deixa el seu càrrec el 26 de setembre de 2006 tal com havia anunciat abans de les darreres eleccions. La caiguda de popularitat del seu successor, Abe Shinzo, durant el primer trimestre de 2007, ha donat peu a rumors, en cercles polítics japonesos, sobre un possible retorn de Koizumi al poder, tot i que tenen poques possibilitats de prosperar. ●

Abe Shinzo (1954-)

**Primer ministre japonès
(26 setembre 2006 fins a l'actualitat)**

Membre de l'ala més conservadora del Partit Liberal Democràtic (PLD) i considerat un “falcó” nacionalista per les seves lectures revisionistes dels crims de guerra japonesos i la seva postura de fermesa enfront de Corea del Nord, Abe Shinzo és el primer cap de Govern japonès nascut després de la Segona Guerra Mundial, i el més jove des d'aleshores.

Representa la tercera generació d'una de les més destacades dinasties polítiques del Japó. El seu pare, Abe Shintaro (1924-1991), va exercir diversos ministeris; el seu avi Kishi Nobusuke (1896-1987) va ser primer ministre (1957-1960)¹; un tiet-avi matern, Sato Eisaku (1901-1975) fou també primer ministre (1964-1972); i el seu avi patern, Abe Kan (1894-1946) va ser un popular diputat del Parlament. Les tres famílies –Abe, Kishi i Sato, conservadores, nacionalistes i anticomunistes– van tenir vincles amb l'alta política i el poder d'Estat tant durant el període de dictadura de partit únic, com en l'etapa de democràcia parlamentària després de la Segona Guerra Mundial. A partir de 1955 van canalitzar la seva activitat política en el PLD.

Abe Shinzo estudia Ciències Polítiques a la Facultat de Dret de la Universitat de Seikei de Tòquio i després a la Universitat del Sud de Califòrnia, als Estats Units. Torna al Japó el 1977 i s'incorpora –sembla ser que amb funcions executives– a la companyia siderúrgica Kobe Steel (Kobelco). El 1982 és reclutat pel Ministeri d'Afers Exteriors com a assistent personal del ministre, en aquest cas el seu pare, amb qui treballa també quan aquest cessa del Govern per dirigir un dels grups més poderosos en el si del PLD –el Grup d'Investigacions Polítiques Seiwa, vinculat a la facció Mori– exercir la presidència del Consell General del partit i posteriorment la seva Secretaria General. Abe Shinzo s'ubica en aquesta facció, conservadora ideològicament i liberal en termes econòmics.

El 1987 Abe Shinzo es casa amb Matsuzaki Akie, filla del propietari de Morinaga, un dels majors fabricants de confiteria del Japó. L'any següent el seu pare, Abe Shintaro, ha de dimitir dels seus càrrecs, juntament amb altres dirigents, per la seva implicació a l'escàndol *Recruit*, una xarxa d'intercanvi de favors polítics, empresarials i borsaris. Abe Shinzo continua, però, dins la facció Seiwa, i es familiaritza amb les tasques burocràtiques i de poder. No obstant això, per poder accedir a cotes més altes de poder necessita un escó. Abe guanya el seu escó de la Cambra de Representants a les eleccions generals de 1993, però ha de romandre inicialment a l'oposició dels fràgils governs de Hosokawa i Hata, que han trencat amb la continuïtat del Govern del PLD fins que aquest acaba retornant el 1996.

Abe Shinzo és el responsable d'un panell de diputats dedicat a analitzar la reforma de l'educació acadèmica en l'assignatura d'història. Aquest col·lectiu avala un manual d'història per als escolars de secundària elaborat per l'associació d'intel·lectuals conservadors *Tsukurukai*, manual revisionista que treu importància a les atrocitats comeses a la Xina i Corea durant el període 1931-1945.

L'ascensió d'Abe Shinzo dins el partit i del Govern té moments destacats: responsable del Comitè de Salut i Benestar Social a la Cambra de Representants i director de la Divisió d'Afers Socials del partit (1999); subsecretari en cap del Gabinet del Govern de Mori (2000); coordinador i assessor de les negociacions amb el Govern de Corea del Nord per a la repatriació de ciutadans japonesos segrestats vint anys enrere (2002); secretari general del partit (2003).

Durant aquesta època, la figura d'Abe Shinzo destaca per la fermesa enfront del Govern de Pyongyang sobre el programa nuclear i les proves que realitza amb míssils; ideològicament, les seves manifestacions i actuacions, com també les estretes relacions amb determinats sectors neoconservadors del partit i del món acadèmic li atorguen la imatge d'un nacionalista dur i dretà. Aquests sectors més dretans pretenen la inculcació social de la noció de patriotisme, així com la reposició de determinats valors del tradicionalisme xintoista. Abe realitza diverses visites al santuari xintoista de Yasukuni i dona suport obertament a l'esmena de l'article 9 de la Constitució de 1947 per convertir les Forces d'Autodefensa en unes Forces Armades regulars i permanents, capaces de participar en missions de pau a l'estranger. Abe és partidari de situar el Japó sota l'escut defensiu basat en sistemes antimíssils adquirits als Estats Units.

Després de ser investit per tercera i última vegada (setembre 2005), Koizumi elegix un Gabinet en el qual destaquen quatre figures: Abe, ascendit a secretari en cap, un càrrec amb rang ministerial molt visible ja que inclou les tasques de portaveu; Aso Taro, ministre d'Afers Exteriors; Takenaka Heizo, que passa a ocupar el Ministeri d'Afers Interns i

Comunicacions, i Tanigaki Sadakazu, titular de Finances. El successor de Koizumi, un cop aquest es retiri el setembre de 2006, té molts números de sortir d'aquest quartet, al qual s'afegeix un cinquè membre, Fukuda Yasuo, que havia estat secretari en cap del Gabinet entre el 2000 i el 2004. Malgrat no tenir el suport explícit de Koizumi –a diferència del que havien fet els seus predecessors, Koizumi mai no va manifestar les seves preferències– Abe es perfila com a favorit. L'autoexclusió de Fukuda pocs mesos després provoca que la facció més potent del partit decanti el seu vot cap a Abe. La major part de les faccions també acaben donant-li suport i els sondejos d'opinió el donen com a favorit.

El mes de juliol de 2006, Abe Shinzo publica *Cap a un país bonic*, un llibre de reflexions que esdevé un *best-seller* al Japó, i on el polític manté la idea que el Japó ha de sentir-se orgullós de les seves tradicions, cultura i història al mateix temps que es referma en les seves tesis revisionistes.

L'1 de setembre de 2006, Abe llença la seva candidatura com a cap del partit amb polítiques continuadores de les de Koizumi, i amb l'objectiu de fer del Japó un país fort i amb confiança en les seves possibilitats, anant, això sí, al costat dels Estats Units davant els moviments hostils de Corea del Nord. Entre les seves propostes es troba la revisió de la Constitució i seguir el camí de reformes econòmiques estructurals iniciat per Koizumi, amb el sanejament financer i la reducció de l'Estat.

Com havia fet Koizumi, Abe assenyala que si és elegit com a president del partit adoptarà un estatus "independent" de les faccions de manera que anomenarà el seu Govern sense sotmetre's a les recomanacions de les faccions.

Les votacions no deparen sorpreses i Abe és elegit per àmplia majoria com a president del partit (20 setembre) i com a primer ministre (26 setembre). Abe pren possessió com a cap del Govern i presenta els seus 17 ministres, 11 dels quals són debutants. Les set faccions del partit que li han donat suport obtenen representació al Govern. A més, Abe s'envolta d'un grup de cinc assessors amb rang ministerial, entre els quals hi ha la diputada Koike Yuriko, assessora de Seguretat Nacional.

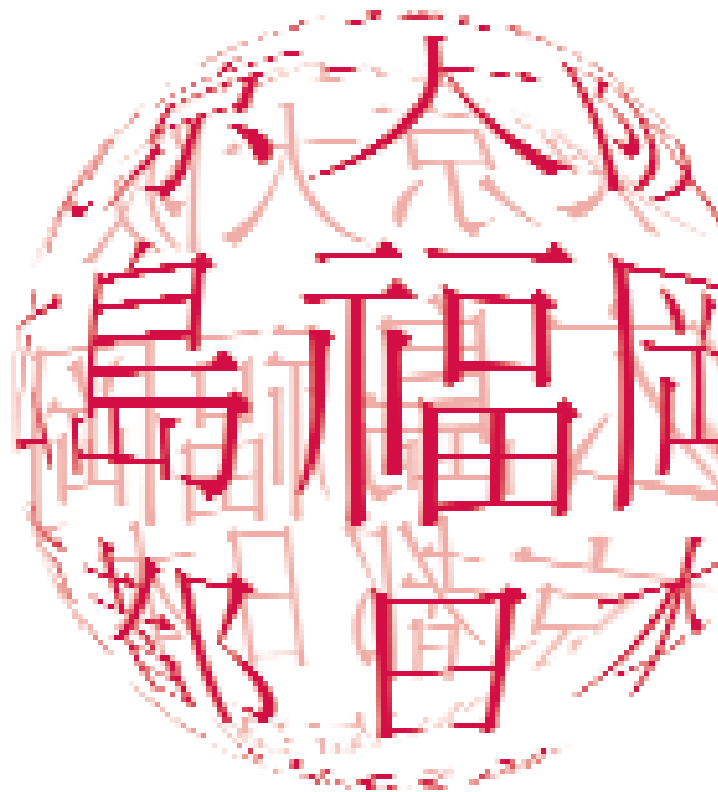
Entre alguns dels objectius del nou primer ministre es troben l'obtenció del seient permanent al Consell de Seguretat de Nations Unides i la reparació de les relacions amb Corea del Sud i la Xina, malmeses amb les polèmiques sobre els manuals escolars i les visites al santuari de Yasukuni. ●

Nota

1 Kishi Nobusuke va ser detingut –tot i que mai condemnat– per la seva vinculació al Govern imperialista de Manxúria.

Fonts

BBC News
Biografies de Líders Polítics www.cidob.org
CNN.com
The Japan Times
[Wikipèdia en.wikipedia.org](http://Wikipèdia.en.wikipedia.org)

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

Cronologia històrica.

Cronologia històrica

13000 aC–300 aC Període Jomon. Les illes japoneses estan habitades per recol·lectors, pescadors i caçadors. Es considera el 660 aC l'any de fundació del Japó a partir de la figura mitològica de l'emperador Jimmu, descendent de la deessa del sol Amaterasu Omikami.

300 aC–300 dC Període Yayoi. Cap a l'any 100 aC s'introdueix el conreu de l'arròs. S'introdueix el ferro i idees modernes de Corea i la Xina. S'uneixen parts del país sota el poder dels terratinents. Els clans locals formen petites unitats polítiques.

300–645 Període Yamato. Es desenvolupa un centre de poder a la regió fèrtil del pla de Kinai –on es troben les actuals Kobe, Kyoto i Osaka. Cap al 400 el país s'uneix sota el nom de Yamato, dinastia imperial que s'estén fins a l'actualitat, amb el centre polític entorn a l'actual prefectura de Nara. Malgrat el poder formal de l'emperador és el clan Soga qui mana mentre que l'emperador realitza tasques de representació estatal i religiosa (xinto). Els estrets contactes amb Corea i la Xina faciliten l'entrada del budisme (538–552). S'incorpora el confucianisme, el taoisme i el sistema d'escriptura xinès. Shotoku Taishi (574–622) dona forma a la societat i al govern japonès a imatge del model xinès, amb un govern centralitzat i una burocràcia.

645–710 L'any 645 es produeixen les reformes Taika per enfortir el poder de l'emperador: les terres són comprades per l'Estat i redistribuïdes entre els grangers, al mateix temps que s'estableix un nou sistema d'impostos. El clan Fujiwara impulsa les reformes i té un cert poder fins a l'ascens de la classe militar (samurais).

710 La primera capital permanent s'estableix a Nara. Els emperadors converteixen el budisme en religió estatal amb l'objectiu de tenir una societat pacífica. El poder polític que ràpidament guanyen els monestirs provoca el trasllat de la capital a Nagaoka (784) i a Heian (794) –actual Kyoto– fugint de la dominació budista.

794–1185 Període Heian. Els contactes oficials amb la Xina s'aturen el 838. Les idees es van *japonitzant*. El sistema d'escriptura sil·làbica propi (Kana, segle IX) permet el sorgiment de la literatura japonesa en què destaca el paper de les dones de la cort com Murasaki Shikibu, autora d'*Història de Genji*, considerada una de les novel·les més antigues de la història universal.

El clan Fujiwara, que ostenta el poder polític d'aquest període a partir de matrimonis estratègicament concertats amb la família imperial, inicia el seu declivi en paral·lel a la incapacitat per mantenir l'ordre públic i el creixent poder aconseguit pels samurais a les regions més orientals, on els seus serveis són contractats pels terratinents.

1068 El nou emperador Go-Sanjo dirigeix el país. La seva posterior abdicació (1086) i el fet que continuï manant des de fora de la política, inaugura una nova forma de governar (govern Insei) que es perllonga amb diferents emperadors. Al segle XII dos clans militars guanyen poder: els Minamoto en l'àmbit militar i els Taira en el polític. Les lluites entre ambdós clans pel control del país situen Taira Kiyomori com a nou dirigent (1168–1178), el qual també s'haurà d'enfrontar a la inestabilitat creixent promoguda des dels monestirs budistes.

1185–1333 Període Kamakura. Aquestes lluites donen lloc a la Guerra Gempei (1180–1185) que finalitza amb la supremacia dels Taira a favor de Minamoto Yorimoto. Aquest, proclamat shogun (oficial de major rang militar), estableix un Govern militar de funcionament feudal a Kamakura, alhora que la cort imperial roman a Kyoto. A la mort de Minamoto es produeixen enfrontaments entre els dos poders que finalitzen amb els disturbis de Jokyu (1221) quan l'exèrcit imperial és vençut i el control de tot el Japó passa a mans dels regents Hojo de Kamakura.

1274 Primer intent fracassat d'invasió dels mongols sobre l'illa de Kyushu. La flota es retira pel mal temps. Un segon intent (1281) acaba de nou amb la retirada dels mongols, també pel temps i per la forta defensa japonesa tot i el seu

menor potencial armamentístic. Els esforços per defensar-se han suposat moltes despeses i cap benefici, i la pèrdua de lleialtat dels poderosos—que esperen els pagaments del Govern de Kamakura—acceleren la seva caiguda.

1333-1568 El ressorgiment de les velles oficines imperials amb la restauració Kemmu (1334) no dura gaire pel seu desfasament i la incompetència dels seus oficials. L'emperador fuig al sud i instal·la la cort a Yoshino, però un nou emperador és investit a Kyoto, convertida ara en la base del nou govern militar del shogun Ashikaga Takauji (1338). Durant 50 anys conviuen ambdues corts imperials, lluitant entre si fins a la seva reunificació (1392).

1368-1408 El Govern perd influència sobre les regions perifèriques. S'estableixen bones relacions comercials amb la Xina; millora la producció domèstica, es construeixen ciutats i es desenvolupen mercats i noves classes socials.

Segles XV i XVI Els nous actors de la política són les famílies dels samurais i els propietaris de terres, que esdevenen senyors feudals (*daimyo*). Durant dècades es produeixen diferents guerres civils a partir dels enfrontaments constants entre ells.

1543 Les armes de foc (1543) i el cristianisme (1549) arriben al Japó de la mà dels comerciants portuguesos i dels missioners jesuïtes, entre els quals hi ha el pare basc Francesc Xavier.

1568 Oda Nobunaga, poderós senyor de la guerra, captura Kyoto amb la intenció de reunificar novament el Japó. Continua amb l'eliminació dels seus enemics, entre els quals algunes sectes budistes com l'Ikko o secta de la Terra Pura.

1590 L'assassinat d'Oda (1582) fa reaccionar Toyotomi Hideyoshi, un dels seus generals, que recupera el control i elimina els rivals. Les victòries de Toyotomi sobre les províncies del nord, Shikoku (1583) i Kyushu (1587) i sobre el clan Hojo (1590) permeten la reunificació del país. Per mantenir el control absolut, Hideyoshi destrueix castells, pressiona els samurais, promou la distinció de classes, elabora un cens de població i ordena un edicte d'expulsió de les missions cristianes.

1592 L'Exèrcit japonès envaeix Corea d'on és expulsat poc després pels coreans amb l'ajuda dels xinesos.

1603 Tokugawa Ieyasu esdevé el shogun del nou Govern establert a Edo, actual Tòquio. Tokugawa obté poder i riqueses il·limitats; dirigeix el país sota un estret control; modera el poder dels *daimyo*; promou el comerç exterior i estableix relacions amb anglesos i danesos; i enforteix la persecució del cristianisme. La relativa pau que segueix l'anul·lació dels rivals permet que els samurais siguin educats més enllà de les arts marcial, en la filosofia, la literatura i les arts. Els successors de Ieyasu dirigeixen el Japó durant 250 anys. El 1633 prohibeix viatjar a l'exterior i els llibres estrangers, i el Japó queda pràcti-

cament aïllat amb l'excepció de relacions comercials limitades amb la Xina i els Països Baixos a través del port de Nagasaki.

Domini del neoconfucianisme, en què l'ordre jeràrquic té un paper molt important tant en l'educació com en la societat. Es defineix un rígid sistema de classes (samurais, camperols, artesans, comerciants i impurs o *burakumin*).

1720 S'aixeca la prohibició sobre els llibres estrangers i s'introdueixen nous ensenyaments procedents de la Xina i Europa. El declivi del clan Tokugawa s'inicia amb els problemes financers del Govern, la pujada d'impostos i les protestes dels camperols, a més dels desastres naturals. La jerarquia social es trenca.

1854 A final del segle XVIII comencen les pressions exteriors amb el fracassat intent dels russos d'establir contactes comercials. El comodor Matthew Perry aconsegueix que el Govern obri alguns ports al comerç internacional (tractat de Kanagawa, 1854); els nord-americans es garanteixen així el subministrament de la seva flota comercial.

1868 Restauració de la dinastia Meiji. Com a conseqüència dels problemes interns i davant l'evidència de la superioritat científica, tecnològica i militar d'Occident, sorgeixen moviments interns que demanen la restauració del poder imperial. Les reformes permeten al Japó reduir aquesta distància tecnològica i militar. El shogunat és obligat a renunciar a favor de l'emperador i la capital es trasllada a Tòquio. El poder polític és transferit a un petit grup de nobles i antics samurais. El nou Govern treballa per aconseguir fer del Japó un Estat democràtic i igualitari mitjançant reformes socials: s'aboleix el sistema de classes, els samurais perden privilegis i els *daimyo* han de retornar les terres a l'emperador. Es reestructura el país en prefectures. La reforma del sistema educatiu, que segueix els models francès i alemany, introdueix l'educació obligatòria. S'incorporen els drets humans, entre els quals hi ha la llibertat religiosa (1873), i es produeix un ressorgiment de sentiments conservadors i nacionalistes. La reforma militar incorpora un exèrcit que segueix el model prussià, mentre que la flota pren el Regne Unit com a referència.

Per aconseguir una economia industrial els escolars japonesos són enviats a Occident, mentre professors estrangers ensenyen al Japó. El Govern realitza grans inversions de millora de les xarxes de comunicació i de transport alhora que potencia l'activitat industrial i comercial de grans empreses (*zaibatsu*).

Mitjan dècada de 1880 Les grans despeses d'aquest període condueixen a una crisi financera seguida d'una reforma del sistema monetari i l'establiment del Banc del Japó. La indústria tèxtil es manté com la indústria japonesa més gran.

1889 El Japó té la primera Constitució a l'estil europeu. S'estableix un Parlament (la Dieta). L'emperador manté la sobirania sobre l'armada, l'exèrcit, i els poders legislatiu i executiu, però amb poc poder real. Els partits polítics estan molt dividits.

1894-1895 Primera guerra sino-japonesa. Els conflictes d'interessos entre la Xina i el Japó a Corea acaben en una guerra entre ambdós exèrcits, la victòria del Japó i un guany de territoris per al Japó que acaba retornant sota les pressions del triplet format per Rússia, Alemanya i França. Aquesta intervenció estrangera esperona el Japó per tal que intensifiqui el rearmament del seu exèrcit i la seva armada.

1904-1905 Nous conflictes d'interessos a Corea i Manxúria, aquest cop entre Rússia i el Japó, desemboquen en una guerra que, novament guanyada, atorga al Japó nous territoris i un major respecte internacional, alhora que accentua el sentiment nacionalista de la població japonesa.

1910 El Japó annexiona Corea després de tres anys d'enfrontaments.

1912 Mor l'emperador Meiji. Amb ell també conclou el poder de l'oligarquia dominant que cedeix el poder al Parlament i als partits democràtics.

1914 Durant la Primera Guerra Mundial, el Japó se situa al costat dels aliats. La seva discreta participació contra les forces alemanyes a l'Àsia Oriental li suposa un guany de territoris al Pacífic pel Tractat de Versalles (1919). Malgrat tot, les relacions amb Occident continuen marcades per l'arrogància i la discriminació racial –el perill groc– especialment per part dels Estats Units, el Regne Unit i Austràlia.

La posterior recuperació d'Europa suposa per al Japó una forta depressió econòmica que, accentuada amb la corrupció governamental, acaba afectant de manera dramàtica els camperols del nord del país i les relacions amb la Xina.

1923 Un terratrèmol a la regió de Tòquio i Yokohama provoca uns 140.000 morts.

1925 S'institueix el vot masculí universal el 1925 i l'electorat es multiplica per cinc. Al final de la dècada, el nacionalisme extrem pren cos: s'emfatitzen els valors japonesos tradicionals i el rebuig a Occident.

Dècada de 1930 Els militars aconsegueixen un control gairebé complet sobre el Govern. Molts adversaris polítics són assassinats i els comunistes són perseguits. S'intensifica la censura i l'adoctrinament als mitjans de comunicació i a l'educació. Creix la influència japonesa sobre Manxúria. A l'aixecament dels Nacionalistes Xinesos (1931), les forces armades japoneses (la Kwantung Army) responen amb l'ocupació de la regió a la qual reanomenen Manxukuo; hi instal·len un Govern-titella sota control militar japonès i la declaren Estat independent. Aquesta invasió té la reprovació del primer ministre Inukai, que és assassinat per terroristes ultranacionalistes. La força militar japonesa també es fa notar a Shanghai (1932) amb el bombardeig realitzat per protegir els ciutadans japonesos dels moviments antijaponesos. El Japó és expulsat de la Societat de Nacions (1933).

1936 El Japó signa un acord anticomunista amb el Govern alemany nazi, i un altre acord similar amb Itàlia (1937), i s'afegeix així a les "Potències de l'Eix".

1937 Segona guerra sino-japonesa. Un incident provoca la reacció de la Kwantung Army. Les forces japoneses ocupen pràcticament tota la costa xinesa, i capturen Shanghai, Beijing i Nanjing. Es cometen grans atrocitats, especialment a Nanjing (diverses fonts parlen de més de 300.000 civils xinesos morts).

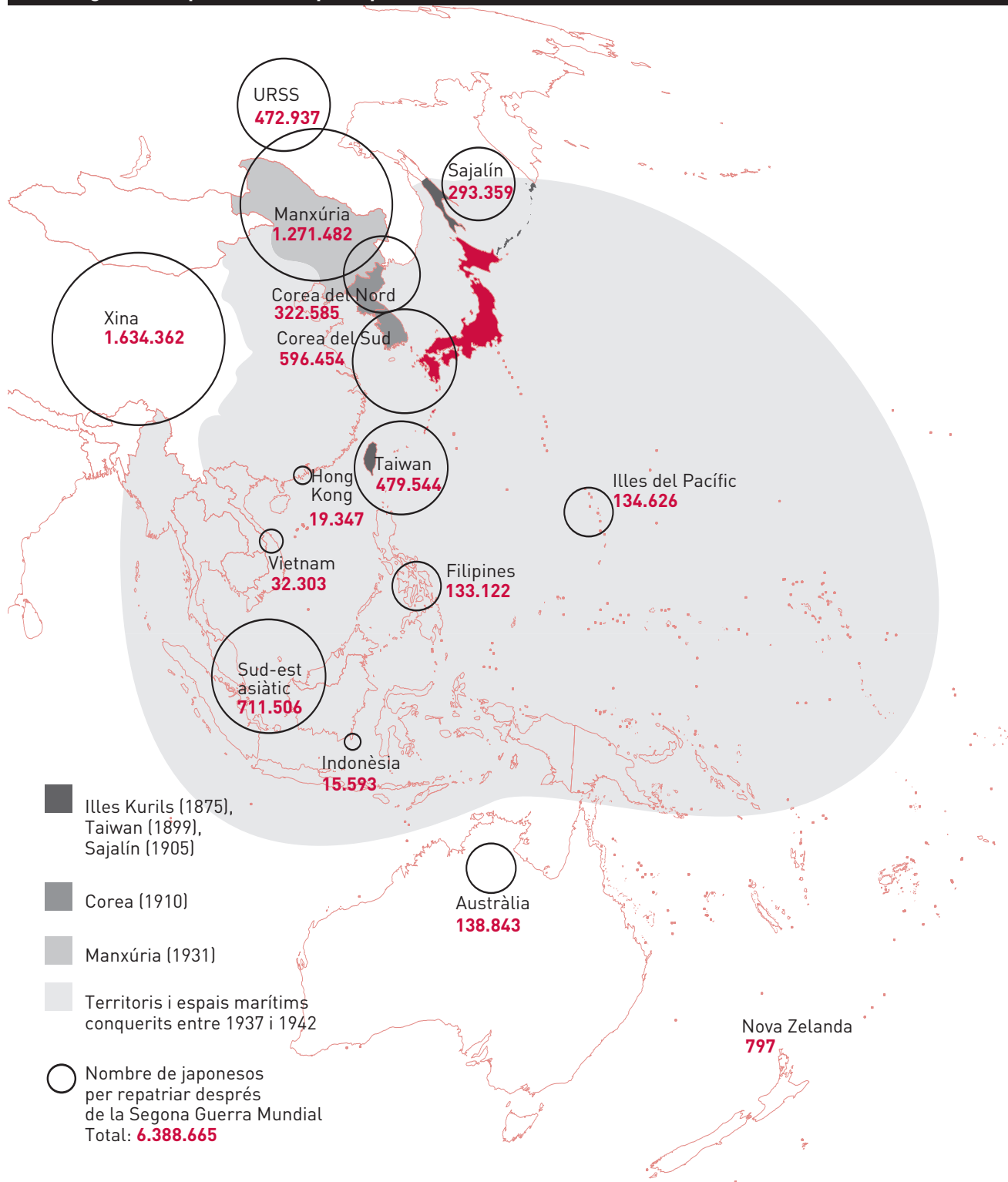
1940 El Japó ocupa els territoris francesos d'Indoxina (actual Vietnam) però respecta les autoritats franceses pel suport del Govern francès col·laboracionista de Vichy. Els Estats Units i el Regne Unit reaccionen amb un boicot sobre el petroli. La resposta del Japó és l'ocupació de les Índies Orientals Holandeses (actual Indonèsia), riques en petroli, i l'inici de la guerra amb els Estats Units i el Regne Unit. L'expansió japonesa s'estén cap a l'oest fins a la frontera índia i al sud fins a Nova Guinea.

1941 El Japó ataca la base naval nord-americana de Pearl Harbor (Hawai). La resposta dels Estats Units, amb la lenta recuperació per part dels aliats dels territoris ocupats, condueix a la batalla de Midway (1942), els raids aeris sobre el Japó (1944), la invasió d'Okinawa (primavera de 1945) i culmina amb l'atac nord-americà sobre Tòquio, Osaka i especialment amb el bombardeig atòmic sobre Hiroshima (6 d'agost) i Nagasaki (9 d'agost); aquests atacs duen al Govern japonès a signar la capitulació incondicional (Declaració de Potsdam) el 15 d'agost de 1945 i al seu emperador, Hirohito, a renunciar al seu estatus diví. Paral·lelament, la Unió Soviètica entra en guerra amb el Japó (8 d'agost) i envaeix Manxúria (10 d'agost). Es dissolen les forces militars i navals japoneses i més de 500 oficials se suïciden, mentre que centenars són executats per crims de guerra. Amb l'excepció de Kyoto, les grans ciutats, les xarxes de transport i les fàbriques queden molt malmeses alhora que hi ha una gran escassetat d'aliments que es manté durant anys.

1947 Nova Constitució japonesa. L'emperador es manté com a símbol. S'introdueix el sufragi universal i es garanteixen els drets humans. S'estableix la prohibició de liderar cap guerra i de mantenir un exèrcit. El xinto i l'Estat se separen. Durant la postguerra els nord-americans intenten acabar amb el poder de les grans empreses, i aconseguir la descentralització del sistema educatiu i la policia i una reforma agrària. Els mitjans de comunicació són censurats.

1952 L'exèrcit nord-americà –inicialment sota el comandament del general MacArthur– finalitza l'ocupació del territori japonès, un any després de la signatura de l'acord de pau entre el Japó i els Estats Units i altres països; no obstant això, a Okinawa hi roman fins al 1972, i es mantenen bases militars. Els soviètics ocupen les illes Kurils i avui dia encara es mantenen disputes territorials; tanmateix, es normalitzen les relacions entre ambdós països (1956).

Cronologia de l'expansió del Japó imperial

Elaboració pròpia. Fonts: GRAVERAU, Jacques. *Le Japon au XXe siècle*. París: Éditions du Seuil, 1993 / *L'Atlas du Monde Diplomatique*, 2006

1953 Acabada la Guerra de Corea (1950-1953) s'inicia la recuperació de l'economia japonesa. Es viu un període d'espendor en el qual el creixement econòmic suposa un important increment del nivell de vida, però també dels nivells de contaminació.

1954 S'estableix una força d'autodefensa al Japó, creada a partir del cos de Policia Nacional que havia de substituir les forces nord-americanes.

1955 Es constitueix el conservador Partit Lliberal Democràtic (PLD) que dirigeix el país fins a l'actualitat (amb l'excepció del període 1993-1996). El Japó entra a formar part de Nacions Unides (1956).

Dècada de 1960 Recuperació de la projecció del Japó a l'escenari internacional: Jocs Olímpics a Tòquio (1964); Exposició Universal a Osaka (1970); normalització de les rela-

cions amb la Xina amb la visita del primer ministre japonès a la Xina (1972) i el tancament de l'ambaixada japonesa a Taiwan.

1973 La crisi del petroli colpeja violentament l'economia japonesa, altament depenent. Com a reacció es produeix un gir cap a les indústries d'alta tecnologia.

1982 La firma de cotxes Honda obre la seva primera planta als Estats Units.

1989 L'emperador Hirohito mor i el succeeix el príncep Akihito.

Fi de la dècada de 1980 i principi de 1990

La política monetària molt laxa fomenta una forta inversió en actius borsaris i immobiliaris. Es produeix una bombolla econòmica que acaba derivant en una forta crisi: és la "dècada perduda".

1991 La Guerra del Golf obre el debat sobre el paper del Japó en la comunitat internacional i la seva implicació en els conflictes internacionals.

1995 El 17 de gener un terratrèmol de magnitud 7,3 de l'escala de Richter amb epicentre a 20 km de Kobe, provoca uns 5.000 morts i més de 37.000 ferits.

El 20 de març la secta religiosa Aum Shinrikyo aboca gas sarí al metro de Tòquio, i provoca la mort de 12 persones i més de 5.000 ferits.

La violació d'una escolar a Okinawa a mans de militars nord-americans provoca les protestes de la població i demanen que les forces dels Estats Units abandonin l'illa.

1997 L'economia japonesa entra en una greu recessió.

1998 Obuchi Keizo, del PLD, esdevé primer ministre. Dos anys després (2000) mor per un vessament cerebral i és substituït per Mori Yoshiro.

2001 Un submarí nord-americà xoca amb un vaixell d'entrenament japonès en una maniobra d'emergència fora de Hawaii. Nou japonesos desapareixen en l'incident. Koizumi Junichiro esdevé el nou líder del PLD i primer ministre.

Es produeixen fortes disputes comercials entre la Xina i el Japó: el Japó imposa taxes a la importació de productes agrícoles xinesos, i la Xina respon amb taxes a la importació de vehicles i productes manufacturats japonesos.

Koizumi visita el santuari de Yasukuni dedicat als japonesos morts en guerra entre els quals hi ha criminals de guerra. La visita provoca les protestes dels països veïns.

2002 Koizumi és el primer líder japonès que visita Corea del Nord. El líder nord-coreà Kim Jong-Il es disculpa pels segrestos de ciutadans japonesos realitzats durant les dècades dels setanta i vuitanta.

2003 El Govern anuncia la decisió d'instal·lar un escut anti-míssils nord-americà amb funció defensiva.

2004 Soldats japonesos arriben a l'Iraq; és el primer desplaçament japonès a una zona de combat des de la Segona Guerra Mundial.

El Japó, el Brasil, Alemanya i l'Índia sol·liciten un lloc permanent al Consell de Seguretat de Nacions Unides.

Al mes d'octubre tenen lloc els terratrèmols més potents dels darrers anys al nord del país, que causen més de 30 morts.

Noves disputes amb Corea del Nord pel destí dels ciutadans japonesos segrestats durant la Guerra Freda. El Govern nord-coreà manifesta que qualsevol tipus de sanció que vingui de Tòquio serà entesa com una declaració de guerra.

2005 Nou deteriorament de les relacions amb la Xina per l'edició de llibres de text japonesos que reescriuen la participació japonesa al llarg de la Segona Guerra Mundial. Es produeixen diverses manifestacions anti-japoneses en ciutats xineses.

Al mes d'abril el Japó pateix un greu accident ferroviari en descarrilar un tren prop de la ciutat d'Amagasaki. L'accident provoca 100 morts i més de 500 ferits.

El senat rebutja els plans de Koizumi per privatitzar el servei postal. El primer ministre dimiteix i se celebren noves eleccions en les quals Koizumi surt novament elegit amb una espectacular majoria. Un mes després, el Parlament aprova la nova legislació que confirma els plans de Koizumi.

2006 Fracassen les negociacions entre Tòquio i Beijing sobre el control de petroli i gas al mar de la Xina Oriental.

Abe Shinzo succeeix Koizumi com a primer ministre del Japó. A final d'any el Parlament aprova la creació d'un Ministeri de Defensa, el primer des de la Segona Guerra Mundial.

2007 A l'abril el primer ministre xinès, Wen Jiabao, realitza un viatge de tres dies al Japó. Per primera vegada un cap de Govern xinès pronuncia un discurs al Parlament japonès, en què exonera el poble japonès de l'agressió militar durant l'ocupació. Entre els temes tractats destaca el de la sobirania xinesa de Taiwan, com també la rivalitat territorial pel control del gas i petroli. La visita també serveix per demanar als empresaris japonesos que inverteixin en la millora ambiental a la Xina. ●

Fonts

AskAsia: www.askasia.org

BBC News: news.bbc.co.uk

El País

Japan-Guide: www.japan-guide.com

La Vanguardia

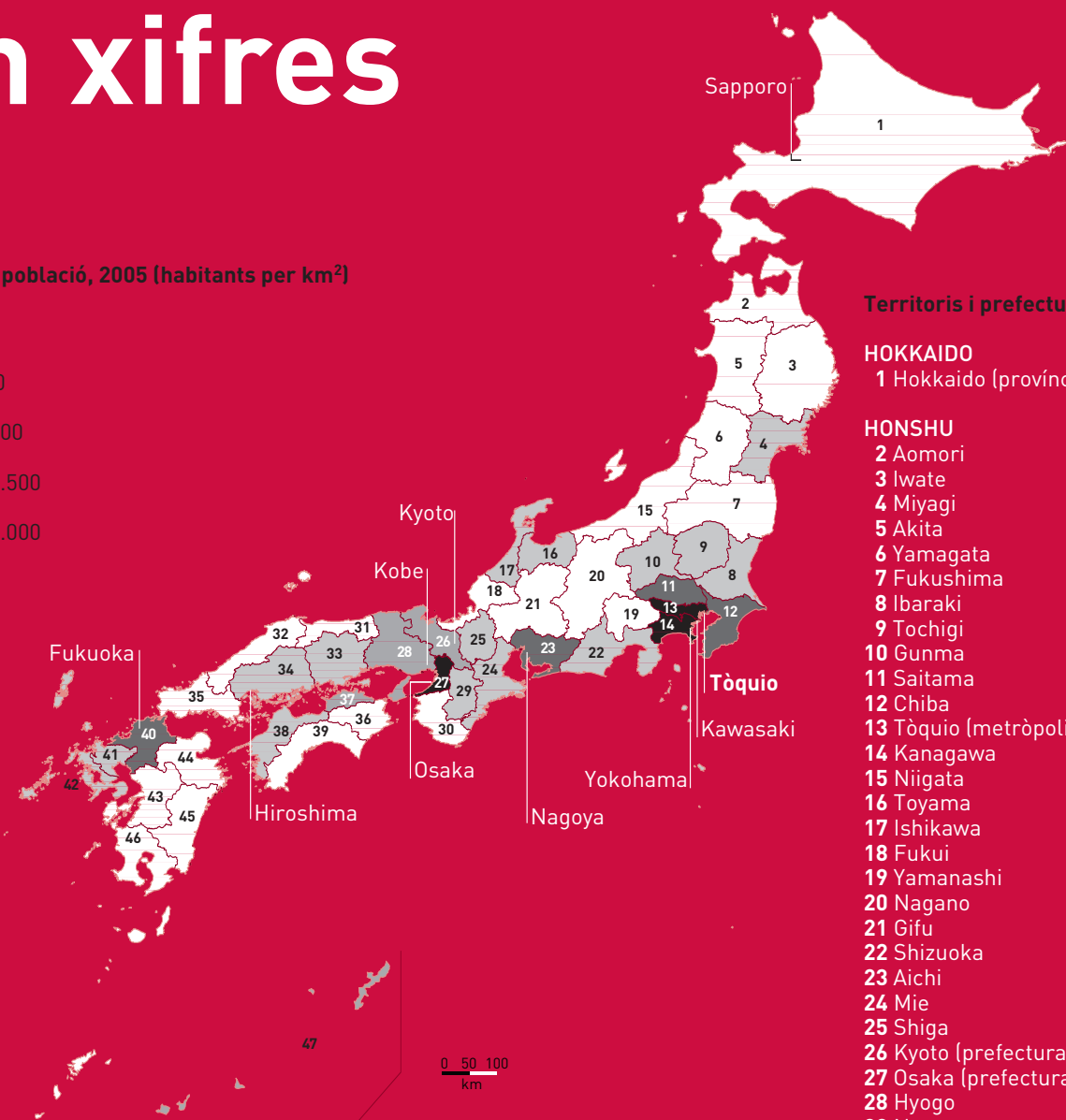
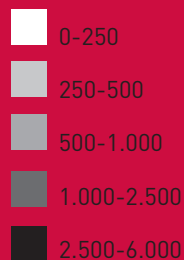
Wikipedia: en.wikipedia.org

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

Japó en xifres.

Japó en xifres

Densitat de població, 2005 (habitants per km²)

Territoris i prefectures

HOKKAIDO

- 1 Hokkaido (província)

HONSHU

- 2 Aomori
- 3 Iwate
- 4 Miyagi
- 5 Akita
- 6 Yamagata
- 7 Fukushima
- 8 Ibaraki
- 9 Tochigi
- 10 Gunma
- 11 Saitama
- 12 Chiba
- 13 Tòquio (metròpoli)
- 14 Kanagawa
- 15 Niigata
- 16 Toyama
- 17 Ishikawa
- 18 Fukui
- 19 Yamanashi
- 20 Nagano
- 21 Gifu
- 22 Shizuoka
- 23 Aichi
- 24 Mie
- 25 Shiga
- 26 Kyoto (prefectura urbana)
- 27 Osaka (prefectura urbana)
- 28 Hyogo
- 29 Nara
- 30 Wakayama
- 31 Tottori
- 32 Shimane
- 33 Okayama
- 34 Hiroshima
- 35 Yamaguchi

SHIKOKU

- 36 Tokushima
- 37 Kagawa
- 38 Ehime
- 39 Kochi

KYUSHU

- 40 Fukuoka
- 41 Saga
- 42 Nagasaki
- 43 Kumamoto
- 44 Oita
- 45 Miyazaki
- 46 Kagoshima

OKINAWA

- 47 Okinawa

Nom oficial Nihon o Nippon (Japó)

Estructura administrativa Japó està dividit en 47 jurisdiccions territorials: un districte metropolità, Tòquio; una província, Hokkaido; dues prefectures urbanes (Osaka i Kyoto) i 43 prefectures rurals

Entrada a l'ONU 18 de desembre de 1956

Superfície 377.835 km² (3.091 km² d'aigua)

Llengües Japonès

Capital Tòquio, 8.483.050 habitants (2005); 12.482.828 (districte metropolità)

Altres ciutats importants (2005) Yokohama (3.579.133), Osaka (2.628.776), Nagoya (2.215.031), Sapporo (1.880.875), Kobe (1.525.389)

Fonts

BM World Development Indicators 2006 / CIA World Factbook / Enciclopèdia Britànica / Oficina d'Estadístiques. Ministeri d'Afers interns i Comunicació del Japó / PNUD Informe Sobre Desenvolupament Humà 2006 / UNCTAD Handbook of Statistics 2005

Sistema polític

Monarquia constitucional amb un emperador i un parlament bicameral El poder legislatiu el constitueix la Dieta o *Kokkai*, formada per la Cambra de Representants o *Shugin* (Cambra Baixa) amb 480 membres i la Cambra de Consellers o *Sangiin* (Cambra Alta o Senat) amb 242 membres

Constitució Adoptada el 3 de maig de 1947

Cap d'Estat Emperador: Akihito, príncep Tsugu, des del 7 de gener de 1989

Cap de Govern Primer ministre: Abe Shinzo, des del 26 de setembre de 2006

Composició parlamentària de la Cambra de Representants des de les darreres eleccions legislatives, 11 de setembre de 2005:

	%	escons
Partit Liberal Democràtic (PLD)	38,2	296
Partit Democràtic de Japó (PDJ)	31,0	113
Nou Komeito (PNK)	13,3	31
Partit Comunista Japonès (PCJ)	7,3	9
Partit Socialdemòcrata (PSD)	5,5	7
Nou Partit Popular (NPP)	1,7	4
Nou Partit Nippon	2,4	1
Nou Partit Daichi (NPD)	0,6	1
Independents		18

Del total de 480 membres de la Cambra, 300 són elegits mitjançant sistema majoritari en circumscripcions uninominals i 180 mitjançant representació proporcional en circumscripcions amb múltiples escons en joc. Els percentatges que es representen corresponen al sistema proporcional.

Participació: 67,5%

Població

Total (2005) 127.757.000 habitants. Homes (48,8%), dones (51,2%)

Població urbana (2005) 65,7%

Densitat de població (2005) 343 habitants per km²; Tòquio (5.748), Osaka (4.656), Kanagawa (3.639)

Estructura d'edat (2004) per sota de 15 anys: 13,9%; 15-29 anys: 18,2%; 30-44 anys: 20,7%; 45-59 anys: 21,0%; 60-74 anys: 17,6%; 75 o més anys: 8,6%

Taxa de creixement demogràfic (2007 est.) -0,088%

Projecció de població 128.457.000 (2010); (2020) 126.713.000

Taxa de natalitat bruta (2007 est.) 8,1 naixements per 1.000 habitants

Taxa de mortalitat bruta (2007 est.) 8,98 morts per 1.000 habitants

Taxa de mortalitat infantil (2007 est.) 2,8 morts per cada 1.000 nascuts vius

Taxa de fecunditat (2007 est.) 1,23 fills per dona

Taxa de mortalitat materna (2005) 10 dones per cada 100.000 nascuts vius

Esperança de vida en néixer (2007 est.) 82,02 anys

Indicadors socials i econòmics

Composició ètnica Japonesos (98,7%), coreans (0,5%), xinesos (0,3%) i altres (0,5%)

Composició religiosa Xintoistes (93,1%), cristians (1,2%) i altres (5,7%)

Immigració (2005) Migració neta: 40.000 persones; estoc: 2.048.000 immigrants (1,6% de la població)

Taxa d'alfabetització d'adults (≥15 anys) (2004) 99%

Ordinadors personals (2004) 542 per 1.000 habitants

Usuaris d'internet (2004) 587 per 1.000 habitants

Índex de desenvolupament humà (2004) 0,949; setena posició mundial

Emissions de CO₂ (2003) 9,7 tm per habitant; 4,9% mundial

Aigua (2004) Disponibilitat: 3.366 m³ per habitant; consum: 20,6% dels recursos interns

Terres agrícoles (2003) 14,2% de les terres

Energia neta importada (2003) 84% de l'energia usada

Moneda Yen (¥); (3 maig 2007) 1€= 163,440¥

Renda Nacional Bruta (RNB) (2004) 3.809.000 milions de dòlars (PPA)

Producte Interior Brut (PIB) (2004) 3.737.300 milions de dòlars (PPA)

PIB per càpita (2004) 29.251 dòlars (PPA)

Creixement anual PIB (1990-2004) 0,8%; (2003-2004) 2,7%

Estructura PIB (2004) Agricultura 1%; indústria 31% (manufactures 21%); serveis 68%

Taxa d'activitat laboral (2004) Dones: 60,4%, homes: 85,0%

Taxa d'atur (2004) 4,7%

Ingressos estimats per càpita (2004) Dones: 18.130 dòlars (PPA), homes: 40.885 dòlars (PPA)

Indústria Manufactura: maquinària, aparells electrònics, equipament elèctric i de transport, automòbils; productes alimentaris i farmacèutics; publicitat i impremta; construcció

Importacions (2004) 454.543 milions de dòlars. Productes alimentaris (12,3%); productes agrícoles (2,9%); combustibles (21,2%); minerals i metalls (4,9%); productes manufacturats (57,0%). *Països de procedència* (2001): Estats Units (18,1%); Xina (16,6%); Corea del Sud (4,9%); Indonèsia (4,3%); Austràlia (4,1%); Taiwan (4,1%); Malàisia (3,7%); UEA (3,7%); Alemanya (3,6%); Aràbia Saudita (3,5%)

Exportacions (2004) 565.807 milions de dòlars. Productes alimentaris (0,5%); productes agrícoles (0,5%); combustibles (0,4%); minerals i metalls (1,3%); productes manufacturats (92,9%). *Països de destinació* (2001): Estats Units (30,0%); Xina (7,7%); Corea del Sud (6,3%); Taiwan (6,0%); Hong Kong (5,8%); Alemanya (3,9%); Singapur (3,6%); Regne Unit (3,0%); Tailàndia (2,9%); Països Baixos (2,8%)

Turisme (2004) 6.138.000 visitants

Inversió estrangera directa (2004) 7.816 milions de dòlars entrants; 30.951 milions de dòlars sortints

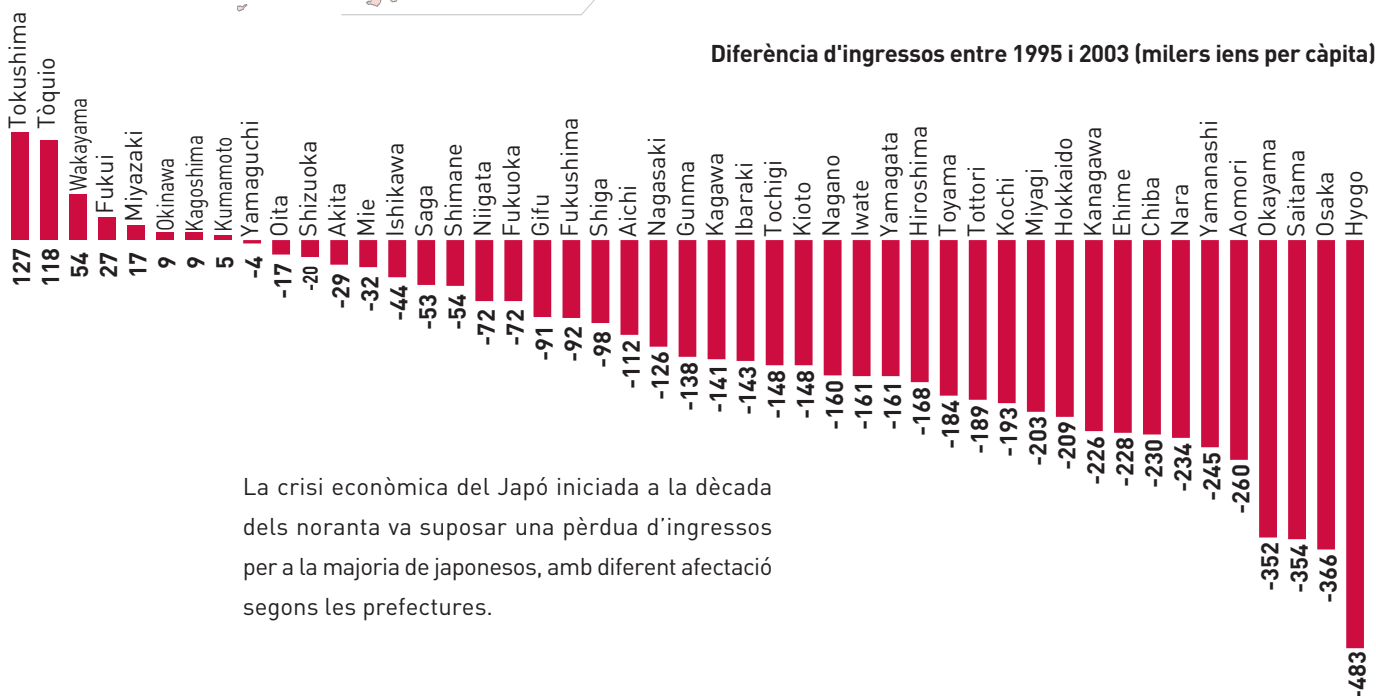
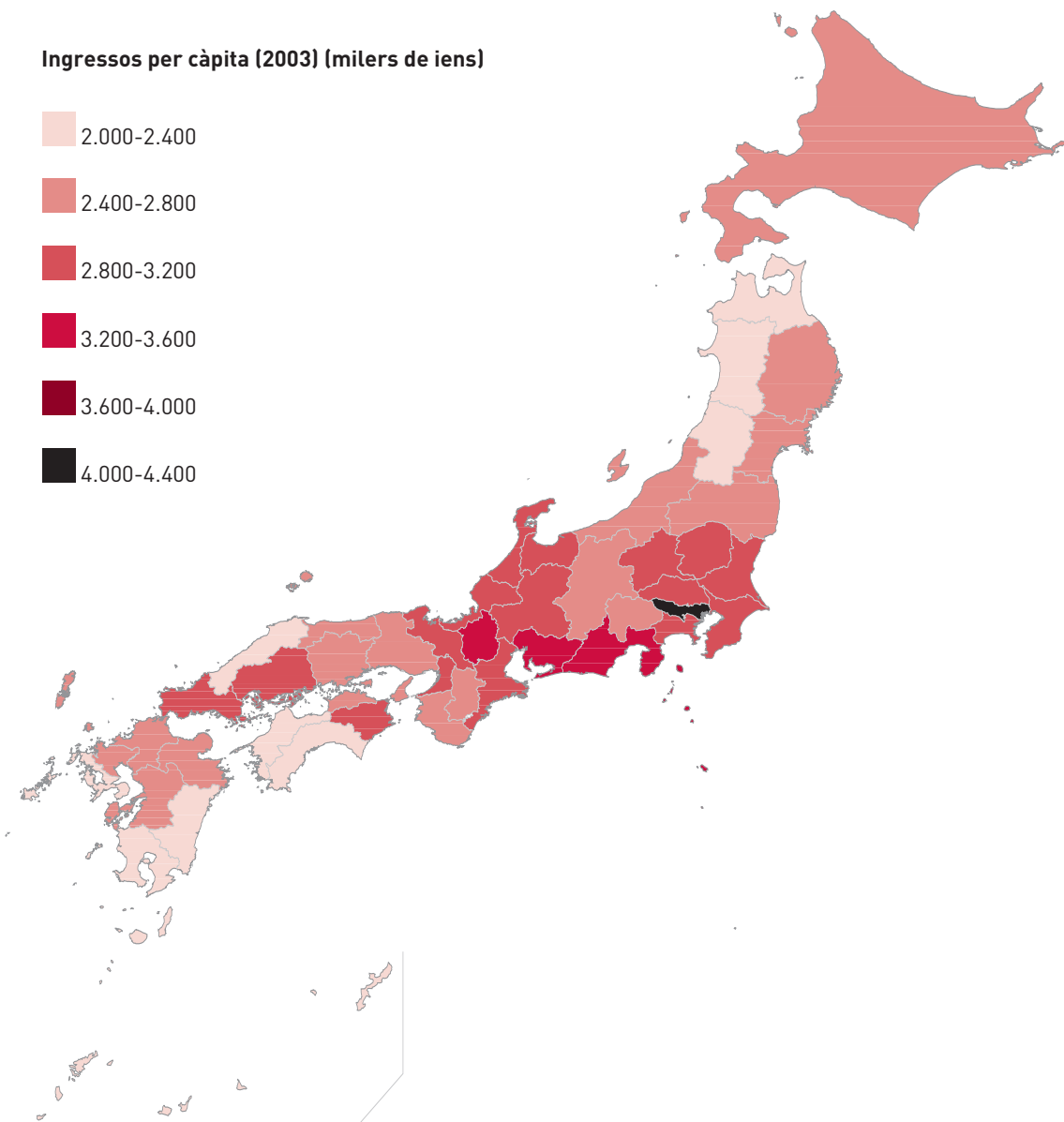
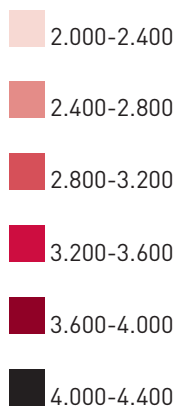
Despesa pública en educació (2002-2004) 3,7% del PIB

Despesa pública en salut (2003-2004) 6,4% del PIB

Despesa pública militar (2004) 1,0% del PIB

Ingressos per càpita (2003) (milers de iens)

La crisi econòmica del Japó iniciada a la dècada dels noranta va suposar una pèrdua d'ingressos per a la majoria de japonesos, amb diferent afectació segons les prefectures.

Elaboració pròpia. Font: Oficina d'Estadístiques del Japó. Ministeri d'Interior i de Comunicacions. www.stat.go.jp

dCIDOB 101. Japó, el sol renaixent.

Selecció de documents.

Selecció de documents

Anuario Asia Pacífico 2005. Barcelona: Casa Asia: Fundació CIDOB: Real Instituto Elcano, 2006. 591 p. • [Sig.: 58207-CIDOB-APP 2005]

AKAMI, Tomoko. "In the name of the people: welfare and societal security in modern Japan and beyond". *Asian perspective*. Vol. 30, no. 1 (2006), p. 157-190 • [Sig.: As.P. 1/06]

AUSLIN, Michael R. "Japan and South Korea: the new East Asian core". *Orbis*. Vol. 49, no. 3 (Summer 2005), p. 459-474 • [Sig.: Or. 3/05]

BELTRÁN ANTOLÍN, Joaquín (ed.) "Las diásporas de Asia Oriental en Europa Occidental". *Documentos CIDOB Asia*. No. 12 (2006). 124 p. • [Sig.: 57769-CIDOB-DCA 13/06]

BENEDICT, Ruth. *The chrysanthemum and the sword: patterns of Japanese culture*. Boston: Houghton Mifflin, 2005. XII, 324 p. • [Sig.: 58544-L]

CALDER, Kent E. "China and Japan's simmering rivalry". *Foreign affairs*. Vol. 85, no. 2 (March-April 2006), p. 129-139 • [Sig.: 56766-F.A. 2/06]

CHAN, Che-po; **BRIDGES,** Brian. "China, Japan, and the clash of nationalisms". *Asian perspective*. Vol. 30, no. 1 (2006), p. 127-156 • [Sig.: As.P. 1/06]

COONEY, Kevin. "Alternative visions of Japanese security: the role of absolute and relative gains in the making of Japanese security policy". *Asian perspective*. Vol. 29, no. 3 (2005), p. 127-154 • [Sig.: As.P. 3/05]

COONEY, Kevin J. "Nissan syndrome and structural reform in Japan: will it take a gaigin? *Asian perspective*. Vol. 28, no. 2 (2004), p. 5-34 • [Sig.: As.P. 2/04]

CURTIS, Gerald L. *The logic of Japanese politics. Leaders, institutions, and the limits of change*. New York: Columbia University Press, 1999. XXV, 303 p. • 56251-L

FOLJANTY-JOST, Gesine; **SCHMIDT,** Carmen. "Local political and institutional changes in Japan: an end to political alienation?" *Asia Europe journal*. Vol. 4, no. 3 (September 2006), p. 381-398 • [Sig.: ASEF-AEJ 3/06]

GEEST, Willem van der. "Shaping factors of EU-East Asia relations". *Asia Europe Journal*. Vol. 4, no. 2 (June 2006), p. 131-150 • [Sig.: ASEF-AEJ 2/06]

GIFFARD, Sydney. *Japan among the powers 1890-1990*. New Haven [etc.]: Yale University Press, 1997. 218 p. • [Sig.: 58206-L]

HEIN, Laura (ed.); **SELDEN,** Mark (ed.) *Censoring history: citizenship and memory in Japan, Germany, and the United States*. Armonk, N.Y. [etc.]: M. E. Sharpe, 2000. IX, 301 p. • [Sig.: 58543-L]

HOLTON, Daniel Clarence. *Un estudio sobre el shintō moderno: la fe nacional del Japón*. Barcelona [etc.]: Paidós, 2004. 342 p. • [Sig.: 57054-L]

HUDSON, Valerie M.; **BOER,** Andrea M. den. *Bare branches: the security implications of Asia's surplus male population*. Cambridge, Mass. [etc.]: MIT Press, 2005. X, 329 p. • [Sig.: 56278-L]

HUGHES, Christopher W. "Japan's re-emergence as a 'normal' military power". *Adelphi paper*. No. 368-369 (2004), 156 p. • [Sig.: 57771-A.Pa. 368-9/04]

JANSEN, Marius B. *The Making of modern Japan*. Cambridge, Mass. [etc.]: The Belknap Press of Harvard University Press, 2000. XVI, 871 p. • [Sig.: 56260-L]

JOHNSON, Chalmers (ed.) "Special issue on dysfunctional Japan: at home and in the world". *Asian perspective*. Vol. 24, no. 4 (2000), 334 p. • [Sig.: 44903-44916-As.P. 4/00]

KECK, Jörn. "Renewed strength of the Japanese economy and Japan-EU relations". *Asia Europe journal*. Vol. 4, no. 3 (September 2006), p. 323-332 • [Sig.: ASEF-AEJ 3/06]

KEER, Alex. *Dogs and demons: the fall of modern Japan*. London: Penguin Books, 2001. XI, 432 p. • [Sig.: 58540-L]

KITANO, Naohiro. "Japanese contribution in supporting China's reforms: a study based on ODA loans". *China report*. Vol. 40, no. 4 (2004), p. 461-488 • [Sig.: Ch.R. 4/04]

LATZ, Gil. "Special issue on controversial issues in Japanese politics and society". *Asian perspectives*. Vol. 29, no. 1 (2005), 271 p. • [Sig.: As.P. 1/05]

NABERS, Dirk. "Culture and collective action: Japan, Germany and the United States after 11 September 2001". *Cooperation and conflict*. No. 3 (September 2006), p. 305-326 • [Sig.: 57241-Co.Co. 3/06]

NAUMANN, Nelly. *Antiguos mitos japoneses*. Munich: Herder, 1999. 226 p. • [Sig.: 57142-L]

ONODA, Setsuko. "The peace system in critical situations in post-war and current Japan: conflict, reparations, and the constitution". *Asian perspectives*. Vol. 28, no. 2 (2004), p. 233-262 • [Sig.: As.P. 2/04]

PALANOVICS, Norbert. "Quo vadis Japanese ODA? New developments in Japanese aid policies". *Asia Europe journal*. Vol. 4, no. 3, (September 2006), p. 365-380 • [Sig.: ASEF-AEJ 3/06]

PARK, Chang-Gun. "Japan's collaborative role in the institutionalization of ASEAN+3: toward an East Asian integration regime". *Asian perspectives*. Vol. 30, no. 2 (2006), p. 147-178 • [Sig.: As.P. 2/06]

PEKKANEN, Robert; **KRAUSS,** Ellis S. "Japan's 'coalition of the willing' on security policies". *Orbis*. Vol. 49, no. 3 (Summer 2005), p. 429-444 • [Sig.: Or. 3/05]

PYLE, Kenneth B. "Japan's historic change of course". *Current history*. Vol. 105, no. 692 (September 2006), p. 277-283 • [Sig.: Cur-Hi. 692/06]

REITERER, Michael. "Japan and the European Union: shared foreign policy interests". *Asia Europe journal*. Vol. 4, no. 3 (September 2006), p. 333-350 • [Sig.: ASEF-AEJ 3/06]

ROTHACHER, Albrecht. "After the banquet: Japan's power elite revisited". *Asia Europe journal*. Vol. 4, no. 3 (September 2006), p. 399-416 • [Sig.: ASEF-AEJ 3/06]

ROTHACHER, Albrecht. "Germany and Japan as Newly Declining Countries (NDCs)". *Asia Europe journal*. Vol. 3, no. 4 (December 2005), p. 551-560 • [Sig.: ASEF-AEJ 4/05]

SÁIZ LÓPEZ, Amelia (ed.) "Mujeres asiáticas: cambio social y modernidad". *Documentos CIDOB Asia*. No. 12 (2006), 113 p. • [Sig.: 57145-CIDOB-DCA 12/06]

SOERENSEN, Camilla T. N. "Strategic 'triangularity' in Northeast Asia: the Sino-Japanese security relationship and U.S. policy". *Asian perspective*. Vol. 30, no. 3 (2006), p. 99-128 • [Sig.: As.P. 3/06]

SPOOR, Max (ed.); **GOLDEN,** Seán (ed.) *Regionalismo y desarrollo en Asia: procesos, modelos y tendencias*. Barcelona: Fundació CIDOB, 2006. 244 p. • [Sig.: 57274-L]

SUGIMOTO, Yoshio. *An introduction to Japanese society*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. XIII, 326 p. • [Sig.: 58542-L]

WOLFEREN, Karel van. *The enigma of Japanese power: people and politics in a stateless nation*. New York: Vintage Books, 1990. XIII, 504 p. • [Sig.: 58541-L]

WRIGHT, David. "Japan: recovered and under new direction with Prime Minister Abe". *Asian affairs*. Vol. XXXVIII, no. 1 (March 2007), p. 23-32 • [Sig.: As.Af. 1/07]